

Torsdagen den 26 april

Kl. 11.00

Ang. USA:s bombningar i Cambodja

§ 1 Herr talmannen meddelade att enligt till kammaren inkomna läkarintyg var dels herr *Stadling* sjukskriven ytterligare under tiden den 26 april–2 maj, dels herr *Häll* sjukskriven under tiden den 24 april–6 maj och dels herr *Johanson* i Västervik sjukskriven t. o. m. den 31 maj.

Erforderliga ledigheter från riksdagsgöromålen beviljades.

§ 2 Ang. USA:s bombningar i Cambodja

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr *Takmans* (vpk) i kammarens protokoll för den 11 april intagna fråga, nr 182, och anförde:

Herr talman! Herr Takman har frågat mig hur regeringen bedömer USA:s bombningar av Cambodja mot bakgrunden av Parisavtalet den 27 januari 1973, och vilka initiativ regeringen har tagit för att tillkännage sin inställning till USA:s fortsatta aggression i Indokina.

Parisavtalets bestämmelser om Cambodja återfinns i avtalets artikel 20 som föreskriver följande. Parterna förpliktar sig att respektera 1954 års Genèveöverenskommelse, vari det kambodjanska folkets oberoende erkändes. Parterna skall vidare respektera Cambodjas neutralitet. De skall avstå från att utnyttja Cambodjas territorium för att inkräkta på varandras och andra länders suveränitet och säkerhet. Främmande länder skall avsluta all militär aktivitet i Cambodja, fullständigt dra tillbaka och avstå från att på nytt införa trupper, militära rådgivare och militär personal, vapen, ammunition och krigsmateriel i landet. Cambodjas inre angelägenheter skall avgöras av landets folk utan inblandning utifrån. Motsvarande bestämmelser fastslås för Laos.

Regeringen anser det vara av avgörande betydelse, att de fördragsslutande parterna iakttar dessa bestämmelser.

Parisavtalets stadganden rörande Cambodja och Laos bekräftas dessutom i artikel 8 i den slutdeklaration som antogs av den internationella konferensen i Paris. De deltagande staterna bekräftar i denna artikel – i det uttalade syftet att stärka och garantera freden i Indokina – de krigförande parternas förpliktelser enligt Parisavtalets artikel 20 att respektera Cambodjas och Laos oberoende, suveränitet, enhet, territoriella integritet och neutralitet.

De pågående amerikanska bombningarna bör också ses från allmänpolitiska och humanitära utgångspunkter. Läget i Cambodja efter undertecknandet av Parisavtalet har präglats av fortsatta strider mellan parterna i inbördeskriget, vilka sedan länge fått materiellt stöd från utomstående makter. Omfattningen av detta stöd är det självfallet svårt att bedöma. Men det är enligt regeringens uppfattning icke acceptabelt

Torsdagen den
26 april 1973

*Ang. USA bomb-
ningar i Cambodja*

att en stormakt med överlägsna militärtekniska resurser ingriper i ett inbördeskrig i ett litet land. Bombningarna framstår som så mycket mer utmanande eftersom de i likhet med vad som tidigare varit fallet i Vietnam urskillningslöst drabbar civilbefolkningen.

Regeringen reagerade med stor skärpa när Cambodja på allvar blev krigsskådeplats 1970 genom den amerikanska utvidgningen av Vietnamkriget. Självfallet ser regeringen lika kritiskt på den förnyade militära aktiviteten i Cambodja och Laos. De synpunkter som varit vägledande för regeringens ställningstagande i Vietnamkonflikten gäller oförändrade i den aktuella situationen.

En varaktig fred i Cambodja och Laos, grundad på respekt för den neutralitet som nu åter bekräftas genom både Parisavtalet och slutdeklarationen, kan enbart säkerställas genom en uppgörelse mellan de inhemska krafterna.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag är uppriktigt tacksam för denna klagörande deklARATION, som helt sammanfaller med min egen uppfattning.

"Cambodja är Nixondoktrinen i dess renaste form", sade president Nixon vid en presskonferens den 12 november 1971. Och med detta - "Cambodia is the Nixon doctrine in its purest form" - menade han att där behövdes inga amerikanska markstridskrafter. Där kunde marionetterna på marken sköta affärerna, eventuellt med USA:s bombflygs bistånd. Men nu haltar också denna tvåbenta Nixondoktrin. I Cambodja finns snart inga marionetter, och där finns snart inget egentligt inbördeskrig. Där finns snart bara ett luftrum fyllt med Nixons bombplan, på marken raderas område efter område rent från byar, städer och oskattbara historiska minnesmärken, och befolkningen som inte röjer något intresse för någon Nixondoktrin, den må sedan vara i hur ren form som helst, blir förstas uttraderad under B-52:ornas bombmattor.

För 47:e dagen i följd bombade i går USA:s B-52:or och taktiska bombflyg från baser i Thailand och på Guam de närmaste omgivningarna av Phnom Penh, Mekongflodens stränder och talrika andra områden av Cambodja. B-52:ornas bombningar uppgavs i fransk press den 21 april ha samma omfattning och intensitet som de tolv dygnens bomboffensiv mot Hanoi-Haiphongområdet i december. Dessutom har, åtminstone tidvis, förekommit häftiga bombningar i Laos.

Det avtal som underskrevs i Paris den 27 januari 1973 och som sedan bekräftades av den internationella konferensen, däribland USA och säkerhetsrådets fyra övriga permanenta medlemmar, den 2 mars är, som utrikesministern här deklarerade, helt klart i fråga om Vietnam men också i fråga om Laos och Cambodja. Artikel B i § 20 i avtalet om ett slut på kriget och återupprättande av fred i Vietnam lyder:

"Utländska stater skall avsluta all militär verksamhet i Cambodja och Laos, totalt dra tillbaka från och avstå från att i dessa länder åter införa trupper, militära rådgivare och militär personal, vapen, ammunition och krigsmateriel."

Och artikel C i samma paragraf lyder:

"Cambodjas och Laos inre angelägenheter skall avgöras av folken i

dessa länder utan utländsk inblandning.”

Det är ett fruktansvärt högt spel, som Nixonadministrationen nu spelar, och det ligger ett starkt ansvar inte bara på de övriga regeringar som undertecknade Pariskonferensens deklaration utan också på alla andra regeringar och på världsoptionen att stoppa denna flagranta aggression i Cambodja och Laos.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 74

Torsdagen den
 26 april 1973

*Ang. principerna
 för finansiering av
 svenska gåvoleve-
 ranser till u-län-
 derna*

§ 3 Ang. principerna för finansiering av svenska gåvoleveranser till u-länderna

Herr utrikesministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr Ullstens (fp) i kammarens protokoll för den 13 april intagna fråga, nr 187, och anförde:

Herr talman! Herr Ullsten har frågat mig om de principer som skall gälla för finansiering av svenska gåvoleveranser till u-länderna, när upphandling av sysselsättningspolitiska skäl sker i Sverige av varor som kan köpas till lägre priser utomlands.

För varubiståndet gäller samma grundläggande princip som för allt annat svenskt utvecklingsbistånd. Det skall vara baserat på mottagarlandets prioriteringar och önskemål.

Varubiståndet möjliggör att tillgodose dessa primära krav samtidigt som det i särskild grad gör det möjligt att beakta önskemål på svensk sida av sysselsättningspolitisk karaktär. Det har därför i årets statsverksproposition getts en ökad betydelse. Varubiståndet i den svenska utvecklingshjälpen har alltid utgått från u-ländernas eget val av de varor de önskar erhålla. Denna princip betonas också mycket starkt i utrikesutskottets här enhälliga betänkande nr 3, vilket i går godkändes av riksdagen. Denna upphandling kommer att ske inom den mycket vida ram där svensk produktion är internationellt konkurrenskraftig.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag skall be att få tacka utrikesministern för svaret på min enkla fråga. Bakgrunden till att jag ställde den är leveransen av tyg för 50 miljoner kronor till Nordvietnam. SIDA har i samband med detta tagit in offerter, som visar att man kan köpa tyg i Kina till hälften av det pris vi får betala i Sverige.

Helt i linje både med upphandlingskungörelsen och med den fastslagna principen att svenskt bistånd skall vara obundet föreslår SIDA att tyget skall köpas i Kina. Då säger regeringen, att tyg för 17 miljoner i stället skall köpas i Sverige. Detta innebär, för att uttrycka det rakt på sak, att vi lurar Nordvietnam på ca 8 miljoner kronor som vi i stället använder för att hjälpa den svenska textilindustrin.

Jag har i och för sig all förståelse för att vi behöver hjälpa den svenska textilindustrin, men jag har svårt att förstå varför den hjälpen skall betalas av u-länderna, i det här fallet av Nordvietnam.

Statsrådet säger i sitt svar på min enkla fråga tre saker. 1) De

Torsdagen den
26 april 1973

*Ang. principerna
för finansiering av
svenska gåvoleve-
ranser till u-län-
derna*

principer som skall gälla är desamma som tidigare, biståndet skall vara obundet, 2) det går bra att samtidigt tillgodose sysselsättnings- och biståndssyften och 3) man skall hålla sig till u-ländernas egna prioriteringar.

Detta är riktiga principer som jag helt håller med om, men i det fall som jag tänker på har såvitt jag kan förstå ingen av de principerna tillämpats. För det första kan det inte vara förenligt med principen om obundet bistånd att man köper tyg som är dubbelt så dyrt som det behöver vara. För det andra går det uppenbarligen inte att samtidigt tillgodose sysselsättningsaspekterna och u-landsintressena, om man skall betala leveranserna till överpris via u-landsanslagen. För det tredje går det inte att hävda att den här uppläggningsen, som innebär att nordvietnameserna får för ca 8 miljoner kronor mindre textilier än de annars skulle ha fått, är ett sätt att tillgodose u-landets eget önskemål.

Dessutom, herr talman, är det som utrikesministern sade egentligen inte heller något svar på min fråga. Jag frågade nämligen vilka finansieringsprinciper som skall gälla när vi väljer - avsiktligt och ibland med starka motiv - att leverera svenska varor och de är dyrare än om vi köper utomlands. Skall merkostnaden belasta u-landsanslagen, och alltså urholka deras värde för u-länderna, eller skall det hela betraktas som arbetsmarknadspolitik och merkostnaden belasta arbetsmarknadsanslagen? För egen del, herr talman, tycker jag att u-hjälp bör vara u-hjälp och därför bör betalas med u-hjälpsanslag, och arbetsmarknadspolitik bör vara arbetsmarknadspolitik och betalas med anslag som är avsedda för det ändamålet.

Jag tror, herr utrikesminister, att för SIDA och för den u-landsengagerade opinionen är det viktigt att få ett entydigt svar på den här frågan. Tekniken för hur det skall gå till kan kanske biståndsutredningen syssla med, men principen borde rimligen vara ett fall för regeringen.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Mitt svar på herr Ullstens fråga innebär en mycket klar deklARATION av de principer som kommer att gälla för det ökade varubiståndet. Jag är medveten om att regeringens förslag - liksom riksdagens enhälliga accept - om ett ökat inslag av varubistånd i vår biståndspolitik har gett upphov till oro och farhågor hos en del av den opinion som är särskilt engagerad i biståndspolitik.

Jag har i och för sig respekt för de motiv som driver de personer som här gjort uttalanden - herr Ullsten är en av dem - men jag vill samtidigt understryka att den oro som har ventilerats i den här frågan bygger på den helt orimliga och, skulle jag gärna vilja säga, för regeringen kränkande förutsättningen, att biståndet skulle utnyttjas på det sätt och för de mot u-länderna riktade syften som kritikerna åberopar. Därför är mitt svar på herr Ullstens fråga - det framgår ju av svaret som lämnades - en upprensning och en bekräftelse av de principer som har gällt och skall gälla.

Då säger herr Ullsten: "Men vi har ju nyligen haft ett exempel, nämligen tygupphandlingen för Nordvietnam." Jag hade redan i går anledning att deklarerat - jag har gjort det också i andra sammanhang -

att denna upphandling är tillkommen i och betingad av en helt unik situation. Jag räknar inte med att vårt varubistånd i fortsättningen, herr Ullsten, kommer att omfatta textilvaror. Att det var fråga om textilvaror i det här speciella fallet berodde på den situation som rådde när avtalet träffades med Nordvietnam. Det var krig, och krigstillståndet nödvändiggjorde en alldeles särskild restriktion i själva varuvalet. Jag räknar inte med att den situationen skall återuppträffa.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Utrikesministern säger att kritiken är kränkande för regeringen. Det är klart att den vore kränkande för regeringen, om regeringen tillämpade de principer som utrikesministern pläderade för nyss, som finns fastslagna i utrikesutskottets betänkande nr 3 som debatterades i går och som t. ex. Stockholms arbetarekommun med stor energi slog fast i ett uttalande - vilket för övrigt var riktat emot regeringen och väl då måste inkluderas i den kritik statsrådet anser kränkande.

Men det här fallet, som är det första konkreta exemplet på varubistånd efter den debatt om principerna som vi haft, visar ju att man inte tillämpar de principerna. Här har man avsiktligt gått ut och använt biståndsanslag för att ge ett stöd till textilindustrin i storleksordningen 8 miljoner kronor. Jag säger igen att det kan finnas skäl att ge det stödet till textilindustrin, men varför i all sin dar skall de pengarna betalas över u-landsanslagen, eller - för att uttrycka det mera korrekt - varför skall i det här fallet det fattiga Nordvietnam betala de extrainsatser som vi måste göra för att upprätthålla sysselsättningen i den svenska textilindustrin?

Nu säger statsrådet att det här är ett undantag. Ja, men om man läser noga vad statsrådet sade i går så gällde undantaget det faktum att det var fråga om leverans av tyg. Men hur är det med principen? Hur skall sådana leveranser betalas som drar merkostnader därför att man lägger ut beställningar i Sverige när man kan få varorna billigare utomlands? Det blir en merkostnad, som i det här speciella fallet rör sig kring 8 miljoner kronor - för övrigt samma summa som svenska folket har samlat in till Bach Mai-sjukhuset. Hur skall man finansiera den merkostnaden? Är det rimligt att den skall finansieras via u-landsanslaget? Jag tycker inte att det är rimligt. Det borde vara rimligare att finansiera sådana extra kostnader över anslag som är avsedda för arbetsmarknadspolitiska ändamål - eller kanske snarare försvarspolitiska ändamål. För motivet är inte väsentligen, om jag har förstått rätt, sysselsättningspolitiskt utan beredskapspolitiskt. Saken handläggs också mycket riktigt av överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap.

På den frågan har jag, herr talman, alltså fortfarande inte fått något svar av utrikesministern trots att han nu har gjort två inlägg i debatten.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Herr Ullsten säger att tygupphandlingen är det första exemplet på ett svenskt varubistånd efter det att den nu pågående debatten startade. Det är inte korrekt därför att beslutet om denna

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Ang. principerna
för finansiering av
svenska gåvoleve-
ranser till u-län-
derna*

Torsdagen den
26 april 1973

*Ang. avdragsrätten
vid inkomsttaxe-
ringen för under-
hållsbidrag till barn*

upphandling fattades innan debatten bröt ut. I princip var beslutet fattat också innan regeringens förslag i statsverkspropositionen lades fram.

Jag tror att herr Ullsten kan ta den här frågan betydligt lugnare än vad han gör här i dag. Om inte herr Ullsten tror mig på mitt ord här i kammaren, låt i så fall de framtida praktiska handlingarna avgöra herr Ullstens bedömning av frågan! Jag kan nämna att vi just för närvarande har en biståndsförhandling med den indiska regeringen på gång. Vi har i den förhandlingen förutsatt -- den är inte slutförd ännu -- att den upphandling som inom ramen för avtalet kommer att ske som varubistånd skall den indiska regeringen själv svara för.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag skulle visst känna mig lugnare om jag fick den deklARATION från utrikesministern som jag nu har begärt två gånger, den deklARATION som till sin praktiska konsekvens skulle innebära att vi i fortsättningen inte skall tillämpa den som jag tycker helt horribla princip som man tillämpat i det här fallet: att låta biståndsanslagen belastas med rent arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Jag känner mig inte ha fått några som helst garantier för att -- måste jag tyvärr säga -- det här inte kommer att upprepas i framtiden efter att ha sett hur det här fallet, som ändå är det mest uppmärksammade exemplet på varubistånd efter den debatt om bundet bistånd som vi haft, har handlagts.

Jag tycker det är märkvärdigt, när vi har en princip som gäller upphandling i allmänhet och vi dessutom har en princip om obundet bistånd, att det skall vara så svårt att i den här riksdagsdebatten få en deklARATION från utrikesministern om att dessa principer ligger fast. Det har vi inte fått.

Herr utrikesministern WICKMAN:

Herr talman! Det har herr Ullsten visst fått upprepa gånger. Låt mig gärna säga, för att det inte skall kvarstå någon oklarhet på den här punkten, att bistånd är bistånd, och någon anslagsmässig sammanblandning av AMS-anslag och biståndsanslag kommer icke att förekomma.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Om denna princip ligger fast, som utrikesministern säger, är det ändå nödvändigt att till utrikesministern ställa frågan: Av vilket skäl har man på ett så flagrant sätt frångått principen i det här fallet?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. avdragsrätten vid inkomsttaxeringen för underhållsbidrag till barn

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara fru Sundbergs (m) i kammarens protokoll för den 12 april intagna fråga, nr 183, och anförde:

Torsdagen den
26 april 1973*Ang. avdragsrätten
vid inkomsttaxe-
ringen för under-
hållsbidrag till barn*

Herr talman! Fru Sundberg har frågat om jag avser att höja gränsen för avdragsrätten i inkomstdeklarationen för dem som är pliktiga att utge underhållsbidrag till barn med anledning av att underhållsbidraget till barn höjs med 10 procent.

Kostnader för barns uppehälle och utbildning är i princip inte avdragsgilla vid taxeringen. Av sociala skäl medges dock avdrag för underhållsbidrag som utbetalats för icke hemmavarande barn under 18 år. Avdragsrätten är schabloniserad. Avdrag medges med högst 1 500 kronor per barn och år oavsett om det utbetalade bidraget är högre.

Det föreligger inte någon koppling mellan avdragets maximibelopp och den höjning av underhållsbidrag som kan ske enligt lagen (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag. Vidtagna ändringar i fråga om avdraget har dock haft visst samband med penningvärdeutvecklingen. Det nuvarande högsta avdragsbeloppet tillämpades första gången vid 1972 års taxering. Tidigare var högsta beloppet 1 000 kronor per barn.

Med hänsyn till att maximibeloppet nyligen höjts kraftigt och till avdragets schablonkaraktär anser jag inte att den av fru Sundberg berörda höjningen av underhållsbidragen bör föranleda omprövning av avdragsmaximum. Jag vill emellertid framhålla att avdragsrätten hör till de frågor som för närvarande behandlas av 1972 års skatteutredning. Utredningen är givetvis oförhindrad att föreslå de ändringar i avdragsrätten som kan finnas påkallade.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Det har inte gått att få fram någon statistik på hur många underhållsbetalare vi har i vårt land, men det torde röra sig om minst 100 000. Det är alltså 100 000 människor som har varit intresserade av det här svaret, och jag ber att få tacka finansministern för det, även om jag inte kan göra det helt på deras vägnar.

Finansministern säger att det föreligger ingen koppling mellan avdragets maximibelopp och höjningen av underhållsbidraget men backar i följande mening ut och erkänner att höjningen från 1 000 till 1 500 kronor av maximibeloppet dock har berott på penningvärdeförsämringen.

Det är ju en orimlig situation som de underhållspliktiga föräldrarna i dag befinner sig i. Underhållsbidraget har höjts med 29 procent sedan 1971, alltså på tre år. Underhållsbidraget beräknas på bruttolönen. En person för vilken det 1969 fastställdes att han skulle betala 31 procent av sin nettolön i underhåll till två barn är i dag, *trots* att det skattefria avdraget har ökat, *uppe i* att betala 36 procent av sin nettolön.

Man kan också uttrycka utvecklingen så, att när nettolönen stigit 15 procent har stegringen för bidraget blivit mer än 30 procent. Och skulle finansministern vidhålla vad han sagt om de 1 500 kronorna och att ingen koppling skall föreligga innebär det under den kommande femårsperioden, om vi räknar med att vederbörande har en nettolöneökning på 2 procent och är hyggliga och säger att underhållsbidraget inte skall stiga med mer än 6 procent per år, att denna person kommer att betala 43 procent av sin nettolön i underhåll till dessa två barn.

Jag skall inte ta exempel som ligger ännu längre fram i tiden, då väl herr Sträng knappast kan påverka landets finanser eller skatteregler. Men

Torsdagen den
26 april 1973

*Ang. avdragsrätten
vid inkomsttaxe-
ringen för under-
hållsbidrag till barn*

jag undrar om finansministern har tänkt på en annan sak, nämligen att detta har till konsekvens att äktenskapet diskrimineras. Ty om en man gifter sig och sedan skiljer sig, så fastställs underhållet vanligtvis av domstol, men om han inte gifter sig fastställs underhållet av barnavårdsmannen omedelbart när barnet är fött. Om han då t. ex. är studerande blir det ett schablonartat mycket, mycket lågt underhåll. Om vederbörande sedan separerar kan det, även om detta mycket låga underhåll räknas upp, bli en löjligt liten summa jämfört med vad den gifte mannen vid en skilsmässa skall betala till sina barn.

Det är en utväg, och det finns också exempel på att man använder sig av den. Jag hörde därtill talas om ett par som fick hemskillnad. Han fick vårdnaden, men hon skötte ändå barnen. Han slapp på det sättet underhållsbidraget. Hon kunde inte tjäna några pengar, och man fick bidragsförskott i stället. Det var bara en hemskillnad på papperet.

På detta sätt kan det bli när man skapar sådana här orimliga regler. Och det är orimligt också därför att den man jag tidigare talade om och många med honom är oförmögna att bilda ny familj. Men finansministern säger bara att ingen koppling sker, samtidigt som underhållsbidraget fastställs på bruttolönen och icke är avdragsgillt annat än till liten del.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Det var ju en intressant utläggning som fru Sundberg gjorde om hela det civilrättsliga problem som hon här rullade upp, och det är väl inte min uppgift att svara på det. Jag skall inskränka mig till att säga, att beloppet på 1 000 kronor i avdrag vid beskattningen infördes 1966. Sedan höjdes underhållsbidragen med i runt tal 25 procent fram till 1971, och då höjdes avdragsbeloppet med 50 procent till 1 500 kronor.

Allt detta sker schabloniserat. Avdragen följer inte slaviskt förändringarna av underhållsbidragen, och avsikten var väl hellre inte att de skulle göra det. När vi nu tog 50 procents höjning bör det rimligtvis räcka ett tag framöver, men det utesluter inte att vi längre fram kan få göra en ny justering, om utvecklingen fortsätter. Och det är därför som jag bl. a. hänvisar till den skattutredning som sysslar med dessa frågor.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Finansministerns andra anförande var litet mera löftesrikt. Men låt mig då uttrycka min förvåning över att utredningen om "periodiskt understöd vid beskattningen" inte i sina direktiv fick i uppdrag att ta upp dessa frågor. Utredningen har i alla fall i sitt betänkande nämnt något om detta och säger där: "Vi är medvetna om att underhållsskyldigheten mot ej hemmavarande barn ofta kan kännas särskilt betungande. — — — Frågan om avdragets storlek bör också bedömas med hänsyn till vårdnadshavarens beskattningssituation."

Detta blir väl särskilt aktuellt inte minst när fäderna i framtiden i större utsträckning än hittills varit fallet kommer att bli vårdnadshavare för barnen.

Finansministern säger att jag lägger civilrättsliga synpunkter på dessa frågor, men det är ju också i högsta grad vad man har gjort i utredningen

om periodiskt understöd. Och när utredningen har anlagt sådana synpunkter vore det väl orimligt om vi skulle stifta skattelagar enbart mot ekonomisk och i vissa fall social bakgrund men inte ta hänsyn till de konsekvenser lagarna har på den civilrättsliga sidan. Vad som har hänt under de senaste åren är just att åtskilliga av dessa lagar har påverkat sammanlevnadsförhållandena och familjebildningen och uppammat en oärlighet, som jag tycker att också finansministern skulle känna sig lidande av.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Detta sätt att lägga till rätta för sig rent civilrättsligt klarar man inte att korrigera med skattepolitiska avdragsregler. Här finns det ingen annan möjlighet än att rekommendera fru Sundberg att ta upp denna fråga där den hör hemma, eftersom det ju är roten till det onda som fru Sundberg vänder sig mot. Och roten är just de möjligheter som finns att lägga till rätta för sig - jag vill inte använda ordet mygla - som den civila lagstiftningen i detta fall innebär.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. vården av astmasjuka barn

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Bengtssons i Göteborg (c) i kammarens protokoll för den 12 april intagna fråga, nr 185, och anförde:

Herr talman! Herr Bengtsson i Göteborg har frågat mig om jag delar uppfattningen att det är angeläget att astmasjuka barn även i fortsättningen kan erhålla vård vid anläggning som drivs av riksförsäkringsverket.

Vid det sjukhus i Åre som för riksförsäkringsverkets räkning drivs av AB Kurortsverksamhet finns f. n. en vårdavdelning med 22 platser för astmasjuka barn. Beläggningen på denna barnavdelning har under senare år varit högst 50 procent med undantag för en kortare period våren 1972. Under det senaste halvåret har beläggningen varit högst 40 procent. Intagning till barnavdelningen liksom till sjukhuset i övrigt sker huvudsakligen efter remiss från läkare ute i landet. Det låga antalet remitterade patienter till barnavdelningen torde bero på att vederbörande läkare föredrar att i första hand utnyttja de vårdresurser som finns närmare hemorten. Mot denna bakgrund har AB Kurortsverksamhet aktualiserat en ändring av barnavdelningen till vuxenavdelning i samband med vissa ombyggnadsarbeten vid sjukhuset.

Barnavdelningen i Åre är beroende av läkarremisser till sjukhuset på grundval av den medicinska bedömning som görs i varje enskilt fall. Denna medicinska bedömning måste självfallet göras av den läkare som är ansvarig för barnets vård. Om det finns underlag eller ej för den ifrågavarande avdelningen beror således på i vilken omfattning barn remitteras dit för vård genom vederbörande läkare.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Herr Bengtsson i Göteborg har tyvärr drabbats av sjukdom, varför jag skall be att få läsa upp hans tack för svaret. Jag gör

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

Ang. vården av
astmasjuka barn

Torsdagen den
26 april 1973

Ang. vården av
astmasjuka barn

det mycket gärna, eftersom jag har personlig erfarenhet av de här problemen. Jag har själv en son som hade bekymmer med barnastma, men som gudskelov så småningom bättrade sig, så att han numera är helt besvärsfri. — Jag läser alltså upp herr Bengtssons skrivna anförande:

Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Jag har ställt denna fråga med anledning av uppgifterna om att barnavdelningen vid riks försäkringsverkets sjukhus i Åre skall läggas ner den 1 juli i år. Det är uppenbart att detta beslut har väckt en viss förvåning, man kanske t. o. m. kan säga en viss oro, hos en ganska bred allmänhet.

Beslutet har tillkommit på grund av att beläggningssiffrorna på barnavdelningen sjunkit under de senaste åren och därvid omfattat ca 60 procent av beläggningsplatserna. Såvitt jag förstår anser riks försäkringsverket den siffran för låg. Sedan 1970 har enligt uppgift 30–40 barn vistats på sjukhuset, och många av dem har gått i skola i Åre. Alla barn har efter någon vecka kunnat sluta att använda cortison, och de har också nästan helt klarat sig utan medicinsk behandling.

Nu säger man att motivet för nedläggningen skulle vara att landets läkare praktiskt taget har upphört att sända barn till sjukhuset i Åre och att därmed ombyggnadsplanen innefattar en ändring av barnavdelningen till en vuxenavdelning.

Herr statsrådet Aspling, jag vill gärna ställa frågan: Har informationen till läkarna om att det i Åre finns ett sjukhus som har möjlighet att ta hand om ett antal astmasjuka barn fungerat ordentligt? De patienter som kommer till Åre, både barn och vuxna, har såvitt jag vet tidigare vårdats på sjukhus under olika perioder för medicinsk behandling. Många av dessa patienter har efter Årevistelsen avsevärt förbättrats, och den statistik som jag tagit del av bekräftar detta. 1962 undersöktes 325 barn som vårdats i Åre. Dessa visar med en observationstid av 2 till 9 år fortsatt symptomfrihet i 18 procent och förbättringar i 54 procent av fallen. Resultatet är därmed positivt för 72 procent. I dag har vi en ökning vad gäller allergiska sjukdomar. Av barn som kommer in som akutfall till våra sjukhus är ca 10–15 procent astmafall.

Mot denna bakgrund ställer jag frågan: Är det välbetänkt och framsynt att lägga ned barnavdelningen i Åre?

Föräldrar till barn som vistats i Åre är till överväldigande delen klart positiva till vården vid barnavdelningen, eftersom barnen återvänder hem, många helt friska, andra avsevärt förbättrade. Vi bör nog framdeles låta astmasjuka barn få möjlighet att komma till Åre, till klimatet och miljön där uppe som tillsammans med den övriga vården hjälper så många barn till förbättrad hälsa. Detta är en billig och, som sagt, effektiv vårdform, som vi bör ha kvar i vårt land.

Jag vill därför fråga socialministern om inte några åtgärder planeras för att upprätthålla denna verksamhet, t. ex. bättre information till läkare m. fl.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag vill först göra några påpekanden. Jag känner inte till att det fattats något beslut om att barnavdelningen skall läggas ned den 1 juli. Den uppgiften måste vara felaktig.

Vad gäller frågan om informationen vill jag bara påpeka att i januari 1972 hölls en konferens i Åre just med barnläkare. Det är ganska orimligt att inte barnläkarna skulle känna till denna anläggning. Självfallet vet de om Åreanstalten, eftersom den har verkat under många år.

Jag kan alltså slå fast att det inte har fattats något slutgiltigt beslut om nedläggningen av barnavdelningen i Åre. Frågan om nedläggningen av barnavdelningen har aktualiserats av att det blivit ett mindre antal läkarremisser dit och att avdelningen därför under lång tid haft mycket låg beläggning. De vårdresurser på detta område som finns närmare barnens hemorter på andra platser i landet kan numera i större utsträckning tillgodose behovet. Det är uppenbarligen en av orsakerna.

Jag vill gärna försäkra herr Torwald att barnavdelningen i Åre, om det visar sig att det remitteras tillräckligt med barn dit, också kommer att finnas kvar. Men denna fråga är i hög grad beroende av läkarna och deras vilja att remittera barnen till Åre.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Jag är mycket tacksam för de kompletterande uppgifter som lämnats. Uppgiften att en nedläggning skulle vara aktuell har närmast kommit från pressen och är därför, enligt vad statsrådet nu säger, kanske inte så välgrundad. Jag är enbart tacksam för detta förhållande.

Beträffande informationen hoppas jag att denna debatt och de pressnotiser som förekommit i samband med herr Bengtssons besök i Åre skall ha det goda med sig att de ökar kännedomen om Åreanstaltens arbete och arbetsförhållanden och på det sättet ytterligare förbättrar möjligheterna för remisser till Åreanläggningen, så att vi kan undvika en nedläggning av den.

Jag vill ännu en gång tacka statsrådet för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om utlämningsavtal vid misstanke om grövre skattebrott

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr Sjöholms (fp) i kammarens protokoll för den 13 april intagna fråga, nr 186, till herr utrikesministern, och anförde:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat utrikesministern om det enligt hans mening är angeläget att med så många länder som möjligt och i första hand de europeiska få till stånd en överenskommelse om utlämning av personer misstänkta för grövre skattebrott samt vad som har gjorts för att nå sådana överenskommelser. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Mitt svar på första delen av herr Sjöholms fråga är ja. Det förhåller sig emellertid tyvärr så att många andra länder inte ser lika allvarligt på skattebrotten som vi gör i Sverige. Detta har gjort det svårt att vinna förståelse för önskemål om internationella överenskommelser om utlämning för sådana brott.

Beträffande de nordiska länderna underlättas utlämningsförfarandet

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Om utlämningsavtal
vid misstanke om
grövre skattebrott*

Torsdagen den
26 april 1973

*Om utlämningsavtal
vid misstanke om
grovare skattebrott*

av att man i alla fem länderna har i stort sett enhetliga regler om utlämning från ett nordiskt land till ett annat. För utlämning krävs enligt dessa regler att svårare straff än böter kan följa på åtminstone något av de brott som framställningen avser. Hinder mot utlämning för skattebrott finns inte.

Det har vidare visat sig möjligt att på annat sätt motverka skadeverkningarna av skattesmitningar. Särskilda handräckningsavtal för indrivning av skatt har sålunda slutits med de nordiska länderna liksom med Västtyskland. I dubbelbeskattningsavtal med bl. a. Belgien, Frankrike och Förenta staterna har liknande bestämmelser tagits in. Det går alltså inte för en skattebetalare att komma undan skatten genom att bege sig till något av de nämnda länderna. Förhandlingar med andra länder om liknande överenskommelser pågår.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Vi har som bekant här i landet ett skattesystem som är ett rent hån mot allt vad rättvisa och jämlikhet heter, men det skall jag inte lasta justitieministern för. Vad jag har tagit upp är en av följdverkningarna av vårt skattesystem. Det finns dess värre människor som bedrar folkhushållet på mycket stora belopp - det kan röra sig om miljoner - och när det börjar bränna under fötterna beger de sig utrikes, i synnerhet till Schweiz och Spanien, lever livets glada dagar och återvänder hem när preskriptionen för brottet inträtt. Alla rättänkande människor borde reagera mot detta, och gör det väl också, men det kan hända att jag är speciellt känslig, eftersom jag i mitt dagliga arbete bl. a. har till uppgift att försöka få in skattepengar från många låginkomsttagare som av något skäl fått exempelvis en liten kvars katt. Det blir då införsel på lön för att få in pengarna. Samtidigt kommer andra skattskyldiga som sagt undan med mycket stora belopp. Här framträder orättvisorna särskilt bjärt.

Jag förstår svårigheterna. Det skall vara två parter för att åstadkomma en överenskommelse, och det är säkert alldeles riktigt som justitieministern sade, att andra länder är mindre angelägna än vi. Att handräckningsavtalen fungerar bra har jag personligen kännedom om. Men skattesmitarna är klipska personer som vet var det är riskfritt. De reser alltså inte till de länder, med vilka vi har ett handräckningsavtal, utan de reser, som jag nyss sade, till Schweiz och Spanien, som är mycket attraktiva mål, och med dessa länder har vi inte ens några handräckningsavtal. Jag väddar därför till justitieministern att försöka få till stånd i första hand utlämningsavtal; det är viktigt att dessa människor blir beforderade till laga näpster, vilket de inte blir om vi bara har ett handräckningsavtal.

Det är viktigt att svenska folket får veta att statsmakterna är angelägna om att försöka få till stånd sådana avtal, naturligtvis i första hand utlämningsavtal men även handräckningsavtal. Jag utgår från att justitieministern arbetar enligt den linjen.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
26 april 1973

Ang. Industrins försvarsbyrås förhållande till SÄPO

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Werners* i Tyresö (vpk) i kammarens protokoll för den 13 april intagna fråga, nr 188, och anförde:

Herr talman! Herr *Werner* i Tyresö har frågat mig om jag är beredd att redogöra för de principer efter vilka samarbetet mellan Industrins försvarsbyrå och säkerhetspolisen är utformat.

Industrins försvarsbyrå är en enhet inom Svenska arbetsgivareföreningen. Den har bl. a. till uppgift att ge företagen råd och anvisningar i fråga om krigsproduktion, verkskydd, sekretess och säkerhet. Avsikten är att därigenom underlätta för företagen att fullgöra skyldigheten att medverka vid beredskapsplanläggningen. Information i dessa frågor lämnas företagen bl. a. vid konferenser som anordnas av försvarsbyrån på olika platser i landet. Till dessa konferenser brukar bl. a. representanter från rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning inbjudas för att informera om aktuella säkerhetsproblem som kan vara av intresse för industrins företrädare. Information har bl. a. lämnats om åtgärder vid bombhot, industrispionage och sabotage. I försvarsbyråns regi anordnas även årligen informationskonferenser för bevaknings- och verkskyddsledare. Personal från säkerhetsavdelningen har därvid biträtt med utbildning och information.

Herr *WERNER* i Tyresö (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka justitieministern för svaret på min fråga.

Bakgrunden till frågan är de tidningsuppgifter som för en tid sedan talade om att Svenska arbetsgivareföreningen skall ut i vad man kallar en "storoffensiv mot oroselementen på arbetsplatserna", i första hand mot vänstergrupperna.

Den offensiven skall enligt de här uppgifterna skötas av Industrins försvarsbyrå inom Arbetsgivareföreningen. Man skall arbeta med hemliga kataloger, åtgärdskalendrar, där företagen ges anvisningar om hur man skall kunna, som man säger, "stävja missnöje och stoppa vilda strejker".

Allt Arbetsgivareföreningen av och till känner behov av att gå ut i olika slag av politiska kampanjer kan jag i och för sig förstå. För något år sedan skulle man som bekant bekämpa, som man sade, "vänstervågen" genom en indoktrineringskampanj i skolorna, som man vid den tidpunkten ansåg som det viktigaste arbetsfältet. Nu skall man alltså driva kampanj mot vad man kallar vilda strejker utifrån den något naiva teorin att de är orsakade av konspirativa grupper, som man sätter etiketten "vänster" på. Syftet är naturligtvis att dölja det faktum att s. k. vilda strejker inte importeras in på arbetsplatserna utan är framprovocerade av arbetsgivarna genom det övertag de har i form av de nuvarande klasslagarna och de nuvarande ägandeförhållandena. Man skall försöka dölja att vad som utlöser konflikter på arbetsplatserna har sin orsak i förhållanden som *arbetsgivarparten* är ansvarig för.

Nu skall jag inte diskutera den delen av frågan med justitieministern — men jag har ändå velat nämna den som bakgrund till de resonemang som uppbarligen förs inom Arbetsgivareföreningen — utan min fråga gällde i

Torsdagen den
26 april 1973

Ang. Industrins försvarsbyrås förhållande till SÄPO

vad mån man från Arbetsgivareföreningen och Industrins försvarsbyrå har samarbete med SÄPO. Enligt tidningsuppgifter säger man att denna byrå är kontaktorgan mellan näringslivet och försvaret och även har låta kontakter med SÄPO. Nu redovisar justitieministern att det är riktigt att man har vissa sådana kontakter.

Men kvar står ändå frågan, och där är jag osäker: Skall svaret uppfattas så, att man från SÄPO:s sida icke medverkar i den kampanj som Arbetsgivareföreningen nu skall gå ut i?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag har ingen anledning att i detta sammanhang gå in på Industrins försvarsbyrås verksamhet eller de arbetsuppgifter den får av Svenska arbetsgivareföreningen. Vad jag har velat redovisa är vilka uppgifter säkerhetspolisen har i detta sammanhang.

Såvitt jag kan bedöma har det samarbete som etablerats mellan rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning och Industrins försvarsbyrå tillkommit för att det kunnande och den erfarenhet av säkerhetsarbete som finns inom rikspolisstyrelsen också skall komma den svenska industrin till godo. Det syftar, som jag sade, till att söka hindra sabotage eller industrispionage och åstadkomma ett större säkerhetsmedvetande hos industrin i allmänhet. Dessa uppgifter kan jag inte finna annat än rimliga och även värdefulla.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! I den här tidsningsartikeln görs ett rätt uppseendeväckande och utmanande påstående av en av Arbetsgivareföreningens direktörer. Han insinuerar där att de svenska arbetarna i sin dagliga kamp skulle använda olika former av sabotage. Om justitieministern anser att SÄPO inte skall stödja en sådan kampanj borde det vara angeläget för regeringen att dementera de uppgifter som framskyntat i pressen i denna fråga.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag vet inte riktigt vad det är för tidningsuppgifter som herr Werner syftar på, men det föreföll vara några uttalanden som gjorts från arbetsgivarhåll, och dem får ju Arbetsgivareföreningen svara för själv.

Efter de uppgifter som jag har fått från rikspolisstyrelsen kan jag inte finna att säkerhetspolisen, när den ställer sig till förfogande vid dessa konferenser, överskrider gränserna för sina befogenheter. Jag menar med andra ord att den service som säkerhetspolisen ger vid dessa konferenser och i andra sammanhang ligger inom ramen för rent tekniska upplysningar och teknisk hjälp. Därmed kan jag alltså säga att det inte finns någonting att anmärka på beträffande säkerhetspolisens medverkan.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Uppgifterna finns i en artikel i Aftonbladet den 6 april i år. Vad jag tycker är uppseendeväckande i den artikeln är att Arbetsgivareföreningen i den kamp som dagligen förs på arbetsplatserna tycks kunna mobilisera den svenska säkerhetspolisen, när föreningen går ut i kampanjer av olika slag.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
26 april 1973

*Ang. det av skogs-
politiska utred-
ningen föreslagna
avgiftssystemet*

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr *Stjernströms* (c) i kammarens protokoll för den 4 april intagna fråga, nr 167, och anförde:

Herr talman! Herr *Stjernström* har frågat om jag är beredd att ta avstånd från det av skogspolitiska utredningen föreslagna avgiftssystemet som bl. a. kan leda till en orimlig kalhuggning.

Regeringen meddelade för några veckor sedan att skogspolitiska utredningens förslag inte kan ligga till grund för en proposition om den framtida skogspolitikens utformning. Samtidigt ifrågasatte regeringen om det finns något behov av styrmedel av den typ som utredningen föreslagit. Som framgick av meddelandet kommer vissa frågor som hör samman med skogspolitiken att ytterligare utredas. Först när dessa utredningar är färdiga kommer regeringen att lägga fram förslag om den framtida skogspolitiken.

Herr STJERNSTRÖM (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min enkla fråga. Jag tycker dock inte att svaret gav ett klart besked om huruvida regeringen tar avstånd från skogspolitiska utredningens majoritets förslag om att pålägga skogsägarna avgifter på växande skog eller om man inte tar avstånd från förslaget. Statsrådet lämnar med detta svar, som jag ser det, alla dörrar öppna. Det måste — om inte något ytterligare klarläggande görs — utläsas som att en socialdemokratisk regering kan komma att genomföra förslaget. Redan när utredningen avgav sitt betänkande stod det klart att det var ett principbetänkande som tarvade ytterligare utredningar. Det finns emellertid tillräckligt många skäl för att ta avstånd från detta avgiftssystem. Det är oacceptabelt ur en rad synvinklar, från rättvisesynpunkt mellan olika skogsägare eftersom de som har skött sin skog och har ungskog drabbas särskilt hårt, medan de som skött sin skog sämre drabbas mindre hårt. Framför allt blir det mindre skogsägare som kommer mest i kläm.

Prismekanismen sätts vidare ur funktion, och storindustrin kommer att gynnas. Avgiftssystemet skapar en administrativ apparat vars omfång är svåröverskådlig.

Förslaget innebär vidare en premiering av slutavverkning som leder till stora kalhyggen. Gällringsskogsbruket missgynnas och det leder till en totalt lägre skogsskörd kvantitativt och kvalitativt och givetvis också lägre sysselsättning.

Företrädarna för avgiftssystemet vill uppnå en avverkningsnivå genom systemet som leder till stora kalhuggningar. Man är beredd att nära nog avskaffa ett uthålligt skogsbruk. Inget skäl talar heller för ett generellt styrmedel som detta. Virkesutbudet har hittills anpassats på ett smidigt sätt till förädlingsindustrins växande efterfrågan.

Det här förslaget har rönt stark kritik bland både skogsexperten och skogsnäringens företrädare, och det har skapat oro bland många människor. Det är beklagligt att jordbruksministern inte är beredd att ta ett klart avstånd från detta besynnerliga förslag. Den opinion som finns i

Torsdagen den
26 april 1973

*Ang. det av skogs-
politiska utred-
ningen föreslagna
avgiftssystemet*

breda lager mot detta förslag kommer inte att bli lugnad förrän jordbruksministern i klartext säger ifrån att regeringen inte har för avsikt att förverkliga detta avgiftssystem.

Det räcker inte att genom nya utredningar gömma undan förslaget över valet och samtidigt lämna alla möjligheter öppna för systemets genomförande.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Det hör väl till sällsyntheterna att man avrättar ett förslag innan det över huvud taget varit uppe till allvarlig prövning. Herr Stjernström säger att regeringen kommer att genomföra förslaget. Jag hade för mig att regeringen föreslår och riksdagen beslutar i sådana här ärenden. Någon ändring på den punkten är väl inte avsedd att genomföras.

Även om man som jag har den uppfattningen att man inte kan lägga detta förslag till grund för en proposition till riksdagen, så skall man ändå beskriva utredningens förslag rättvisande. Det är viktigt att framhålla att både minoriteten och majoriteten i utredningen är överens om att skogsnäringen kan fortsätta att utvecklas. Man är överens om att skogsindustrin även med den planerade kapacitetsutbyggnaden kan få sitt behov av virke tillgodosett utan några styrmedel under hela 1970-talet. Utredningen har räknat med att man år 1980 är framme vid slutavverkningsareal på 354 000 hektar. Det innebär en ökning med 60 000 hektar jämfört med år 1970. Sedan har man inte tänkt sig någon ytterligare ökning efter 1980.

Både minoriteten och majoriteten inom utredningen är således överens om att man kan tillgodose skogsindustrins behov utan särskilda styrmedel under hela 1970-talet. Detta innebär alltså att det här avgiftssystemet på intet sätt är skuld till någon ökad kalavverkning utan hela utredningen har räknat med ett ökat skogsuttag. Jag tror inte att det utan vidare är klart att vi kan ta ut så mycket av skogen som utredningen räknat med. Detta är en av orsakerna till att jag vill göra en undersökning, innan vi besvärar en mängd remissmyndigheter med utredningsförslaget.

Jag är utomordentligt tveksam i fråga om avgiftssystemet. Nu måste man emellertid göra klart för sig, att det inte finns något avgiftssystem utformat. Herr Stjernström talar om att ett ifrågasatt system skulle vara orättvist. Hur kan man veta det? Det finns ju inget förslag utformat. Majoriteten hade föreslagit att man i princip skulle ha ett avgiftssystem, som sedan skulle utformas i detalj. Jag ställer mig mycket tveksam till den formen av styrmedel. Därför intar jag den ståndpunkten, herr talman, att jag knappast tror att det kommer att framläggas något sådant förslag från denna regering.

Herr STJERNSTRÖM (c):

Herr talman! Det börjar gå i rätt riktning. Nu ger jordbruksministern beskedet att han knappast tror att något sådant förslag kommer att framläggas från den sittande regeringen. Jag är tacksam för den eftergiften. Nu väntar jag på jordbruksministerns nästa inlägg och att han där skall säga: "Från denna regering kommer inte något förslag om ett

Torsdagen den
26 april 1973

*Ang. det av skogs-
politiska utred-
ningen föreslagna
avgiftssystemet*

avgiftssystem att framläggas!”

Statsrådet säger, att både majoriteten och minoriteten i utredningen är överens om att uttaget räcker. Om då även statsrådet ansluter sig till den uppfattningen eller kanske snarare anser att det tas ut för mycket skog, måste det finnas ytterligare ett skäl för jordbruksministern att klart och entydigt ge besked om att regeringen tar avstånd från det föreslagna avgiftssystemet. Det kanske inte hör till vanligheten att man mördar ett förslag innan det ens har prövats, men när förslaget är av sådan art som det framlagda finns skäl därtill.

Statsrådet säger nu att det inte finns något utformat förslag till ett avgiftssystem. Men tar man på s. 183 i utredningen del av de punktvis gjorda sammanställningarna över hur ett sådant förslag borde se ut, ligger det väl ändå nära till hands att anse dessa utgöra ett förslag. Om de inte hade betraktats som ett förslag, varför skulle då bl. a. expertisen inom utredningen i särskilda yttranden ha anfört avvikande mening till majoritetens förslag?

Nej, herr statsråd, det finns ett förslag om ett avgiftssystem, men statsrådet har sagt att denna regering knappast kommer att framlägga ett sådant förslag. Jag hoppas att vi i statsrådets nästa inlägg får det klara och entydiga beskedet att denna regering inte kommer att framlägga förslag om ett avgiftssystem av denna karaktär.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag hade tänkt att denna fråga skulle behandlas som alla andra. I lugn och ro skulle vi få pröva alla tänkbara uppslag för att så småningom kunna skicka ut på remiss resultatet av de kompletterande utredningar som skall göras. Det framgick alldeles klart av mitt första anförande att både majoriteten och minoriteten inom utredningen har den uppfattningen att det under hela 1970-talet inte tarvas några som helst styrmedel.

Det är mycket möjligt att den utredning vi kommer att göra leder till att inte heller under 1980- eller 1990-talen några andra styrmedel behövs än de som ligger i en lagstiftning. Då finns det enligt min mening inte någon anledning att föreslå riksdagen ett avgiftssystem av den här typen.

Men jag håller fast vid att det inte finns något utarbetat förslag, och därför kan man inte heller påstå att det innehåller några orättvisor. Ingen nu levande människa har sett det förslag som skulle utarbetas av särskilda utredningsmän.

Herr STJERNSTRÖM (c):

Herr talman! Bl. a. de experter som suttit i utredningen har funnit att detta kan leda till väsentliga orättvisor. Därför har man skrivit särskilda yttranden, som statsrådet återfinner i utredningen. Det är ingen tvekan om detta, det kan inte uppfattas på annat sätt.

Sedan säger statsrådet att alla förslag skall prövas innan man tar definitiv ställning, således även avgiftssystemet. Det beklagar jag. Jag tycker att när statsrådet själv anför att det inte finns några behov av en styrning, åtminstone inte under 1970-talet, skulle det vara tillräckligt skäl för att i dag deklarerat att regeringen tar avstånd ifrån det här förslaget.

Torsdagen den
26 april 1973

*Om åtgärder mot
allergiframkallande
tillsatser i livsmedel*

Nu har jag fått ett halvt besked, att man knappast kommer att framlägga något förslag i den här riktningen, men jag vill ha ett klart och entydigt besked att regeringen tänker ta avstånd ifrån förslaget. Säg det, herr jordbruksminister!

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag skall göra herr Stjernström riktigt ledsen och inte ge honom några möjligheter att i valrörelsen utnyttja denna fråga: Jag kommer inte att lägga fram ett sådant förslag som utredningen förordat.

Det är klart att experterna kan säga att ett avgiftsförslag kan leda till orättvisor. Det kan alla förslag. Det beror på hur man utformar dem.

Jag hade inte tänkt utforma något förslag som leder till orättvisor.

Herr STJERNSTRÖM (c):

Herr talman! Då ber jag att få tacka statsrådet för den här sista biten av svaret, nämligen beskedet att statsrådet Bengtsson inte kommer att lägga fram ett förslag med ett avgiftssystem. Det var den förändring jag önskade, och den här debatten har lett till detta klarläggande.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Den som har följt med pressen och läst mina uttalanden sedan detta betänkande lämnades hade egentligen inte behövt besvara kammaren med att ställa den här frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om åtgärder mot allergiframkallande tillsatser i livsmedel

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara fru Anér's (fp) i kammarens protokoll för den 5 april intagna fråga, nr 174, och anförde:

Herr talman! Fru Anér har frågat vilka omedelbara åtgärder jag avser att vidta med anledning av de senaste forskningsrönen om den oväntat omfattande förekomsten av allergiframkallande tillsatser i livsmedel.

Jag antar att fru Anér främst syftar på nyligen framlagda undersökningsresultat beträffande överkänslighet för konserveringsmedel och färgtillsatser i livsmedel m. m. Fråga om godkännande av tillsatser i livsmedel prövas av statens livsmedelsverk. Hos verket finns vetenskapsmän anställda som följer forskningen inom och utom landet i frågor om livsmedelstillsatser och deras verkningar. Vidare är till verket knutet ett vetenskapligt råd, i vilket finns sakkunskap på bl. a. allergiområdet. Det åligger rådets ledamöter att rikta verkets uppmärksamhet på förhållanden som är av särskild betydelse för verkets arbete. Vid prövningen av frågor om bl. a. livsmedelstillsatser har verket sålunda på olika sätt kännedom om de senaste forskningsrönen.

Livsmedelsverket ger varje år ut en förteckning över godkända livsmedelstillsatser. Enligt vad jag inhämtat från verket beräknas frågan om användningen av färgämnen i livsmedel på nytt bli behandlad av

verkets styrelse under maj månad i år. Därvid kommer självfallet hänsyn att tas till de senaste forskningsrönen på området. Mot denna bakgrund anser jag att någon ytterligare åtgärd från min sida för närvarande inte är påkallad.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för de här uppgifterna om det oavlönade rådet som livsmedelsverket har. Jag har faktiskt kontrollerat vad rådet haft för sig, och det visar sig att sedan det tillsattes har det icke en enda gång tagit något eget initiativ för att fästa verkets uppmärksamhet på någonting som helst.

Anledningen till min fråga var rapporterna som stått i Läkartidningen om hur de 12 procent av svenska folket som är allergiker i oväntat hög grad blir hotade av de stora andelar allergiframkallande färgämnen som faktiskt finns i livsmedlen.

Jag har blivit kontaktad av allergisjuka människor och deras organisation, som framfört stora bekymmer för detta.

Det är alldeles uppenbart att det måste skapas ökade möjligheter för människorna att få tillgång till ofarliga livsmedel. För min del anser jag naturligtvis att dessa allergiker står i främsta ledet bland de medborgare som borde ha rätt att överklaga livsmedelsverkets beslut att frisläppa vissa ämnen. Jag är övertygad om att om en sådan laglig rätt fanns, skulle det redan efter ett par, tre fall ha en ytterst hälsosam inverkan på tillverkare och importörer och leda till mycket större försiktighet på den sidan.

Inte bara allergikerna är i farozonen. Professor Juhlin påpekar att en av de värsta farorna beträffande livsmedel förmodligen är färgämnen i sötsaker. Barn äter inte sällan stora kvantiteter härav, och då kan de få i sig långt över den tillåtna dosen av färgämnen.

Vad som i dag omedelbart behöver tillses – jag hoppas verkligen och utgår från att livsmedelsverket kommer att göra det – är att Världshälsorganisationens minimivärden för dagligt bruk av sådana här tillsatser inte överskrids. Någon sådan tillsyn sker för närvarande i Sverige inte ens beträffande färgämnet Amarant, trots att Världshälsorganisationen efter ryska rapporter om fosterskador på möss orsakade av detta ämne utfärdade sådana dagliga minimivärden. Såvitt jag vet har livsmedelsverket inte gjort någonting åt detta.

Läkartidningen drar den slutsatsen att antalet tillåtna färgämnen i svensk mat måste skäras ned. Det är en slutsats som även jag gärna vill dra, och jag skulle vara förvånad om inte också herr jordbruksministern har den åsikten.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag delar naturligtvis fru Anérs mening att man måste göra allt för att allergikerna skall slippa dessa problem. Min utgångspunkt i svaret är att livsmedelsverket, som inte bara litat till detta vetenskapliga råd utan har egna vetenskapsmän på detta område, mycket noga följer – även jag försöker göra det – dessa utredningar och noterar vilka problem som uppstår.

Jag ställer mig då alltid två frågor. Den ena är: Räcker den lagstiftning

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Om åtgärder mot
allergiframkallande
tillsatser i livsmedel*

Torsdagen den
26 april 1973

*Ang. planerade ned-
skärningar av väg-
byggandet i Örebro
län*

och de författningar vi utfärdat, och kan verket med stöd av dem vidta nödvändiga åtgärder? Jag har kommit fram till att verket omedelbart kan vidta åtgärder med stöd av gällande lagar och författningar.

Den andra frågan är: Har verket erforderliga resurser härför? Jag har kommit fram till att så är fallet. Därför anser jag att det inte behövs någon annan åtgärd från min sida just nu. Jag utgår från att verket fortsätter på den inslagna vägen, nämligen att minska antalet färgämnen och tillsatserna.

Tyvärre kommer man naturligtvis aldrig helt ifrån detta problem. Även livsmedel utan några som helst tillsatser kan vara ett problem för människor med vissa åkommor.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Ang. planerade nedskärningar av vägbyggandet i Örebro län

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Anderssons* i Örebro (fp) i kammarens protokoll för den 6 april intagna fråga, nr 177, och anförde:

Herr talman! Herr *Andersson* i Örebro har frågar mig om de planerade nedskärningarna av vägbyggandet i Örebro län är förenliga med situationen på arbetsmarknaden och för vägväsendet inom länet.

Enligt de vid årsskiftet fastställda flerårsplanerna för vägbyggandet under perioden 1973–1977 är den beräknade medelstillelningen för byggande av riksvägar i Örebro län relativt sett lägre i mitten av femårsperioden än i början och i slutet av den. Anledningen till detta är att i början av perioden kommer det stora vägprojektet på väg E 3 -- förbifarten vid Örebro -- att färdigställas. Den fortsatta utbyggnaden av väg E 3 mellan Örebro och Hallsberg, vilken också är mycket kostnadskrävande, beräknas påbörjas i slutet av perioden. I mitten av perioden -- åren 1974 och 1975 -- beräknas emellertid några stora riksvägsombyggnader inte pågå i länet. Med hänsyn härtill blir den beräknade medelstillelningen under dessa år förhållandevis lägre.

Vid utbyggnaden av de stora, kostnadskrävande riksvägsprojekten måste man ta hänsyn till trafikstandarden, trafiksäkerheten och trafikmängderna längs vägens hela sträckning oberoende av länsgränserna. Detta innebär att medlen för riksvägsbyggande kan och måste variera -- såväl uppåt som nedåt -- mellan länen från ett år till ett annat.

Jag vill i sammanhanget konstatera, att för Örebro län planeras en medelstillelning för byggande av länsvägar under kommande tre år som är dubbelt så stor som den faktiska investeringsnivån under de senaste tre åren.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Norling för svaret.

Det är alldeles riktigt som statsrådet Norling säger i sitt svar till mig, att när vägsträckan Ånsta--Norrplan på E 3 blir färdig -- den skall vara färdig i höst -- kommer arbetet på riksvägarna i länet över huvud taget att

Torsdagen den
26 april 1973

Ang. planerade nedskärningar av vägbyggandet i Örebro län

upphöra. Statsrådet anför vidare att länsvägarna kommer att få ungefär tre gånger så mycket pengar som tidigare, men det beror på att 7,7 miljoner kronor går till väg 204 Fjugesta—Lanna.

Av den flerårsplan som statens vägverk upprättat för byggande av riks- och länsvägar för åren 1973—1977 framgår klart att nordvästra byggnadsdistriktet får en minskning redan första året med ungefär 25 procent. För Örebro län blir minskningen betydligt större. Om vägnätet i länet nu var av god standard, kunde man förstå denna drastiska nedskärning — jag anser det faktiskt vara en drastisk nedskärning — men alltför många vägar måste under viss tid avlysas för tung trafik. Näringslivet har vid upprepade tillfällen klagat på att man inte kan utnyttja vägarna för den tunga trafik med varor som går från företagen.

Många exempel finns på sådana vägar som man velat ta med i flerårsplanen. Jag kan nämna väg 50 förbi Askersund, väg 50 förbi vägporten i Lerbäck — ett verkligt nålsöga — väg 243 Karlskoga—Gyttorp, delen Älvslängen—Gyttorp samt vägen Lindesberg—Fagersta, delen Lindesberg—Morskoga.

Om nu medelstildelningen inte blir större än vad som framgår av vägverkets planfördelning, kommer ju arbetena med dessa vägsträckor att få skjutas på framtiden. Ingenting kommer att ske förrän efter 1970-talets utgång, vilket är klart otillfredsställande. Man hade gärna sett att arbetet på vägsträckan förbi Örebro hade kunnat fortsättas, framför allt fram till Kumla. Det finns en kraftig randbebyggelse utefter denna väg, och problem förekommer eftersom många uppfarter inte är tillfredsställande ordnade. Vägens framkomlighet och trafiksäkerhet är inte vad som borde vara fallet.

Med tanke på sysselsättningen i länet hade det varit angeläget med en sådan planering att man kunnat behålla den personal man har, bl. a. anläggningsarbetarna och personalen på planeringsavdelningen hos vägförvaltningen i Örebro. Jag vill då fråga statsrådet Norling om det finns möjligheter att göra en omfördelning av medlen så att en förstärkning kan erhållas just beträffande Örebro läns väganslag?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag skall inte gå in på den av herr Andersson i Örebro påtalade bristen på medel rent allmänt för vägupprustningar. Det är ingen nyhet för kammarens ledamöter att vi skulle kunna lägga ut mycket mera pengar på vårt vägnät.

Jag upprepar — för vilken gång i ordningen vet jag nu inte, men jag gör det ändå — att av hela kommunikationsdepartementets budget för nästa budgetår går i runt tal 50 procent till vägbyggandet i landet. Sedan skall den andra hälften av de medel jag disponerar räckas till järnvägar, postverk, televerk, luftfartsverk, sjöfartsverk och andra delar av kommunikationsväsendet. Dessutom har vi genom den besvärliga arbetslösheten under det senaste budgetåret kunnat lägga mellan 700 och 800 miljoner kronor på vårt vägnät utöver ordinarie vägpengar. Här finns alltså anledning att observera att vårt i och för sig i mil räknat stora vägnät minsann är utsatt för en ständig upprustning och ett nybyggande.

Vad jag däremot gärna vill kommentera är det sista i herr Anderssons

Torsdagen den
26 april 1973

*Ang. planerade ned-
skärningar av väg-
byggandet i Örebro
län*

inlägg, när han säger att en bättre planering borde göra det möjligt att hålla den arbetsstyrka som finns inom det aktuella länet mera kontinuerligt sysselsatt. Någon sådan totalplanering kan jag inte utlova av det enkla skälet att, som jag sade i mitt svar, vägbyggandet ju hela tiden sker efter arbetsplaner, vilket innebär att man under vissa år gör mycket stora arbeten inom *ett* län och sedan fortsätter in i ett *annat* län. Man kan således inte år efter år behålla samma arbetsstyrka i *ett* län, just beroende på vägbyggandets karaktär. Vägbyggarna måste med naturnödvändighet vara beredda på förflyttningar till nya arbetsplatser, ibland kortare och ibland längre förflyttningar, och jag tror att de som sysslar med den verksamheten, såväl vägarbetare som planerare, vet om detta och inte tar det som någon överraskning när de måste flytta på sig.

Det går alltså inte att garantera en viss arbetsstyrka i ett visst län sysselsättning år efter år. Det var kanske inte heller detta herr Andersson i Örebro tänkte sig, men om tanken var den, så vill jag gärna säga att det är helt omöjligt.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag hade självklart inte tänkt att man i fortsättningen skulle kunna behålla hela den arbetsstyrka som sysselsätts på en riksväg. Vad jag menar är att det borde finnas en planering som gör det möjligt att sysselsätta bl. a. den personal som arbetar på projekteringsavdelningen.

Jag vill säga som en randanmärkning att det är rätt märkligt att Örebro län inte har tilldelats medel för smärre arbeten under 1973 och 1975, vilket också länsstyrelsen har påtalat. Länet får inga medel till förbättringar som är mycket angelägna.

Jag förstår att statsrådet har en viss summa att röra sig med, när slantar skall fördelas, men den här abrupta avgränsningen av arbeten på vägar i Örebro län medför ju problem både för den personal som arbetar på riksvägen och för exempelvis åkerinäringen. Därför hade det varit angeläget — jag fick inget svar av statsrådet om vilka möjligheter som finns därvidlag — att tillfälligtvis föra över medel från andra områden för att hålla vissa smärre arbeten i gång.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Normalt fastställs flerårsplanerna av vägverket. Om länsstyrelsen i ett län inte är överens med vägförvaltningen om den tilltänkta flerårsplanen, så kan länsstyrelsen emellertid överklaga till Kungl. Maj:t, och i sådana fall blir det regeringen som slutligt fastställer planen. I det aktuella fallet, herr Andersson i Örebro, har jag det bestämda minnet att något överklagande inte har skett från länsstyrelsen. Ärendet rörande flerårsplanens utseende för Örebro län har alltså inte underställts Kungl. Maj:t, och därför har vi inte haft vare sig anledning eller möjlighet att gå in på saken. Planen har alltså fastlagts i samstämmighet mellan länsstyrelse och vägverk.

Jag tror att det var ett par tre län där man inte var överens, och de fallen har Kungl. Maj:t fått avgöra. I fråga om Örebro län har möjligheten för Kungl. Maj:t att ta upp ärendet till bedömning varit inte bara minimal

utan helt obefintlig. Kungl. Maj:t skall som jag nyss sade, inte gå in på någon prövning när man har blivit överens på länsplanet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Ang. beräkningen av hyror för bostadslägenheter

Herr statsrådet LIDBOM erhöll ordet för att besvara herr Hörbergs (fp) i kammarens protokoll för den 5 april intagna fråga, nr 175, till herr inrikesministern, och anförde:

Herr talman! Herr Hörberg har frågat inrikesministern vilka åtgärder han avser att föreslå i syfte att uppnå att hyrorna i ett hus fastställes med hänsyn till bostadslägenheternas standard och ej med hänsyn till medlemskap i hyresgästorganisation. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Bestämmelser om fastställande av hyra för bostadslägenhet finns främst i 48 § hyreslagen. Bestämmelserna innebär i huvudsak att hyran skall utgå med skäligt belopp och att hyra är att anse som oskälig, om den väsentligt överstiger hyran för lägenheter som med hänsyn till bruksvärdet är likvärdiga.

Inom den sektor av bostadshyresmarknaden där hyresregleringen alltfjämt tillämpas gäller andra grunder för fastställande av hyra. Hyran för en bostadslägenhet som omfattas av hyresregleringen får i princip ej överstiga den för lägenheten gällande bashyran. Höjning av bashyran på grund av ökade fastighetsomkostnader kan komma till stånd genom överenskommelse mellan organisationerna på hyresmarknaden. Godtar inte hyresgästen en överenskommelse om ändring av bashyra, har han rätt att få överenskommelsen prövad av hyresnämnden. Även inom hyresregleringen har lägenhetens bruksvärde betydelse för hyressättningen. Hyran får ej i något fall sättas högre än som är skäligt med hänsyn till lägenhetens bruksvärde.

Som framgår av det anförda lämnar varken de enligt hyreslagen eller de inom hyresregleringen gällande bestämmelserna något utrymme för att fastställa hyrorna i ett hus med hänsyn till medlemskap i hyresgästorganisation. Något behov av åtgärder från statsmakternas sida finns därför inte.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Det är en mening i svaret som jag särskilt fäster mig vid: "Höjning av bashyran på grund av ökade fastighetsomkostnader kan komma till stånd genom överenskommelse mellan organisationerna på hyresmarknaden." Den meningen är ju riktig – överenskommelse mellan organisationerna är det som skall ligga till grund för höjning av hyran. Vilka organisationer det gäller finns ganska väl specificerat i lag.

Men hyresgästföreningar på många orter har endast förhandlat för sina medlemmar, fastän lagen förutsätter att förhandlingar skall ske för samtliga hyresgäster. Det finns många bevis för detta. Det finns exempel

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Ang. beräkningen
av hyror för bo-
stadslägenheter*

Torsdagen den
26 april 1973

*Ang. beräkningen
av hyror för bo-
stadslägenheter*

på att lägenheter i samma hus med exakt samma standard har åsatts helt olika bashyror. Hyresgästföreningarna erkänner själva att det förhåller sig så. De säger direkt att förhandlingar helt enkelt inte ägt rum för andra än medlemmar. Hyresgästföreningarna har saknat personella och ekonomiska resurser för detta.

Orsaken till min fråga är den att detta inte kan anses tillfredsställande för framtiden. Det gäller ju för oss här som stiftar lagar att försöka finna ytterligare vägar att förstärka den svagare partens förhandlingsmöjligheter. Annars blir följden för framtiden att många lägenheter inte åsatts en hyra efter lägenhetens standard utan efter det förhållandet om vederbörande hyresgäst är medlem eller inte i hyresgästföreningen. Tyvärr måste jag säga att när jag tackar för svaret kan jag inte finna det särskilt tillfredsställande att statsrådet inte är beredd att försöka medverka till förbättringar i detta avseende.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner

nr 121 till utrikesutskottet och

nr 126 till skatteutskottet.

§ 13 Föredrogs och hänvisades motionerna

nr 1923 till utbildningsutskottet,

nr 1924 till skatteutskottet och

nr 1925 till jordbruksutskottet.

§ 14 Förlängning av vårsessionen

Herr TALMANNEN yttrade:

I samband med övergången till enkammarssystemet skapades i författningen en möjlighet till viss förlängning av vårsessionen. I riksdagsordningen § 2 stycket 2 stadgas sålunda:

”Riksdagens vårsession avslutas senast den 31 maj. Riksdagen äger dock, om synnerliga skäl föreligga, efter hörande av den i 50 § omförmälda talmanskonferensen, besluta att sessionen skall pågå längst till och med den 15 juni.”

Talmanskonferensen har vid sammanträde i dag funnit synnerliga skäl föreligga för en förlängning av vårsessionen, då ett stort antal propositioner, som föranleder tidskrävande utskottsberedning och långa kammardebatter, har avlämnats så sent att ärendena trots forcering av arbetet i utskotten inte kan behandlas i kammaren förrän i slutet av maj.

Talmanskonferensen har därför tillstyrkt att vårsessionen vid 1973 års riksdag pågår längst t. o. m. onsdagen den 6 juni.

Kammaren beslöt att vårsessionen vid 1973 års riksdag skulle pågå längst till och med den 6 juni.

§ 15 Reviderad tidplan för återstoden av vårsessionen, m. m.

Herr TALMANNEN anförde:

Till kammarens ledamöter kommer att utdelas *dels* en reviderad preliminär plan för kammarens sammanträden under återstoden av vårsessionen 1973, *dels* utdrag ur talmanskonferensens protokoll denna dag utvisande konferensens beslut om förlängning av vårsessionen.

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

§ 16 Granskning av stadsrådets ämbetsutövning m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 20 med anledning av granskning av statsrådets ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning.

I detta betänkande hade utskottet beträffande uppläggningsarbetet med granskning av de protokoll som förts i statsrådet under år 1972 anfört följande:

”En huvudlinje i de senaste årens granskningsbetänkanden har gällt statsrådsprotokollens offentlighetsgörande och vissa därmed sammanhängande spörsmål, bl. a. behovet av ökad information om Kungl. Maj:ts praxis på olika områden. Utskottet har även i samband med årets granskning behandlat dessa frågor. Det fortsatta arbetet inom statsrådsberedningen med decentralisering av vissa ärendegrupper har vidare studerats.

Utskottet har granskat ordningen beträffande diarieföringen av ärenden om befrielse från aktievinstbeskattning i samband med strukturrationalisering. Dessa ärenden har även studerats såvitt gäller Kungl. Maj:ts praxis. Beträffande administrativ praxis har vidare företagits en större undersökning beträffande Kungl. Maj:ts handläggning av naturalisationsärenden. I likhet med föregående år har granskningen även i år avsett författningarnas utgivning och behandlingen av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t. Såsom förra året har utskottet ägnat uppmärksamhet åt vissa frågor rörande regeringsärendenas beredning. Detta har i år gällt remisser till lagrådet, redovisning av remissyttranden i propositioner samt vissa företagsdemokratifrågor vid organisationsförändringar inom statsförvaltningen.

Regeringens handlande i samband med den uppmärksammade flygplanskapningen i september förra året har granskats av utskottet. Vidare har vissa frågor i anslutning till Kungl. Maj:ts handläggning av arbetsplan för utbyggnad av Nynäsvägen vid Trängsund (Fällan) varit föremål för utskottets uppmärksamhet. Härutöver har utskottet granskat Kungl. Maj:ts handläggning av ett antal andra frågor av principiellt intresse, vilka redovisas under rubriken ”Övriga frågor” sist i betänkandet.

Utskottet vill erinra om att i samband med 1967 års granskningsarbete gjordes en undersökning av vissa administrativa förhållanden inom statsdepartementen. Denna gällde bl. a. ärendefördelningen mellan olika departement, personalutvecklingen inom departementen och decentraliseringsåtgärder. Under årets granskning har vissa frågor om dessa

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

förhållanden åter aktualiserats, såvitt gäller personalorganisationen bl. a. omfattningen av politiska rådgivare till regeringen.

Utskottet avser att återkomma till hithörande spörsmål i samband med nästa års granskning.”

Utskottet hade för riksdagen anmält den granskning som utförts samt resultatet därav.

Vid betänkandet hade avgivits följande reservationer och särskilda yttranden:

A. Reservation av herrar Hernelius (m), Werner i Malmö (m), Norrby i Åkersberga (fp) och Molin (fp), vilka ansett att utskottets yttrande under punkten 3. Fråga om diarieföring av vissa skatteärenden skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

B. Särskilt yttrande beträffande punkten 3. Fråga om diarieföring av vissa skatteärenden av herr Fiskesjö (c).

C. Reservation av herrar Hernelius (m), Werner i Malmö (m), Norrby i Åkersberga (fp) och Molin (fp), vilka ansett att sista stycket av utskottets yttrande under punkten 4. Befrielse från aktievinstbeskattning skulle ha av reservanterna angiven lydelse.

D. Särskilt yttrande beträffande punkten 5. Kungl. Maj:ts praxis i naturalisationsärenden av herrar Larsson i Luttra (c), Nelander (fp), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Molin (fp) och Wijkman (m).

E. Särskilt yttrande beträffande punkten 6. Remisser till lagrådet av herrar Larsson i Luttra (c), Nelander (fp), Boo (c), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Norrby i Åkersberga (fp) och Schött (m).

F. Särskilt yttrande beträffande punkten 9. Utgivningen av Svensk författningssamling av herrar Nelander (fp), Hernelius (m), Werner i Malmö (m) och Norrby i Åkersberga (fp).

G. Reservation av herrar Larsson i Luttra (c), Boo (c), Fiskesjö (c), Norrby i Åkersberga (fp), Schött (m), Molin (fp) och Wijkman (m), vilka beträffande punkten 10. Riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t ansett

1. att utskottets yttrande avseende länsberedningens uppdrag skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

2. att utskottet såvitt avsåg tillsynen av automat- och roulettspel bort göra visst av reservanterna angivet uttalande.

H. Reservation av herrar Schött (m) och Wijkman (m), vilka ansett att utskottet beträffande punkten 10. Riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t såvitt avsåg Kungl. Maj:ts åtgärder i anledning av riksdagens tillkännagivande ang. vissa spärrade utbildningslinjer bort göra visst av reservanterna angivet uttalande.

Torsdagen den
26 april 1973*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.**Årets gransknings-
arbete*

I. Reservation av herrar Larsson i Luttra (c), Nelander (fp), Boo (c), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Norrby i Åkersberga (fp) och Schött (m), vilka ansett att sista meningen i utskottets yttrande under punkten 12. Arbetsplan för Nynäsvägen, Fällan, skulle ha av reservanternas angivna lydelse.

J. Reservation av herrar Hernelius (m) och Werner i Malmö (m), vilka ansett att utskottet vid behandlingen av frågan om tillämpning av allmänna prisregleringslagen bort göra visst av reservanternas angivna uttalande.

K. Reservation av herrar Hernelius (m) och Werner i Malmö (m), vilka ansett att utskottet i anslutning till granskningen av exportkreditgarantier till Chile bort göra visst av reservanternas angivna uttalande.

L. Reservation av herrar Werner i Malmö (m) och Wijkman (m), vilka ansett att utskottet i anslutning till granskningen av fråga rörande prägling av guldmynt bort göra visst av reservanternas angivna uttalande.

M. Särskilt yttrande rörande fråga om befrielse från religionsundervisning av herrar Nelander (fp), Werner i Malmö (m) och Schött (m).

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det uppstår sällan någon politisk dramatik kring de granskningar av det administrativa förfarandet som konstitutionsutskottet företar, och jag har svårt att se att denna debatt skall komma att kännetecknas av någon större politisk dramatik. Ändå tror jag att det är nyttigt att dessa granskningar genomförs. Det är också betydelsefullt att utskottet utförligt redovisar praxis.

I år har man ägnat huvuduppmärksamheten åt Kungl. Maj:ts handläggning av naturalisationsärendena. I stort sett får de olika dokumenten tala för sig själva. En kort kommentar har emellertid konstitutionsutskottet gjort. Andra talare kommer närmare att behandla dessa ärenden.

Ett ärende som konstitutionsutskottet behandlat rymmer stor dramatik, men det har inte utlöst någon politisk dramatik inom utskottet. Ärendet redovisas under den föga dramatiska titeln "Regeringens handlande i viss nödsituation". Bakom detta döljer sig kapningen av det svenska passagerarflygplanet den 15 september i fjol. Även här får dokumentet tala för sig självt, för, såvitt jag har mig bekant, är konstitutionsutskottets redogörelse den mest utförliga som lämnats i detta ärende. Konstitutionsutskottet konstaterar, att det konstitutionella regelsystemet på vissa punkter inte iaktogs av regeringen på grund av de speciella förhållandena, men utskottet delar regeringens uppfattning att det förelåg en uppenbar nödsituation. Därför har utskottet kommit fram till följande slutsats, som jag ber att få läsa in i kammarens protokoll:

"Utskottet har mot denna bakgrund inte funnit anledning till anmärkning mot regeringens handlande i samband med flygplanskapningen."

För min egen del skulle jag gärna vilja tillägga, att jag anser att

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Årets gransknings-
arbete*

regeringen handlade med det omdöme och den kraft som situationen fordrade.

I den offentliga debatten har det trätt fram personer som från juridiska utgångspunkter har kritiserat regeringens åtgärder den 15 september. De har varit få.

Enligt min mening hade det varit kusligt, om regeringen på kvällen den 15 september inte hade använt tiden till att söka rädda människoliv utan till att finna full konstitutionell täckning för sitt handlande. Det svenska folket skulle säkert ha blivit mycket häpet om radio och TV meddelat, att regeringen ingenting kunde göra, men att den var sysselsatt med att undersöka de konstitutionella förutsättningarna för eventuella framtida åtgärder och att den måste förhålla sig passiv innan dessa förutsättningar var helt uppfyllda. Med rätta kunde man ha kritiserat ett sådant handlande från regeringens sida. Nu valde regeringen inte en sådan väg, och det har vi anledning att vara tacksamma för. Jag tror, att en övervägande majoritet av det svenska folket står bakom min bedömning på denna punkt. Vi får sedan i konstitutionsutskottet närmare diskutera om det går att skapa grundlagsregler för extraordinära situationer i fredstid. Det bör lämpligen ske i samband med behandling av övriga grundlagsfrågor.

När det gäller de praktiska frågorna vel vi, att de är föremål för uppmärksamhet inom justitiedepartementet. Men från utskottets sida vill vi gärna understryka att de blir föremål för ytterligare överväganden i syfte att åstadkomma en ordning som underlättar för regeringen att snabbt och effektivt agera i en nödsituation.

Liksom tidigare år har utskottet granskat det administrativa förfarandet med hänsyn till sådana krav som offentlighet, kommunikation med de berörda, motveringen för besluten och information om konseljärenden. Med tillfredsställelse konstaterar utskottet att regeringen förordnat att samtliga s. k. tvåårsprotokoll skall offentliggöras. Det innebär att de flesta av de inemot 27 000 konseljärendena omedelbart blir offentliga. Utskottet anser att man bör kunna gå på denna väg. En del ärenden som rör rikets förhållande till främmande makter och som traditionellt förs in i s. k. 50-årsprotokollet skulle i vissa fall ges omedelbar offentlighet. Som regel bör detta gälla exempelvis erkännande av främmande makter och undertecknande av konventioner. Utskottet förutsätter att regeringen ägnar dessa sekretessfrågor ytterligare uppmärksamhet.

Utskottet har i år studerat en speciell sekretessfråga, nämligen diarieföringen av ärenden om befrielse från aktievinstbeskattning i samband med strukturrationalisering. Andra talare kommer senare att närmare uppehålla sig vid detta ärende.

I likhet med föregående år har utskottet granskat författningars utgivning och behandling av riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t. Bl. a. har utskottet studerat de åtgärder Kungl. Maj:t vidtagit i anledning av tillkännagivanden som riksdagen gjort i ärenden som beretts av utbildningsutskottet under åren 1971 och 1972. Det finns i betänkandet en sammanställning där man kort kan läsa ut vad som skett. I vänsterkolumnen lämnas uppgift om riksdagens beslut, och i högerkolumnen redovisas de vidtagna åtgärderna.

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Årets gransknings-
arbete*

I utskottets uppgifter ingår även att företa granskning på områden där materialet är sekret. Så har skett även i år på vissa områden.

Med vissa års mellanrum begär utskottet redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten. Så har skett i år, och det bör kanske nämnas att utskottet har gått igenom vissa frågor angående upphandlingen av datorer för försvaret.

I övrigt har ledamöter tagit upp vissa ärenden som kommer att diskuteras i fortsättningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka att utskottets anmälan lägges till handlingarna i dess helhet.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! Konstitutionsutskottets betänkande nr 20 som nu ligger på riksdagens bord är ju en ganska diger lunta. Den litet högtidliga rubriken ger vid handen att betänkandet innehåller resultatet av utskottets granskning av statsrådets ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning. Ärendets omfattning och den stora trängseln av frågor på riksdagens bord just nu ger väl anledning till misstanken att kammarens ledamöter inte haft möjlighet till noggrann genomläsning av betänkandet. Det finns emellertid möjlighet att ta skadan igen då tiden senare kan medge detta. Den redovisning av vissa ärendens och ärendegrupper handläggning i Kungl. Maj:ts kansli och den praxis som utvecklats bör vara en intressant läsning och information för riksdagens ledamöter och andra också efter det att ärendet har passerat riksdagen. Aktstycket har faktiskt ett mycket betydande informationsvärde.

Samhällsapparaten blir alltmer komplicerad och kräver en fortgående utbyggnad av lagstiftningen på alla områden. Denna utveckling ställer allt större krav på att förändringar i lagstiftningen snabbt kommer till allmänhetens kännedom. Informationsverksamheten är sålunda en viktig uppgift. Den tidigare publikationen Från departement och nämnder har numera bytts ut emot Departementsnytt med underrubriken Faktasamling i samhällsfrågor. Den nya publikationen innebär ett klart framsteg i informationsverksamheten. Det finns därför anledning önska att den går ut till informationsförmedlare inom olika områden.

Utskottet har även i år uppmärksammat frågan om statsrådsprotokollets offentlighetsgörande. Utskottet fastslår att offentlighetsprincipen så långt möjligt bör tillämpas även i fråga om protokollen i statsrådet. På förekommen anledning har utskottet också påpekat att det är av största vikt att statsrådsprotokollen färdigställs utan dröjsmål, så att de blir tillgängliga snarast möjligt.

Decentraliseringen av beslutanderätten från Kungl. Maj:t till andra organ har varit föremål för utskottets uppmärksamhet såväl i år som tidigare. Utskottet uttalar att det är av värde att ytterligare decentraliseringsåtgärder kan leda till en minskning av antalet ärenden hos Kungl. Maj:t. Det kan erinras om att en kraftig minskning av antalet konseljärenden skedde från 1969, då antalet var 32 000, till 1970 då nivån låg vid 25 000 ärenden. De två senaste åren har ärendemängden ånyo ökat till 26 000 år 1971 och 27 000 år 1972. Vad som ligger bakom denna utveckling är ovisst. Statsverksamhetens ökade omfattning är väl en förklaring.

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Årets gransknings-
arbete*

Kungl. Maj:ts handläggning av ansökningar om realisationsvinstbeskattning vid försäljning av aktier i samband med strukturrationalisering har varit föremål för utskottets uppmärksamhet liksom diarieföringen av sådana ärenden. Sekretesskäl motiverar nu att dessa ärenden införes i ett hemligt diarium. Handlingarna i dessa skatteärenden får inte utan sökandens samtycke utlämnas tidigare än 20 år från handlingens datum, men viss tveksamhet råder om sekretessen nödvändigtvis måste omfatta även diaries.

I vilken omfattning Kungl. Maj:t remitterar sina lagförslag till lagrådet för granskning har även i år observerats av utskottet. Allt färre lagförslag kommer under lagrådets granskning. På grund av den pågående riksdagsbehandlingen av författningsfrågan föranleder granskningen på denna punkt inget uttalande från utskottet.

Utgivningen av Svensk författningssamling får även i år kritik från utskottet. Det händer fortfarande att författningarna kommer ut efter det att de har trätt i kraft. Utskottet säger också ifrån att den nu i vissa fall använda formuleringen att författningen träder i kraft dagen efter det att den utkommit från trycket inte bör användas.

Som utskottets ordförande redan har nämnt har medborgarskapsärendena i år varit föremål för en undersökning i utskottet. Dessa ärenden är många. Under den senaste tioårsperioden har i genomsnitt 10 000 utläningar per år blivit svenska medborgare. Beslutsfattandet i medborgarskapsärenden ligger nu hos statens invandrarverk. Besvärsvägen kan ärendena komma till Kungl. Maj:t. Vissa ärenden kan dessutom av myndigheten överlämnas till Kungl. Maj:t för avgörande. Utskottet redovisar i en bilaga en av utskottet gjord undersökning av handläggningen av sådana ärenden hos Kungl. Maj:t för tiden efter decentraliseringen till invandrarverket, dvs. från den 1 juli 1969.

Innan jag slutar den här lilla genomgången av exempel från granskningsarbetet skall jag kanske nämna det ärende som herr ordföranden ägnade en del uppmärksamhet och som är alldeles unikt. Det gäller regeringens handlande med anledning av flygkapningen den 15 september 1972 och vad som utspelades i samband därmed.

Utskottet konstaterar att det från strikt konstitutionella synpunkter förhåller sig på det sättet att det konstitutionella regelsystemet till följd av de speciella förhållandena icke iaktogs av regeringen på en rad punkter i samband med kapningen, men utskottet anser att regeringens bedömning att en uppenbar nödsituation förelåg var riktig och att det därför inte finns någon anledning till anmärkning mot regeringens handlande. Händelsen har dock aktualiserat frågan, om särskilda grundlagsregler för extraordinära situationer i fredstid kan behövas.

Herr talman! På ett antal punkter i betänkandet föreligger särmeringar i form av reservationer och i vissa fall särskilda yttranden. Om dessa får kammaren höra mer under respektive rubriker. Jag ber, herr talman, att få hemställa att utskottets betänkande lägges till handlingarna.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Konstitutionsutskottets granskning av, som det heter, statsrådets ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning har

under senare år i första hand inriktats på administrativ praxis. Den politiska prickningen av statsråd, som förr var ett väsentligt inslag i dechargegranskningen, kan ju numera ske genom misstroendeförklaring och har därför förlorat i betydelse i granskningsarbetet.

Att granska administrativ praxis kan ju, som utskottets ordförande framhöll, förefalla föga dramatiskt, men med hänsyn till att vi här rör oss i områden som dels i betydande omfattning är okända för de flesta, dels i stor utsträckning inte är formellt reglerade blir det ändå litet grand av upptäckarglädje över de ganska slumpmässiga exkursioner som man själv kan göra i statsrådsprotokollen. 26 883 konseljärenden måste systematiseras vid granskningen, och det har utskottet naturligtvis gjort.

Det mest dramatiska ärende som konstitutionsutskottet har granskat i år är egentligen inget ärende, dvs. det har inte i sig varit föremål för något formellt konseljbeslut. Flygkapningen i september förra året och dess handläggning i kanslihuset en hektisk natt visar sig rymma intressanta konstitutionella perspektiv. Våra grundlagar har inte tagit hänsyn till sådana här exceptionella situationer. Regeringens handlande har inte följt det konstitutionella regelsystemet, och det var till vissa delar inte lagligen grundat. Ja, den iakttagelsen gör utskottet. Sålunda beslutade en icke beslutsmässig regering, utan att senare bekräfta det genom ett formellt riktigt konseljbeslut, att frige fångar och sända dem till Spanien samt att till utpressare betala nära en halv miljon kronor. Men utskottet har i enighet inte funnit anledning till anmärkning mot regeringens handlande i samband med flygkapningen. En uppenbar nödsituation förelåg. Den slutsats som kan dras är att formella och reella möjligheter måste skapas för en högre handlingsberedskap. Jag delar alltså den uppfattning som utskottets ordförande nyss redovisade.

Konstitutionsutskottets sätt att kritisera kan i år karakteriseras som försynt men skarpt. Ett valår skall man väl inte vänta sig att regeringspartiets representanter i utskottet tar i alltför hårt. Därför är utskottets enighet i sin kritik på en rad punkter värd att notera. Visserligen skjuts bl. a. den känsliga granskningen av personalorganisationens utveckling i kanslihuset upp till nästa år. Det är en fråga som jag hade anledning att studera vid utskottets granskning redan 1967, och jag fann den då vara mycket intressant. Nästa år kan ju den intressanta frågan om förekomsten av politiska rådgivare i kanslihuset komma att granskas med omvända förtecken så att säga. I och för sig är det en självklarhet att regeringen engagerar vissa rådgivare på politiska grunder, men socialdemokraterna i utskottet blev så oroade av den här granskningsfrågan att de sköt upp den till nästa år. Är det något man vill dölja? Är det något som inte tål att belysas offentligt under ett valår?

Låt mig också säga några ord om lagrådsremisserna under 1972. Av 15 remitterade lagförslag har lagrådets behandling föranlett ändringar i 14. För mig framstår det som sannolikt att lagrådet skulle ha kunnat ge synpunkter som föranlett viktiga ändringar även i andra propositionsförslag. Slutsatsen är då given: Någon form av obligatorisk lagrådsremiss bör återinföras.

Utskottets granskning har som vanligt varit starkt inriktad på två frågeställningar -- dels information och offentlighet, dels samspelet

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Årets gransknings-
arbete*

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Årets gransknings-
arbete*

riksdag--regering.

När det gäller information och offentlighet kan utskottet i år lägga nya exempel på allvarliga brister till den långa raden från tidigare år. När det gäller naturalisationsärenden som behandlats i konselj har utskottet t. o. m. tagit på sig uppgiften att informera om Kungl. Maj:ts praxis. Statsrådsprotokollens offentliggörande kommer utskottet tillbaka till -- för vilken gång i ordningen vet jag inte. En förutsättning för offentlighet är att statsrådsprotokollen över huvud taget existerar, och de har ofta visat sig kunna dröja åtskilliga månader efter de beslut som skall protokollföras. Tänk om en enskild människa skulle sköta sina skyldigheter lika illa, t. ex. dröja några månader över tiden med att lämna sin deklaration eller ett av myndighet infordrat yttrande! Då blir det straffavgift eller annan påföljd. Men regeringen kan tydligen söla hur som helst med sina protokoll.

Det är givetvis av utomordentligt stor betydelse från både formella och praktiska utgångspunkter att statsrådsprotokollen levereras inom rimlig tid till konstitutionsutskottet. Så har i betydande utsträckning inte skett i år, och det har föranlett utskottet att rikta skarp kritik mot regeringen. Det är inte bara så att detta förhållande försvårar granskningsarbetet. Hade de sista protokollen dröjt bara några dagar ytterligare, så hade vi kanske fått överväga att skjuta på den slutliga dechargebehandlingen.

Den viktigaste synpunkten på detta mycket svåra missförhållande har uttryckts så här i betänkandet: "Enligt utskottet är det av största vikt att statsrådsprotokollen färdigställs utan dröjsmål så att dessa blir tillgängliga snarast möjligt. Utskottet har uppmärksammat att protokollen i ett flertal fall inte förelegat i fullständigt skick förrän åtskilliga månader, efter vederbörande konselj. Detta förhållande är enligt utskottets mening otillfredsställande. Utskottet hänvisar härvid till sina uttalanden i 1971 års granskningsbetänkande -- -- och avser att ägna även denna fråga fortsatt uppmärksamhet." Och 1971 påpekade man att protokollen då inkommit ännu senare än 1965, då frågan också behandlades. Kritik från konstitutionsutskottet 1965, 1971 och 1973 alltså. Blir det bättre i fortsättningen?

Vad kan då vara orsaken till dessa sena protokoll? Ja, det kanske vi får veta nästa år då den här granskningen kommer att upprepas. I år får vi nöja oss med funderingar. I kommunala sammanhang är ju protokollföring och färdigställande av protokoll lagreglerade. Där är man mycket noga med dessa viktiga frågor. Protokollen har ju avgörande betydelse för verkställighet, information osv. Men är det inte så också med statsrådsprotokollen? Givetvis. Det är otroligt att regeringen inte kan klara färdigställande av sina protokoll. Vad gör man med dem i kanslihuset under den ofta långa tid då de ligger halvfärdiga? Ändrar man i beslutsunderlaget eller kanske i själva beslutet? Frågorna kan ställas men inte besvaras. Låt oss verkligen hoppas att de är obefogade.

Naturligtvis räcker det inte med att offentliggöra protokollen om kännedomen skall spridas om Kungl. Maj:ts praxis på olika områden. Aktiva informationsåtgärder måste till i helt annan omfattning än hittills. Konseljbesluten och deras motiveringar är ju många gånger normbildande

för rättstillämpning och administrativ praxis i den offentliga förvaltningen.

En minskning av ärendemängden hos Kungl. Maj:t genom decentralisering av beslutsfattandet ser utskottet positivt på. Jag vill här bara peka på risken för en faktisk centralisering av beslutsfattandet till kanslihuset som en följd av utlokaliseringen av statliga verk. I detta sammanhang kan jag inte underlåta att antyda en känsla av att tendensen ökar till centralisering och centralstyrning av upphandlingen av materiel och tjänster för försvaret.

Utskottet har under senare år ägnat stort intresse åt frågan om offentlighet och information beträffande konseljärenden. Tack vare den kritiken har stora förbättringar kommit till. Men fortfarande finns det ett nästan löjeväckande hemlighetsmakeri kring vissa statsrådsprotokoll. Om riksdagen under full offentlighet har godkänt en internationell konvention, så kan det hända att konseljbeslut om undertecknandet av konventionen hamnar i ett s. k. femtioårsprotokoll och där blir hemligt. Detta enligt utrikesdepartementets praxis. Men om t. ex. jordbruksdepartementet berett ärendet – gemensamt med utrikesdepartementet kanske – blir det offentligt omedelbart enligt jordbruksdepartementets praxis. Här tillämpar alltså departementen olika principer. Så får det naturligtvis inte vara. "Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t ägnar de nämnda sekretessfrågorna fortsatt uppmärksamhet", lyder den stillsamma kommentaren från utskottet.

Genom Svensk författningssamling informeras allmänheten om nya lagar och förordningar. Lag och ordning är ju ett uttryck som har slagit rot även i regeringen under senare tid. Skall enskilda människor kunna iaktta lagar och förordningar måste de ju kunna ta del av dem innan de träder i kraft. Nu distribueras SFS så att författningarna kan vara mottagaren till handa inom två dagar efter utsändningen från tryckeriet. Ändå har under 1972 nära 200 författningar satts i kraft dagen efter det att de utkommit från trycket. Det är en kraftig ökning från 1971 av de här tidiga ikraftträdandena trots att utskottet även förra året kritiserade den sena utgivningen. Det händer t. o. m. att författningar ges ut först sedan de trätt i kraft. Alldeles självklart skall allmänheten ha rimlig tid på sig att ta del av nya författningar. Men det rycker regeringen på axlarna åt. Hur nonchalant får man vara när det gäller information till allmänheten?

I dechargebetänkandet finns en intressant redovisning av vad regeringen gjort med anledning av de tillkännagivanden som riksdagen gjort på basis av betänkanden från utbildningsutskottet. Den här sammanställningen visar vad som händer med en under svett och möda utarbetad och hopkompromissad utskottsskrivning och är därigenom en mycket intressant läsning för riksdagens ledamöter. I allt väsentligt har regeringen på de flesta punkter när det gäller just den här gruppen av ärenden följt riksdagens viljeyttringar – ibland dock sent och litet ofullständigt.

I en fråga kan regeringen förväntas omedelbart ändra sin praxis på grund av utskottets påpekande, nämligen vid tillämpningen av företagsdemokratiska principer i samband med organisationsförändringar i statsförvaltningen. Av utskottets granskning framgår att regeringen

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

Granskning av statsrådens ämbetsutövning m. m.

Årets granskningsarbete

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Årets gransknings-
arbete*

uppenbarligen inte brytt sig om att se till att samråd mellan myndighet och anställda ingått i beredningen av Kungl. Maj:ts beslut i sådana ärenden. I en del ärenden bland de granskade har samråd förekommit, i andra inte. Någon klar linje finns inte.

Anledningen till att detta granskningsärende togs upp från folkparti-håll var ett mycket anmärkningsvärt företagsnämndsprotokoll från arbetarskyddsstyrelsen där en enig nämnd anförde från kritik mot brist på samråd. Givetvis hade vi också omlokaliseringen av statlig verksamhet i åtanke, detta gigantiska hån mot allt vad företagsdemokrati heter.

Det räcker inte med att tala om företagsdemokrati, man måste följa upp sina ord i handling också om man gör anspråk på trovärdighet, något som socialdemokraterna i regeringen bör tänka på – särskilt efter det klara uttalandet av ett enigt konstitutionsutskott. Jag skulle här vilja ställa frågan till ansvariga statsrådet: Kommer regeringen i fortsättningen att se till att företagsnämndskungörelsen följs och företagsdemokratiska principer tillämpas även i statsförvaltningen? Men något ansvarigt statsråd för företagsdemokratiska frågor tycks inte finnas, åtminstone inte här i kammaren, trots att jag skriftligen har bett regeringen att låta sig representeras i debatten här i dag.

Herr talman! Mitt allmänna intryck av regeringsärendenas handläggning är att den ger uttryck för ett institutionaliserat maktinnehav. Maktfullkomligheten tar sig uttryck i bristande känsla för samråd och informationsbehov, okänslighet för opinioner, brister i grundläggande administrativa rutiner och inslag av nonchalans mot riksdagen.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Som herr Norrby i Åkersberga framhöll är den granskning av statsrådets ämbetsutövning som sker enligt regeringsformen numera icke längre en politisk granskning. För det ändamålet finns sedan några år ett annat instrument, nämligen misstroendevotum ett instrument som inom parentes sagt är föga användbart ett valår, eftersom nyval icke åtföljs av en ny treårsperiod utan enbart av en period fram till och över ordinarie val.

Detta är emellertid inte den enda orsaken till att de politiska ärendena i stort sett är borta från dechargebetänkandet – som det kanske fortfarande kallas, ehuru en smula oegentligt nu för tiden. Det finns också andra orsaker. En del företeelser är ju tämligen ogripbara för konstitutionsutskottet. Bland det mest inkonstitutionella som förekommit under senare tid har varit missbruket av utskottets initiativrätt, som regeringen igångsatte vid två tillfällen under fjolåret. I båda fallen gällde det skattefrågor, och i båda fallen var det också skatteutskottet som tjänstgjorde som regeringens hjälpare. Men i författningen står det klart utskrivet att här är det fråga om en *utskottens* initiativrätt – som därtill skall användas sparsamt – inte om någon sorts en nödställd regerings åtgärder för att möjliggöra för den att hoppa från tuva till tuva i olika spörsmål. På den punkten går det väl inte att i detta sammanhang rikta

Torsdagen den
26 april 1973*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.**Årets gransknings-
arbete*

någon anmärkning, och det enda man kan hoppas på – jag medger att det är en mycket vag förhoppning – är att påpekandet eller påpekandena, ty det har gjorts många sådana i sammanhanget, skall leda till ett visst mått av självprövning från regeringens sida och från den ansvariga majoriteten inom respektive utskott.

En annan fråga, som inte heller är gripbar, är förslaget om AP-fonderna och deras användning. Den är inte gripbar därför att där är det fråga om något helt annat, nämligen om en regering som går ifrån utfästelser gjorda av regeringens föregångare, regeringen Erlander. När AP-fonderna kom till försäkrades det upprepade gånger att de icke skulle leda till någon ökning av samhällets maktpositioner. Fonderna skulle inte användas för det ändamålet. Men det är just den motiveringen som ligger bakom ett förslag till riksdagen om ändrade regler. Nu kan emellertid ingen konstitution i världen hindra ett regeringsparti att gå ifrån sina utfästelser, inte ens om utfästelserna har gjorts inför extraval eller inför folkomröstning, och därför går det inte att ta upp den frågan heller i detta sammanhang. Men man kan ju ändå göra ett påpekande.

Just nu har vi anledning erinra oss en annan sak. För några minuter sedan beslöt kammaren under åberopande av synnerliga skäl att förlänga arbetsperioden in i juni månad. Vad var anledningen till det? Jo, anledningen är att regeringen har lämnat propositionerna så sent. Det är en fråga som konstitutionsutskottet tog upp också 1971 och då fann otillfredsställande. Utskottet skrev då att det är av stor vikt att understryka vilka möjligheter som står till buds för att åstadkomma en jämnare belastning i riksdagsarbetet. Det torde enligt utskottet kunna förutsättas att grundlagberedningen kommer att ägna hithörande spörsmål erforderlig uppmärksamhet under sitt fortsatta arbete. Ja, det gjorde också grundlagberedningen. Men vad finner vi nu i Kungl. Maj:ts proposition? Jo, vi finner att regeringen på den punkten har gått emot vad en enhällig grundlagberedning har föreslagit. Men även det är en fråga som inte kan bli föremål för behandling i detta sammanhang, därför att den stora propositionsanhopningen skedde efter det att konstitutionsutskottet hade avslutat sitt arbete. Annars hade frågan säkerligen varit med på "matsedeln", om jag så får kalla det, också i år liksom den var 1971.

Sedan har utskottets arbete naturligtvis också påverkats av det som herr Norrby i Åkersberga så utförligt talade om, nämligen förseningen av statsrådsprotokollen. När det inte finns protokoll finns inget att granska, och faktum är att åtskillig del av protokollen har inkommit efter det att utskottet avslutat sin reella granskning. Jag ber att få hänvisa till den mycket läsvärda tabellen på s. 30 i utskottsbetänkandet på den punkten.

I övrigt kan jag i stort sett instämma med vad herr Norrby sade om Svensk författningssamling och om diverse påpekanden som utskottet gör.

Jag skulle vilja gå in något utförligare på flygkapningen, bakom vilken skrivning står ett enhälligt utskott. Utskottets ordförande, herr Johansson i Trollhättan, gav som den noggranne man han är såvitt jag förstår en helt korrekt skildring av vad som står i utskottsbetänkandet, men han fogade till den redogörelsen också några personliga synpunkter – som

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådens ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Årets gransknings-
arbete*

han deklarerade var personliga – och de utmynnade i den icke oväntade, icke på något sätt överraskande, slutsatsen att han känner tacksamhet mot regeringen.

Detta utlåtande om flygkapningen är märkligt i många avseenden. Det har avgivits ovanpå en dramatik som svenska folket kunde följa i sina hem under en spännande natt och en förmiddag, en dramatisk period då regeringsutövningen försiggick på två håll – dels i flygtornet på Bulltofta, dels i kanslihuset. Utskottet är enigt om att en nödsituation förelåg, men utskottet har därmed inte sanktionerat alla handlingarna även om utskottet inte funnit att anledning till anmärkning föreligger. Jag tror det är värdefullt att denna fråga kom upp. En av riksdagens ombudsmän har t. ex. i ett yttrande anfört att han antar att de onekligen mycket intressanta juridiska frågorna kommer att behandlas i annat sammanhang. Detta konstaterande gör han sedan han noterat ... och en kollega till honom har tidigare gjort samma konstaterande – att ingen tjänsteman som står under deras tillsyn, jag fäster uppmärksamheten på uttrycket "står under deras tillsyn", åsidosatt gällande regler på ett sådant sätt att han därigenom gjort sig skyldig till tjänstefel.

Det var onekligen svåra avgöranden regeringen ställdes inför, och det skulle utan tvivel innebära ett visst mått av efterklokhet om man gick in och närmare granskade själva det reella innehållet i åtgärderna. Nu blev slutet gott, och belåtenheten därmed är stor, men detta kan inte hindra att man i alla fall måste fundera över vilken risktagning som ägde rum, vilken risk som togs med andras liv; jag tänker på internernas liv och de risker som följde med att flygplanet över huvud taget fick lyfta från Bulltofta.

Men, som sagt, det gick bra, och jag tror att herr Johansson i sammanhanget borde ägna en tacksamhetens tanke också åt de spanska myndigheterna utan vilkas resoluta ingripande och effektiva handläggning av frågan på flygplatsen i Madrid upplösningen kanske inte hade blivit så lyckosam. Den svenska regeringen lär för övrigt ha på diplomatisk väg uttryckt sin tacksamhet till berörda myndigheter, en åtgärd som -- såvitt jag vet -- inte blivit föremål för någon publicitet här hemma, men som onekligen är värd att bringas till kännedom.

Herr talman! Vi har anledning att på särskilda punkter återkomma till specialyrkanden, om jag så får kalla det, och därför skall jag inte i detta inledande skede ta upp tiden ytterligare, utan jag vill instämma i yrkandet om att utskottets anmälan skall läggas till handlingarna.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Herr Hernelius rörde sig över vida fält. Jag antar att han inte känner sig alltför kritisk mot mig om jag inte gå in på alla de punkter han tog upp, t. ex. AP-fonderna. Det rörde sig i betydande utsträckning om ärenden som kammaren senare får tillfälle att diskutera. Jag uppfattade herr Hernelius' inlägg på det sättet, att han redan nu ville ge till känna sin ståndpunkt för att därmed kunna minska de debatter som följer i fortsättningen.

Tyvär måste jag göra herr Norrby i Åkersberga ledsen. Jag har mycket svårt att förstå vad han läste för någonting. Han talade om "den hårda

kritiken", "den skarpa kritiken", osv. De påståendena får helt stå för herr Norrbys egen räkning. Om herr Norrby i det uttryck som använts lägger in en hård kritik, så måste det väl bero på att hans eget språkbruk är sådant att de formuleringar som finns i utskottets betänkande framstår som hårda ord. Då får vi väl i fortsättningen räkna med att herr Norrby kommer att vara ytterst stillsam och modest i sina pläderingar här i kammaren.

Jag skall ta ut några enskilda punkter, och jag börjar då med statsrådsprotokollen. Herr Norrby hänvisade till de kommunala bestämmelserna. Som herr Norrby säkert är medveten om gäller de inte här. Här finns inga bestämmelser över huvud taget.

Jag har ingen anledning att gå ifrån utskottets påpekande på denna punkt. Ur informationssynpunkt och offentlighetssynpunkt är det naturligtvis önskvärt att dröjsmålet med iordningsställandet av protokollet blir så kort som möjligt. Utskottet skriver — som herr Norrby redan erinrat om — att de fördröjningar som uppstått är otillfredsställande. Å andra sidan är man säkert också inom kanslihuset medveten om detta och försöker vidta åtgärder för att ta fram protokollet tidigare. Men låt mig, eftersom herr Norrby gick in på denna sak, fästa uppmärksamheten på några faktorer; de är i många fall utomordentligt triviala.

En sådan omständighet är exempelvis att hela protokollet för en konseljdag blir försenat om ett enda ärende råkar ut för försening. En annan sådan omständighet är att man ibland har svårt att hitta den som skall skriva under, på grund av att vederbörande befinner sig på utlandsresa. Tyvärr spelar också sjukdom och personalombyten sin roll i detta sammanhang. Vidare är det självfallet på det sättet att ett ärende innan det avgörs har föregåtts av beredningar. Men den formella utformningen, tryckningen och underskrivandet återstår, och i vissa fall kan detta vara tidsödande att åstadkomma.

Får också jag göra en jämförelse med de kommunala protokollen så vill jag säga att det i allmänhet är så att de inte finns upprättade innan besluten fattas i de kommunala församlingarna, utan de upprättas sedan besluten kommit till stånd.

Det har kanske sin betydelse att tala om att om expeditionen av ett beslut blir försenad, så betyder det inte att den som berörs inte kan få besked. På förfrågan lämnas muntligt meddelande till vederbörande om vad som har beslutats.

Till detta kommer den grupp av ärenden som skall gå till lagrådet, lagrådsremisserna. Om dem gäller att tryckningen tar sin tid, och det kan vara besvärligt att räkna ut exakt när tryckningen är avklarad. Här kommer också i vissa fall flera departement in, och även det skapar sina svårigheter.

Trots att man på detta sätt får förklaringar till att protokoll försenas är det naturligtvis önskvärt att de blir färdiga så tidigt som möjligt.

I vad sedan gäller Svensk författningssamling använde herr Norrby i Åkersberga ett uttryck som han säkert inte kan belägga. Han talade om att man i kanslihuset "rycker på axlarna". Jag skall inte vara så oförsynt att jag frågar herr Norrby: Har herr Norrby sett detta? Det är säkert så att man ägnar den här frågan utomordentligt stor uppmärksamhet inom

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Årets gransknings-
arbete*

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Årets gransknings-
arbete*

kanslihuset i syfte att få fram författningarna så tidigt som möjligt, och såvitt jag förstår kommer konstitutionsutskottets påpekande att leda till att man ägnar ytterligare uppmärksamhet åt denna fråga i fortsättningen. Men jag vill påpeka att det i det stora hela rör sig om författningar som är antingen en konsekvens av internationella avtal eller avhängiga av internationella avtal. Det uppstår därigenom vissa svårigheter. Den svenska allmänheten är här inte alltid i samma behov av information som i andra fall, och i den mån allmänheten är det försöker man på andra sätt lämna denna information.

Låt mig sedan helt kort om lagrådets ställning konstatera att vi får tillfälle att diskutera den frågan i annat sammanhang.

Det är intressant att notera att det inte var herr Fiskesjö och inte herr Larsson i Luttra, utan herr Norrby, som drog in frågan om de politiska rådgivarna i debatten och försökte göra gällande att utskottsmajoriteten inte velat ta upp denna fråga därför att det eventuellt kunde finnas något att dölja. Nu vet herr Norrby att konstitutionsutskottet är hårt arbetstyngt i år – det kan väl ändå inte ha undgått herr Norrby att konstitutionsutskottet har att syssla med grundlagsfrågorna – och vi var alla överens om att arbeta på ett sådant sätt med granskningsuppgifterna att vi kunde ägna tiden efter påsk åt grundlagsfrågorna. Mot detta har inte herr Norrby vänt sig, och då får man väl också dra den konsekvensen att det inte har funnits utrymme för hur vidlyftiga utredningar som helst. I det här fallet kan vi konstatera att det skulle ha krävts vetenskapliga undersökningar av stor utförlighet och av hög kvalitet för att det skulle vara någon mening i sådana undersökningar. Det har ju t. o. m. visat sig vara svårt att få en definition på begreppet ”politisk rådgivare”!

Det kan naturligtvis från utskottets sida aldrig vara fråga om att gå in i kanslihuset och undersöka vilken uppfattning i politiska stycken den ena eller den andra befattningshavaren har. Jag skulle reagera, om konstitutionsutskottet skulle skicka en enkätkrivelse till tjänstemännen i kanslihuset och be dem ange vilket politiskt parti de tillhör eller sympatiserar med. Mig veterligt har heller inte den tanken förts fram. I vetenskapliga undersökningar kan man göra detta, med den reservationen att vederbörande inte behöver fylla i uppgifterna, men jag har svårt att tänka mig att ett riksdagsutskott skulle kunna använda sig av en sådan metod. Det går inte för ett riksdagsutskott att söka öronmärka ämbetsmän och tjänstemän i kanslihuset.

Såvitt jag förstår har man här också önskat en kartläggning av den sysselsättning som de s. k. politiska rådgivarna skulle ha. Det skulle ju betyda att man gjorde detaljstudier av deras arbetsdag. Arbetsundersökningar har förekommit, men ett riksdagsutskott kan inte sända representanter till kanslihuset för att utföra sådana undersökningar eller tvinga vederbörande befattningshavare där om man nu hade lyckats att identifiera dem – att fylla i blanketter, där de talar om hur deras dag har förflutit.

Ännu har ingen kunnat presentera en sådan beskrivning av begreppet politisk rådgivare att den skulle kunna ligga till grund för en vederhäftig undersökning.

Låt mig slutligen, herr talman, ta upp flygplanskapningen. Herr

Hernelius kunde inte tro annat än att jag kände tacksamhet mot regeringen. I själva verket gick jag ett steg längre; jag menade att det svenska folkets stora majoritet upplevde en sådan tacksamhet mot regeringen. Sedan förstår jag att herr Hernelius har mycket svårt att dela denna tacksamhet, inte på grund av vad som hände utan på grund av regeringens politiska sammansättning.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande flygplanskapningen målade herr Johansson i Trollhättan i sitt första anförande bilden av ett alternativ till vad som skedde, nämligen en regering som satt helt passiv och slog i grundlagar och dokument för att se vad den göra kunde. Det finns faktiskt andra alternativ, herr Johansson, och jag trodde att vi var överens om det när vi enades om en skrivning som gällde möjligheterna för framtiden att genom införande av specialbestämmelser av något slag förhindra att regelsystemet åsidosätts så flagrant som skedde här. Nu har detta överlåtits åt konstitutionsutskottet vid dess behandling av propositionen om grundlagarna, och vi får om några veckor se resultatet av utskottets möda på den punkten.

Det måste vara uppenbart otillfredsställande att en rad sådana åtgärder som vidtogs under en natt och en dag i september inte har efterlämnat spår i form av någon anteckning, något beslut, någon promemoria som varit tillgänglig för konstitutionsutskottet. Det kan inte vara rimligt att så är förhållandet. Om herr Johansson i Trollhättan känner tacksamhet mot regeringen -- han är van vid det -- hoppas jag att han inte låter sin tacksamhet omfatta även denna brist på dokument efter så genomgripande åtgärder.

I övrigt tyckte jag att herr Johansson svingade sig upp till höga kritiska höjder när han som konstitutionsutskottets ordförande uttalade, att det naturligtvis var önskvärt att statsrådsprotokollen blir färdiga så snart som möjligt. Ja, det är det verkligen. Den bilaga som jag åberopade visar vilka brister som för närvarande föreligger. Det allvarligaste är kanske att det bortsett från de skäl som herr Johansson anför som är naturliga -- sjukdom, frånvaro osv. -- också kan finnas andra skäl för förseningarna, skäl som något framgår av förteckningen beträffande Svensk författningssamling, nämligen att besluten när de fattas inte är så koncist utformade, så pregnant formulerade som borde vara självklart i fråga om regeringsåtgärder av detta slag.

Jag skall, herr talman, i denna replik bara säga några ord också om lagrådet. Den statistik som finns i betänkandet visar att regeringens anlitan av lagrådet har gått ned enormt. Jag tror att riksdagen om några timmar kommer att behandla en proposition som visar konsekvenserna av att lagrådet icke hörts -- en dålig lagskrivning helt enkelt.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan menade att man inte kan jämföra statsrådsprotokollen med de kommunala protokollen. Nej, jag relaterade bara den praxis och de lagregler som finns för de kommunala protokollen. Därmed sade jag inte att det finns regler beträffande

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.

Årets gransknings-
arbete

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Årets gransknings-
arbete*

statsrådsprotokollen - i fråga om dem måste man falla tillbaka på den praxis som utvecklats och som jag tycker är otillfredsställande. Det tycker för övrigt även utskottet.

Eftersom herr Johansson i Trollhättan diskuterade mitt språkbruk vill jag bara citera vad herr Johansson sade: Det är önskvärt att statsrådsprotokollen kommer fram i tid. Vi kan jämföra den formuleringen med utskottets: Detta förhållande är enligt utskottets mening otillfredsställande. Bara de här två orden "önskvärt" och "otillfredsställande" visar ju att det finns en betydande skärpa i det språkbruk utskottet använder, i synnerhet om man lyssnar på hur utskottets ordförande uttolkar det. Det är naturligtvis helt otillfredsställande att den som berörs av ett konseljbeslut skall få nöja sig med ett muntligt besked därför att protokollet av någon anledning inte är framadministrerat.

Sedan fastnar herr Johansson i Trollhättan för min formulering att man i kanslihuset rycker på axlarna åt den sena utgivningen av SFS. Han frågade om jag sett detta. Jag använde nu inte uttrycket bokstavligt uttalande och jag har tyvärr inte haft tillfälle att studera kanslihuset från insidan. Jag kan därför inte svara på om man går där och rycker på axlarna. I så fall gör man det definitivt inte bokstavligt. Men man ställer inte ens upp i dechargedebatten. Då rycker man bildligt talat på axlarna åt riksdagens dechargedebatt.

Sedan gav herr Johansson i Trollhättan en utmärkt beskrivning av den undersökning vi kan förvänta oss av det svåra ämnesområdet "politiska rådgivare" vid nästa års dechargegranskning. Det skall bli intressant att följa den och se vad den leder fram till. Jag tycker att det är viktigt att en så väsentlig del av kanslihusets arbete kartläggs förutsättningslöst, även om man accepterar principen politiska rådgivare. Den är helt nödvändig. Men man skall då också följa upp detta genom att studera hur systemet fungerar i praktiken.

Det finns ingen anledning att ha en närmare diskussion om det här i dag eftersom vi saknar sakunderlag för en sådan debatt. Debatten nästa år kan dock bli så mycket intressantare.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Herr talman! Vad som föranledde mig att begära ordet var det som herr Norrby i Åkersberga sade om utskottets uttalande i anledning av vissa företagsdemokratiska frågor vid organisationsförändringar i statsförvaltningen.

De statliga företagsnämndernas verksamhet regleras för närvarande genom Kungl. Maj:ts kungörelse 1968:104 om företagsnämnder m. m. inom statsförvaltningen.

Bestämmelserna i kungörelsen reglerar förhållandet mellan en statlig myndighet och dess anställda i fråga om bl. a. samråd och information. Bestämmelserna ålägger myndigheten skyldighet att i företagsnämnden samråda och informera i frågor som är väsentliga för myndigheten eller dess anställda.

Myndigheten har att lämna information i företagsnämnden i frågor där myndigheten lagt fram förslag till viktigare förändringar i förhållandena vid myndigheten.

Företagsnämndskungörelsen reglerar skyldigheten för *myndigheten* i fråga om samråd och information i förhållande till *sina anställda*. Däremot behandlar kungörelsen inte förhållandet mellan annan myndighet eller Kungl. Maj:t och de anställda vid viss myndighet.

Någon skyldighet för Kungl. Maj:t eller myndighet att samråda med eller informera de anställda vid viss annan myndighet kan således inte härledas ur kungörelsens regler. Detta framgår också av det förhållandet att samråd och information skall lämnas *myndighets* företagsnämnd. I denna sitter representanter för viss myndighet och dess anställda. Däremot inte representanter för andra myndigheter eller för Kungl. Maj:t.

I frågor som skall behandlas av riksdagen måste informationen gå andra vägar, och där har enligt vad jag kan förstå tillämpats det förfarandet att respektive fackdepartement informerat huvudorganisationerna – ofta i flera omgångar – och då gett dessa möjligheter att lämna synpunkter på den förestående organisationsförändringen.

Inte minst från socialdemokratiskt håll är vi angelägna om att det finns en väl fungerande företagsdemokrati på alla områden, och då är det även angeläget att så är fallet även inom den statliga sektorn. Samtidigt vill jag framhålla att jag anser det naturligt och angeläget att man där följer de överenskommelser som finns på området, dels beträffande författningskungörelser, dels beträffande träffade avtal mellan parterna eller i förefintliga fall andra överenskommelser.

Av utskottets skrivning framgår att det är företagsnämndskungörelsen som ligger i botten. Utskottet anför också vissa synpunkter och uttalar en *förhoppning* om att företagsnämndsfrågorna alltid skall skötas på ett så bra sätt som möjligt. Vi har varit överens om detta men jag har här velat göra ett tillägg till det som finns skrivet i betänkandet.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Malung redovisar att Kungl. Maj:t inte har någon skyldighet att samråda med de anställda vid en myndighet. Nej, det är inte detta frågan gäller. Det är inte det som diskussionen rör. Vad det gäller är om Kungl. Maj:t skall se till att samråd mellan myndighet och anställda har ingått i beredning av ärende som Kungl. Maj:t skall avgöra. Om, som herr Karlsson i Malung säger, socialdemokraterna är angelägna om en väl fungerande företagsdemokrati även inom den statliga sektorn, är det självklart att man inte företar ett ärende till avgörande i konselj, förrän man har förvissat sig om att författningenligt samråd har förekommit. Utskottet säger: Även om hittillsvarande praxis i detta avseende inte varit enhetlig, torde en dylik ordning i flertalet fall redan tillämpas i Kungl. Maj:ts kansli. "Redan tillämpas" – fem år efter det att företagskungörelsen trädde i kraft!

Skrivningen här markerar mycket klart att detta icke förekommer i samtliga fall. I annat fall skulle utskottet inte formulerat sig på detta sätt. Dessutom fäster utskottet stort avseende vid denna fråga. "Den företagna granskningen har givit utskottet anledning att framhålla att tillämpningen av företagsdemokratiska principer utgör en väsentlig del av beredningen av ifrågavarande ärenden. Innan beslut fattas av Kungl. Maj:t bör därför

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Årets gransknings-
arbete*

erforderligt samråd ha förekommit mellan vederbörande myndighet och anställda.”

Det framgår alltså helt klart att detta icke har skötts på ett tillfredsställande sätt, vilket utskottet påpekar. Det finns anledning att förmoda att regeringen i fortsättningen kommer att skärpa sig för att undgå en så från kritik som utskottet på denna punkt har riktat mot regeringspartiet, som säger sig vilja slå vakt om företagsdemokratiska principer även i statsförvaltningen.

Herr KARLSSON i Malung (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte förstå att det anses att utskottet här har riktat från kritik mot regeringen. Vad vi har sagt är att företagsnämndskungörelsen skall gälla och att författningen skall ligga i botten för de överväganden som görs. Detta är vi också överens om enligt mitt sätt att tolka den utskottsskrivning som föreligger. Jag tycker då inte att det finns anledning att hävda att från kritik har riktats mot regeringen, knappast ens kritik.

Herr NORRBY i Äkersberga (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill då ställa frågan till herr Karlsson i Malung -- något ansvarigt statsråd finns ju inte närvarande: Har företagsnämndskungörelsen tillämpats i beredningsprocessen i de ärenden som Kungl. Maj:t haft att avgöra?

Herr KARLSSON i Malung (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan bara svara för min personliga uppfattning, men såvitt jag förstår har företagsnämndskungörelsen klart följts i de ärenden det är fråga om, och även i andra sammanhang när organisationsförändringar skett har överläggningar skett mellan berörda parter.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Inom konstitutionsutskottet kom vi överens om att endast en från varje parti skulle delta i den inledande debatten som närmast är av rent informativ karaktär. Men eftersom jag har blivit direkt apostroferad tidigare av herr Johansson med anledning av en fråga som jag väckt i utskottet, vill jag säga några få ord.

Det är naturligtvis nödvändigt för konstitutionsutskottets granskning, att utskottet har ingående kännedom om arbetsformerna inom regeringen. Jag tog i ett granskningsärende som jag för övrigt anmälde redan i december 1972 -- upp frågan om de politiska rådgivarna i departementen, eftersom jag själv inte visste något närmare om vad de har för funktioner. Det visade sig att man inte heller inom utskottet i övrigt kunde ge några klara besked.

Det är, tycker jag, onekligen något besvärande att det granskande utskottet inte vet hur det organ arbetar som utskottet skall granska.

Den socialdemokratiska majoriteten ville dock inte vara med om att förbättra utskottets kunskaper på det här området, vilket jag beklagar. Man valde att vidga uppgiften och skjuta den till nästa år. Jag får därför nöja mig med att nästa års konstitutionsutskott förhoppningsvis som

underlag för sin granskning skall ha bättre insikter om regeringsmaskineriet.

Avslutningsvis vill jag dock konstatera att herr Johanssons invändningar mot granskningsuppgiften som sådan väl också riktar sig mot den vidgade granskningsuppgift som utskottet beställt åt sig självt för nästa år. Det står nämligen på s. 2 i utskottsbetänkandet:

”Utskottet vill erinra om att i samband med 1967 års granskningsarbete gjordes en undersökning av vissa administrativa förhållanden inom statsdepartementen. Denna gällde bl. a. ärendefördelningen mellan olika departement, personalutvecklingen inom departementen och decentraliseringsåtgärder. Under årets granskning har vissa frågor om dessa förhållanden åter aktualiserats, såvitt gäller personalorganisationen bl. a. omfattningen av politiska rådgivare till regeringen.

Utskottet avser att återkomma till hithörande spörsmål i samband med nästa års granskning.”

Som jag ser det borde väl det som verkar möjligt nästa år ändå åtminstone i princip ha varit möjligt även i år.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Får jag först ta upp två saker i herr Norrby's anförande. Det verkar på något sätt egendomligt att lyssna på herr Norrby i den här debatten. Han återkommer ständigt till att detta är en hård och från kritik osv. Jag betvivlar inte att herr Norrby upplever det så, men det blir svårt i fortsättningen att få till stånd enighet inom utskottet, när herr Norrby utnyttjar skrivningar på det sättet i kammaren.

Det andra är vad herr Norrby ständigt återkommer till och väl kommer att fortsätta ett par timmar till att tala om, nämligen att det inte finns statsråd närvarande här. Jag förstår att herr Norrby inte tycker det är särskilt intressant att diskutera med oss inom konstitutionsutskottet. När han skall in här, då skall det sitta statsråd som han skall tala till.

Jäväl, var och en kan ju ha sådana pretentioner och sätta sig själv i denna nivå. Men nu är det konstitutionsutskottet, herr talman, som gör den här granskningen, och då måste nog herr Norrby finna sig i att han även får diskutera med personer som inte sitter på statsrådsbänkarna.

När det sedan gäller herr Fiskesjö's inlägg vill jag erinra om att det gjordes en utredning 1967 om de administrativa förhållandena inom statsdepartementen. I den finns en förteckning över de befattningshavare som då fanns, och jag föreställer mig att om utskottet formellt beslutar om en sådan utredning på nytt kommer det att publiceras liknande förteckningar. Men herr Fiskesjö får ursäkta mig om jag tycker att han inte har lämnat mycket bidrag till belysning av frågan om vad som avses med politisk rådgivare. Ju mer jag lyssnar på vännen Bertil Fiskesjö desto mer framträder denna brist att han inte ens presenterar en operativ definition för detta. Sedan får vi emellertid resonera om denna fråga. Jag är beredd att återkomma till den. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på att redan innan konstitutionsutskottets betänkande förelåg, togs frågan upp i den tidning i Stockholm i vilken ledarna signeras och där ledarskribenten, märket BL, behandlade denna fråga från ett annat perspektiv. Jag har nämligen fattat herr Fiskesjö's perspektiv vara den

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

Granskning av statsrådens ämbetsutövning m. m.

Årets granskningsarbete

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Årets gransknings-
arbete*

vetenskapliga vetgirighetens, men denna skribent skriver: "En ny regering behöver egna rådgivare, personer med samma grundvärderingar som dem som den själv har."

Längre fram i artikeln kommenteras riksdagsmannen Bertil Fiskesjös initiativ på följande sätt: "Det vore värdefullt om Fiskesjös krav bifölls. Därigenom skulle oklarheten skingras om vilka befattningar i kanslihuset som är politiska och som därför bör nybesättas vid ett regimskifte."

I fortsättningen hänvisas till regeln i amerikansk politik att bytet tillhör segraren. Jag skall inte gå närmare in på amerikansk praxis här, men den princip som president Jackson fastslog 1829 har senare inte helt följts. Det har riktats stark kritik mot den. De s. k. Pendletonlagarna innebar en inskränkning av denna princip, och det är nu ett mycket begränsat antal befattningar som utgör detta byte.

Om det mot förmodan och mot min vilja skulle bli ett regimskifte, får vi väl se om man kommer att tillämpa den amerikanske presidenten Jacksons principer eller följa vanlig svensk ordning.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Den direkta impulsen till den nu diskuterade granskningsuppgiften var ett organisationsschema som jag tror industridepartementet hade vänligheten att distribuera till riksdagens ledamöter. I detta schema fanns det förutom de sedvanliga enheterna inom departementet också en ruta där det upptogs två personer som helt enkelt kallades rådgivare. Detta tyckte jag naturligtvis var utomordentligt intressant. Andra departement har inte haft samma ambitioner att upplysa riksdagens ledamöter om organisationen, men jag föreställer mig att liknande företeelser kan finnas även inom andra departement.

Jag tycker att det helt enkelt är konstitutionsutskottets skyldighet att känna till hur departementen är organiserade och hur de arbetar. Det var ambitionen att öka utskottets – och riksdagens – kunskaper på detta område som låg bakom den granskningsuppgift som jag aktualiserade. Hilding Johansson har alltså tolkat mina intentioner riktigt i det avseendet, och jag anser att det var onödigt och billigt av honom att försöka vända en tidningsledare mot mig, en tidningsledare som jag inte har inspirerat på något sätt och som jag självfallet inte tar något som helst ansvar för.

Hilding Johansson och jag borde vara överens om, tycker jag, att det är ganska skönt, att vi båda slipper att ta ansvaret för vad som skrivs i tidningarna i olika sammanhang och endast behöver stå till svars för vad vi själva verkligen har uttryckt.

Jag omfattar naturligtvis inte det ideal som president Jackson för länge sedan introducerade i det amerikanska samhället. Det är givet att större delen av de tjänstemän som finns i departementen har funktioner som de kan fullgöra, vilken regering som än är vid makten.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! För att förebygga alla missförstånd vill jag säga, att jag inte gör Bertil Fiskesjö ansvarig för ledaren i fråga. Det är signaturen BL som enligt min mening ensam har ansvaret för ledaren. Men jag citerar

den för att visa hur man kan tolka en sådan här sak på ett annat sätt än vad Bertil Fiskesjö själv har avsett.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN anförde:

Sedan samtliga under det allmänna avsnittet i detta betänkande anmälda talare nu haft ordet, övergår kammaren till att debattera "Diarieföring av vissa skatteärenden" och "Befrielse från aktievinstbeskattning".

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Behovet av en öppnare beslutsprocess erkänns nu mera allmänt. När vi i konstitutionsutskottet -- efter ett uttalande av JO -- fick anledning att se på ett hemligstämplat diarium i finansdepartementet, kände vi därför redan från början en viss skepsis. Varför skulle ett helt diarium hållas hemligt?

Finansministern motiverar sitt ställningstagande med en hänvisning till sekretesslagens 17 § som säger, att ansökningar av detta slag skall hållas hemliga, om icke den sökande samtyckt till att göra dem offentliga. Men finansministern går en annan väg än den som anges i sekretesslagen. Han bryr sig inte om att ta reda på vad de enskilda sökande tycker om hemlighållandet. Han bestämmer redan från början och helt på egen hand, att både alla handlingar av detta slag och dessutom diariet över handlingarna skall hållas hemliga. Om detta säger JO, att förandet av dessa ärenden i ett hemligt diarium inte är tillräckligt motiverat av sekretesslagens bestämmelser, och JO beklagar att han icke kunnat övertyga finansministern. Men JO har av naturliga skäl ingen möjlighet att tvinga finansministern att följa sekretesslagen.

Socialdemokraterna har i utskottet tagit ställning för finansministern och mot JO. De argumenterar efter linjen att det gäller att skydda enskilda intressen, och då måste både handlingarna och diariet vara hemliga. Vi reserverar genmäler att ju fördenskull icke alla handlingar behöver vara hemliga och därför heller icke alla handlingar behöver föras i hemligt diarium. Detta kan såvitt jag förstår svårligen bestridas. Vi vill därför anmäla för riksdagen att finansministern enligt vår mening icke har något lagligt stöd för ett generellt hemlighållande av detta diarium.

Herr talman! Av naturliga skäl väcktes inom utskottet intresset för sakförhållandena i dessa ärenden. Med andra ord: Vad var det som fanns i det hemliga diariet? Det rör sig här om rätt för regeringen att befria vissa aktieägare från skattskyldighet för realisationsvinst som uppkommer vid försäljning av aktier i samband med företagssammanslagningar. År 1971 fick Kungl. Maj:t 59 sådana ansökningar, varav 32 bifölls. 1972 kom 63 ansökningar och 22 av dem bifölls, vilket kan tyda på en ändrad praxis från 1971 till 1972. Det har här i flera fall rört sig om mycket stora försäljningsbelopp -- 1972 fanns två ärenden som vardera handlade om 25 miljoner. Båda dessa ansökningar bifölls, och det betydde ansevärd skattelättnader för de aktieägare som innehåft sina aktier mer än fem år.

Vi har då ställt oss frågan: När får man skattebefrielse och när får man den inte? Det visar sig att den här frågan är mycket svårbesvarad, bl. a. därför att varken kommunalskattelagen, och kommentarerna till den,

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Diarieföring av vissa
skatteärenden och
befrielse från aktie-
vinstbeskattning*

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Diariet föring av vissa
skatteärenden och
befrielse från aktie-
vinstbeskattning*

eller de uppgifter som finansdepartementet har lämnat till utskottet ger någon större vägledning härvidlag. Det finns några regler. En av dem har samband med köpeskillningarnas storlek och innebär att ju större beloppet är, ju större är chansen till skattebefrielse. Dessutom nämns bland skälen för en gynnsam behandling möjligheten av att företagsammansättningen har en strukturrationaliseringseffekt. Tanken är här att man genom att ge skattebefrielse skall stimulera till för samhället önskvärda strukturrationaliseringar.

Men enligt vår mening medger inte aktmaterialet någon bedömning av huruvida särskilda skäl av strukturrationaliseringskaraktär förclegat eller inte. Antingen har här funnits ytterligare material som underlag för finansministerns bedömning, vilket konstitutionsutskottet inte har fått ta del av, eller också har finansministern gjort sitt ställningstagande på relativt lösa grunder utan att kunna överblicka alla de särskilda skäl som kan föreligga.

Frågan om principerna för bifall eller avslag kvarstår i huvudsak obesvarad. Vad är det som gör att vissa ansökningar bifalls och andra avslås? Muntliga uppvaktningar och kontakter föregår ofta besluten, säger utskottet. Vad innehåller dessa muntliga uppvaktningar? Vilken betydelse har de för finansministerns avgöranden? Är de ett reguljärt inslag i beredningen av ärenden av det här slaget? Kommer herr Sträng att ge den svenska riksdagen svar på de frågorna i dag? Det rör sig ändå här om avgöranden som har den största betydelse för de enskilda människornas personliga ekonomi, och därför måste enligt vår mening kraven på noggrannhet och enhetlig praxis ställas speciellt högt.

Med detta vill jag, herr talman, yrka att utskottets betänkande lägges till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationerna A och C.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Jag tror att det var konstitutionsutskottets ordförande som sade här inledningsvis att några av oss — det var väl närmast herr Molin och jag — skulle kunna föra ett samtal kring de här frågorna. Jag tror inte heller att ämnet inbjuder till något höjt tonläge. Skillnaderna är relativt små.

För att ge det rätta perspektivet åt den här frågan skulle jag ändå vilja säga att denna debatt berör finansministerns tillämpning av den begränsning i offentligheten som riksdagen har varit med om att fastställa genom att ge sin anslutning till den här bestämmelsen i sekretesslagen. Men det bör inte skymma bort vad som från flera håll anfördes i inledningsronden under dessa diskussioner, nämligen att konstitutionsutskottet i det här betänkandet har kunnat notera framgångar i sina bemödanden från tidigare år att verka för principen om allmänna handlingars offentlighet. Vi har med tillfredsställelse kunnat konstatera — och gör det enhälligt — att Kungl. Maj:t under år 1972 förordnat om offentliggörande av samtliga s. k. tvåårsprotokoll. Härigenom har ju de flesta av de intemot 27 000 konseljärendena blivit omedelbart offentliga. Jag vill erinra om detta för att inte det här lilla meningsutbytet skulle kunna efterlämna intrycket att det skulle vara regel att rullgardinen dras ned över regeringsverksamheten såsom den kan avläsas i statsrådsprotokollen.

Torsdagen den
26 april 1973*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.**Diarieföring av vissa
skatteärenden och
befrielse från aktie-
vinstbeskattning*

Men granskningen under punkten 3 gäller alltså tillämpningen av den inskränkning av offentlighetsprincipen som återfinns i sekretesslagens 17 §. Beträffande de här skattebefrielseärendena föreligger sekretesskydd till förmån för enskilda intressen. Jag vill gärna understryka att hos stats- eller kommunalmyndighet upprättat diarium är en allmän handling, som i princip är offentlig så fort den färdigställts för anteckning eller införing – det framgår klart av tryckfrihetsförordningens 2 kap. 5 §. I fråga om sekretessbeläggning av diarium gäller samma regler som för andra allmänna handlingar. Enligt vad offentlighetskommittén framhållit beror emellertid diariets karaktär av offentlig eller hemlig handling på *dess eget innehåll*. Den omständigheten att där finns uppgift om att handling, som skall hållas hemlig, inkommit utgör, som även justitieombudsmannen understrukit, i och för sig inte grund för att hemlighålla diariet. Men av de angivna riktlinjerna synes framgå att endast om redan en offentlig registrering av vissa ärenden kan anses skada det sekretesskyddade intresset skall och får sekretessbeläggning av diarieanteckningen tillgripas. Sådana ärenden synes därvid böra registreras i ett särskilt diarium.

Både reservanter och utskottsmajoritet är överens om att skyddet för enskildas intresse kan kräva att diariet hålls hemligt. Jag vill påpeka det därför att herr Molin här sade att JO inte har kunnat övertyga finansministern och KU:s socialdemokrater -- och han kunde ha tillagt centern -- om att införandet av ifrågasvarande typ av ärenden i hemligt diarium inte kan anses tillräckligt motiverat. Jag vill tillägga att han inte heller har kunnat övertyga reservanterna om den saken, eftersom de ju uttryckligen här säger: ”Detta kan i vissa fall leda till att offentliggörande av att visst företag gjort ansökan om ifrågasvarande skattebefrielse inte bör ske. För sådana fall kan finnas ett särskilt hemligt diarium.”

Majoriteten har godtagit finansministerns bedömning att redan offentliggörande av att visst namngivet företag har gjort ansökan om skattebefrielse i samband med samgående med ett annat företag – vi kan ta Facit-Electroluxaffären som ett aktuellt exempel – kan leda till sådana negativa följder för enskilda intressen som regeringen enligt här aktuellt lagrum har att skydda. Av den anledningen finns det skäl att inte ha diariet öppet.

Som herr Molin nu säger godtar reservanterna att det i vissa fall kan finnas skäl för hemlighållandet av diariet, men reservanterna anser inte att sekretesslagen ger stöd för en generell sekretessbeläggning av diariet. Finansministern bör enligt reservanternas uppfattning – det är det argument man anför – rätta sig efter de sökandes synpunkter.

Till det bör väl sägas att statsrådet inte genom en hänvisning till meningar, framförda under samtal vid beredningen av ärendet, kan undandra sig ansvaret för att av riksdagen påbjuden sekretess till skydd för enskilt intresse iakttas. Och i allmänhet kan man väl anta att de sökande är för sekretessbeläggning. Skulle de ha en annan uppfattning föreligger det heller inga svårigheter för dem att genom egna åtgärder initiera en publicitet.

Under punkten 4 tillgodoses behovet av en ökad information om Kungl. Maj:ts praxis – detta har ju herr Molin redogjort för – inom ett område där Kungl. Maj:t fått en vidsträckt dispensbefogenhet. Majorite-

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Diarieföring av vissa
skatteärenden och
befrielse från aktie-
vinstbeskattning*

ten anser att själva redovisningen är talande nog och avstår från att uttrycka någon vidare mening. Redovisningen lämnas alltså till allmänhet och till riksdagsmän för bedömning, och vi tycker det är mycket värdefullt att man på det här sättet kunnat göra denna redovisning både i referat och i en rätt utförlig bilaga.

Jag tror jag vågar säga att ingen i utskottet heller har hävdats att regeringen vid handläggningen av de här ärendena om befrielse från aktievinstbeskattning skulle ha överträtt den ganska omfattande dispensbefogenhet som tillades Kungl. Maj:ts 1966. Men det är givetvis värdefullt att praxis kunnat redovisas på det här området.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt som herr Svensson i Eskilstuna säger, att vi reservanter icke helt ansluter oss till JO:s bedömning. Vi accepterar en ordning som innebär att man har handlingar av det här slaget dels i ett hemligt diarium, dels i det vanliga offentliga diariet och att detta får bli beroende på sökandens egna önskemål, eftersom syftet med sekretessbeläggningen här är skyddet för enskilda intressen. Jag kan alltså inte se några praktiska svårigheter, och jag kunde inte heller i herr Svenssons anförande finna några egentliga argument mot en ordning där man för en del av handlingarna i ett hemligt diarium och en annan del i det vanliga diariet.

Sedan gick herr Svensson inte in på grunderna för finansministerns bedömning när det gäller bifall respektive avslag på de här ansökningarna. Det verkar då som om vi i denna debatt även fortsättningsvis kommer att få sväva i okunnighet om en del av principerna för finansministerns praxis härvidlag.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av det sista som herr Molin anförde vill jag säga att vi i utskottet har fått en fullständigt öppen redovisning från finansdepartementet i dessa frågor. Jag har velat säga det därför att herr Molin i sitt första anförande sade att han ansåg det vara av behovet påkallat med en extra deklARATION från finansministern i samband med dechargen. Det tycker jag är en ganska obekväM metod. När riksdagen nu ger finansministern omfattande dispensbefogenheter är det väl rimligt att vi tillgodoser kravet på information och praxis på det sättet att vi får en utförlig redovisning i en bilaga. Det anser jag vara ett rimligt sätt att handlägga den här frågan på.

Vad sedan frågan om diariet angår vill jag säga att jag som tidningsman och publicist skulle kunna inta samma ståndpunkt som redaktör Michanek, som kräver fullständig offentlighet i dessa frågor. Därför är det också intressant och värdefullt att nu konstatera att både majoriteten och reservanterna är övertygade om att någon sådan offentlighet inte är möjlig, så länge vi har kvar sekretesslagstiftningen. Om man alltså vill sträva till en sådan offentlighet, då bör man avskaffa sekretesslagstiftningen i denna del.

Herr TAUBE (fp):

Herr talman! I motionen 1972:77 fäste jag skatteutskottets och riksdagens uppmärksamhet på det faktum att befrielse från realisationsvinstbeskattning vid aktieförsäljning i samband med strukturrationaliseringar med stöd av kommunalskattelagens 35 § 3 mom. ibland tillämpades väl generöst och att man inte kunde spåra någon klar princip. Då handlingarna i ärenden som berör dessa saker är sekretessbelagda är det svårt för dem som inte är mycket initierade att bedöma skäligheten i de olika fallen.

Skälet till att ärenden av detta slag förs i hemligt diarium har uppgivits vara angelägenheten att förekomma börsspekulationer. Denna motivering är synnerligen svag, om man bara ser till kommunalskattelagens 35 § 3 mom. Där står ju i klarskrift att här gäller det aktier som innehafts i över fem år. Vid de börsspekulationer som eventuellt skulle bli följden av att sekretessen slopades måste säljaren räkna med att betala skatt, även om vederbörande innehaft aktierna över fem år. Detta torde vara tämligen hämmande vid försäljningebeslutet. Också köparen måste räkna med skattefaktorn. Han kan ju inte räkna med att behålla aktierna i fem år. Om vederbörande innehar aktierna mindre än två år – vilket i dessa fall är det troligaste – skulle vinsten vid försäljningen enligt gällande lagstiftning bli helt skattepliktig. Med tanke på progressiviteten i skatteskalorna – här rör det sig dessutom om B-inkomst, som alltså samtaxeras – torde inte alltför många vilja spekulera på detta sätt. Detta om gällande skattelagstiftning icke medgav ett viktigt undantag. Och här vill jag upplysa herr Molin och hans utskottskamrater om en intressant sak, som kanske inte samtliga har observerat.

Kommunalskattelagens 35 § 3 mom. följs upp i 4 mom. som säger att vid fall av tvångsinlösen av aktier som inte innehafts i fem år skall realisationsvinstskatten beräknas på samma sätt som om aktierna hade innehafts i fem år, dvs. 10 procent av försäljningssumman blir skattepliktig inkomst. Jag bortser i detta sammanhang från schablonregeln.

Det är denna följdbestämmelse som kan skapa och i vissa fall skapar börsspekulationer. Varför inte ändra på detta följdmoment t. ex. så att aktierna skall ha innehafts i minst ett år? Då undviks säkerligen spekulering.

Märk väl att jag i hela mitt resonemang talat om skatt. En börsspekulation som rör ett företag som räknar med att erhålla befrielse från realisationsvinstbeskattning för sina aktieägare tillför stat, landsting, kommun och kyrka skattepengar. Jag tycker att det är totalt likgiltigt om det är den ena eller den andra av dessa börsspekulanter, säljaren eller köparen, som står för merparten av de skattepengar som kommer samhället till godo i olika former.

Jag förstår att redaktör K. G. Michanek länge har försökt få del av dessa sekretessbelagda handlingar eller åtminstone en del av dem. Trots att såväl förutvarande justitieombudsmannen Bexelius som justitieombudsmannen Wennergren ansett att införandet av ifrågakvarande typ av ärenden i ett hemligt diarium inte kan anses tillräckligt motiverat, får såväl herr Michanek som jag vänta till år 1991 innan vi får svar på en del intressanta frågor – som vid den tidpunkten dock torde ha förlorat en

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Diariet föring av vissa
skatteärenden och
befrielse från aktie-
vinstbeskattning*

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsöv-
ning m. m.*

*Diarieföring av vissa
skatteärenden och
befrielse från aktie-
vinstbeskattning*

del av sin fräschör och aktualitet.

Utan att gå in på sakfrågan vill jag avslutningsvis diskutera en frågeställning som jag tror att jag inte kan få något svar på då handlingarna är sekretessbelagda. Men man kan väl trots det fråga och vänta på svaret, som väl kommer någon gång 1991.

I början av 1960-talet byggdes kvarnen A i Skåne. Den såldes på "rätt sida" om femårsstreck för ca 14 gånger aktiekapitalet – jag vet inte den absolut exakta siffran, eftersom handlingarna är hemliga. Total skattebefrielse beviljades trots att det rörde sig om kontantlikvid. *Skälet var strukturrationalisering.* Köpare var kvarngrupperna B och C.

År 1971 köpte grupp B grupp C för en kontant likvid som var lika med fem gånger aktiekapitalet – det har stått i pressen, så det kan inte betraktas som hemligt. Trots att det även här rörde sig om kontant likvid beviljades total skattebefrielse. *Skälet angavs vara strukturrationalisering.*"

Men nu kommer det intressanta: Det här samgåendet förde bl. a. med sig att kvarnen D byggdes, och sedan något år är den i verksamhet i Skåne. Snart lär, om planerna går i lås, kvarnen E bli byggd. Allt detta har, märk väl, skett i Skåne.

Kan detta anses vara en strukturrationalisering som gagnar samhället i stort då vi redan nu har överkapacitet inom landet på detta område?

Om nu kvarnarna D och E blir till salu då aktieägarna innehaft aktierna i fem år kommer naturligtvis frågan om skattebefrielse upp. Med samma motivering som gällt i de andra här relaterade fallen kan den finansminister vi då har bevilja total skattebefrielse och sekretessbelägga ärendet. Då blir det i alla fall en klar linje, men är detta rimligt?

Jag har i motionen 1973:398 yrkat att riksdagen måtte hemställa hos Kungl. Maj:t att en utredning tillsätts med uppgift att granska de fall då total befrielse från inkomstskatt för realisationsvinst vid avyttring av aktier beviljats under åren 1967-1971, särskilt med avseende på om ifrågavarande fusion varit till gagn för samhället i stort. Denna motion har konstitutionsutskottet naturligtvis icke haft någon anledning att befatta sig med, men utskottet har trots detta - i den mån det varit möjligt med hänsyn till bestämmelserna i 17 § fjärde stycket lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma handlingar – företagit en seriös bedömning av de ärenden som avgjorts under 1971 och 1972. Jag är tacksam för detta, men skulle vara ännu mer tacksam om hemligstämpeln togs bort – åtminstone då ärendet är avgjort och affären slutförd. Då kan det ju icke rimligtvis bli tal om börsspekulation, och därmed faller huvudargumentet mot ett borttagande av hemligstämpeln.

Varför detta hemlighetsmakeri i dessa för samhället så vitala frågor?

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Låt mig bara säga att vad herr Taube nu anfört styrker kraven på ett klarläggande av finansministerns praxis i sådana här fall, särskilt som dessa beslut i vissa fall leder till stora skattefria inkomster och i andra fall inte gör det.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Vad herr Taube och herr Molin sagt i detta stycke kan inte uppfattas som någon kritik mot vare sig reservanterna eller majoriteten i konstitutionsutskottet. Det rör sig här möjligen om kritik mot utformningen av lagstiftningen på detta område, vilken utan tvivel ger finansministern ett betydande handlingsutrymme inom ramen för den dispens som riksdagen tilldelat honom. Jag tycker då att konstitutionsutskottet har fullföljt sitt syfte genom redovisningen av administrativ praxis. Ingen i utskottet har riktat kritik mot finansministern eller finansdepartementet för att ha varit hemlighetsfulla gentemot konstitutionsutskottet då det gällt att lämna underlag för en bedömning av administrativ praxis på detta område.

Jag vidhåller att det inte kan vara konstitutionsutskottets uppgift att dra slutsatserna, utan konstitutionsutskottets uppgift är att inför offentligheten redovisa dessa fakta. Sedan får allmänheten debattera dem och riksdagsmännen har möjlighet att motionera och föreslå förändringar, åtstramningar osv. Redovisningen är det centrala från konstitutionell synpunkt.

Men vi skall, apropå sekretesslagstiftningen, komma ihåg att det i allmänhet inte rör sig om någon längre tids hemlighållande. Det gäller bara den känsliga förhandlingsperioden i samband med en fusion mellan företag. Sedan överenskommelse om fusion träffats brukar parterna på eget initiativ ge offentlighet åt denna.

Förfarandet med hemligt diarium hindrar givetvis inte en omfattande publicitet i det sammanhanget. Men skulle diariet hållas öppet som en generell företeelse, bleve detta offentligt så fort det färdigställts. Då vill jag fråga herr Molin: Tror verkligen herr Molin att enskilt sökande i just det känsliga förhandlingsläget utgör något stöd för massmediernas önskemål att skapa offentlighet, innan överenskommelsen förts i hamn och beslut om skattebefrielse träffats?

Att här söka konstruera fram någon motsättning mellan utskottets majoritet och minoritet i synen på hur sekretessen till skydd för enskilda intressen skall kunna upprätthållas är verkligen att söka strid om påvens skägg.

Herr TAUBE (fp):

Herr talman! Jag vill inte söka strid, vare sig med majoriteten eller med minoriteten. Jag tycker att de har behandlat detta ämne bra från sina olika utgångspunkter.

Jag vill säga till herr Svensson i Eskilstuna att man i vissa fall -- t. ex. fallet Facit-Electrolux -- givetvis måste vara synnerligen försiktig då affärsförhandlingarna pågår. Att sedan vederbörande parter ger offentlighet åt affären är fullt riktigt. I detta speciella fall tycker jag, att beslutet om skattebefrielse var rätt om det nu finns någon som har vunnit på sina Facitaktier - många lär det icke vara. I de flesta fall är det klart att beslutet så småningom blir offentligt, men vad jag vill ha reda på är de *motiv* som finansministern i olika lägen har haft, då han ibland har sagt ja och ibland har sagt nej, och vilka handlingar som ligger till grund för detta egendomliga strukturrationaliseringsbegrepp som kommer fram i

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Diariet av vissa
skatteärenden och
befrielse från aktie-
vinstbeskattning*

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Kungl. Maj:ts
praxis i natura-
lisationsärenden*

olika sammanhang. Ibland kan man tro att det skall centraliseras så mycket som möjligt i samhället, och då vill finansministern hjälpa till med detta.

Den här skatten är egentligen inte mycket att tala om, eftersom bara 10 procent av försäljningssumman är skattepliktig, även om skattebefrielse icke beviljas och aktierna innehafts i fem år. Om finansministern skulle säga nej, tror jag att köparen i de flesta fall skulle ha betalat mera för aktierna och på så sätt kompenserat säljarna, vilka pengar sedan skulle ha kommit framför allt landsting och kommuner till godo i form av skatt. Det är främst kommunen jag tänker på. Då det gäller en relativt stor industri i en relativt liten kommun är det ganska kännbart, om dessa pengar inte kommer in. Det händer ofta att utdelningen under en följd av år hålls nere, vilket bl. a. medför lägre kurs på aktierna, vilket ju kan vara till fördel för vissa aktieägare. Genom den ibland orimligt låga utdelningen försvinner skatteinkomster från kommunen — sedan ser finansministern till att även realisationsvinstskatten försvinner.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! Herr Taubes kritik gäller den lagstiftning som vi nu har. Kritiken drabbar därför egentligen riksdagen, som har stiftat denna lag. Konstitutionsutskottets granskning gäller ju hur regeringen tillämpar lagstiftningen, där det alltså finns möjlighet att medge befrielse från en skatt som normalt skall betalas.

Handlingarna i sådana ärenden skall vara hemliga enligt 17 § sekretesslagen, såvida inte sökanden säger ifrån att de inte behöver vara hemliga.

När det gäller diarierna finns det en liten skymt av tveksamhet, men det förefaller som om detta skulle vara en sekundär fråga i det här sammanhanget.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Jag skall nöja mig med att instämma med herr Larsson i Luttra om det han senast sade. Det som herr Taube är ute efter måste vara att förändra lagstiftningen.

Jag vill bara citera vad som sades i samband med riksdagsbeslutet. Där sades att det inte är möjligt att i lagtext närmare ange de fall då en försäljning skall fritas från beskattning enligt schablon. Denna beskattning kan anses hindra en från allmänna synpunkter önskvärd struktur-rationalisering. Möjlighet bör därför finnas att befrias från vinstbeskattning i sådana fall. Dispens skall givetvis inte medges i alla de fall då försäljning leder till att två företag sammanslås. Det måste bli en bedömning från fall till fall.

Den bedömningen har riksdagen överlåtit åt finansministern att göra. Konstitutionsutskottet har lagt fram ett dokument som belyser praxis när det gäller tillämpningen av lagen.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Sedan samtliga under punkten "Diariet av vissa skatteärenden" och "Befrielse från aktievinstbeskattning" anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera "Kungl. Maj:ts praxis i naturalisationsärenden".

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Vid den omfattande granskning av regeringens handläggning av de medborgarskapsärenden som förts upp till dess prövning, som konstitutionsutskottet genomfört i år, har några av ledamöterna uppmärksammat en tolkning av medborgarskapslagen från regeringens sida som vi anser har principiellt intresse, eftersom den berör förhållandet mellan män och kvinnor. Regeringen har nämligen i princip tolkat de försörjningsvillkor som ställs upp i medborgarskapslagen för erhållande av svenskt medborgarskap så, att hemmafruar i allmänhet utesluts från medborgarskap. I några fall har regeringen givit dispens från detta krav, men den har samtidigt hävdat att besluten inte kan ges en så vittgående tolkning att hemmafruar med hemmavarande minderåriga barn anses uppfylla försörjningsvillkoren.

Detta är, herr talman, verkligen ett sensationellt synsätt i 1970-talets Sverige. Det är, menar man tydligen, förvärvsarbetet – och då givetvis i de flesta fall makens förvärvsarbete – som grundar rätten till medborgarskap. Om maken inte vill söka svenskt medborgarskap får också hustrun förbli utlänning tills hon lämnar hemmet och erhåller förvärvsarbete. Det rör sig här ingalunda om några marginella fall – det rör sig tvärtom i flera fall om kvinnor som i tio år eller längre har skött tre, kanske fyra, kanske fem barn utan någon som helst anmärkning.

En av de kvinnor som fick sin ansökan om medborgarskap avslagen skriver, att hon har bott 21 av sina 42 levnadsår i Sverige och där fött upp fyra barn. Hon fann det djupt kränkande att rätten att få bli svensk medborgare på sätt som skett kopplats samman med penninginkomsten och att den kvinna som bidrog till familjens försörjning genom att uppfostra barn och arbeta i hemmet dömdes att oberoende av sin egen önskan ha det medborgarskap som maken bestämde sig för. Hon kunde inte heller finna att den omständigheten att hon var hemmafru och därmed för närvarande inte bidrog till familjens försörjning med penningmedel berättigade till påståendet att hon saknade möjlighet att genom yrkesarbete försörja familjen. Det är alltså här just verksamheten som hemmavarande barnuppfostrare som leder till stämpeln att vara försörjningsoförmögen och därmed diskvalificerar från rätten att bli medborgare.

Herr talman! Jag tycker att detta är förbluffande. Jag hoppas att fru Odhnoff, som har varit föredragande i regeringen i dessa ärenden, lyssnar till vad som här har sagts och att hon kan svara på om hon nu har ändrat sin generella inställning i denna fråga eller om detta är ytterligare ett uttryck för socialdemokratins nygamla kvinnosyn.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag kan helt instämma i vad herr Molin här har sagt om försörjningsvillkoren när det gäller hemmafruar med minderåriga barn. Det har ju framgått att invandrarverket driver en ur medborgarskapssynpunkt mera korrekt och neutral praxis, nämligen den att det arbete som en hemmafru nedlägger på sitt hem och sin familj är ur försörjningssynpunkt likvärdigt med förvärvsarbete utanför hemmet. Här har alltså drivits en annan linje, medan Kungl. Maj:t, som herr Molin har sagt, gör

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Kungl. Maj:ts
praxis i natura-
lisationsärenden*

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Kungl. Maj:ts
praxis i natura-
lisationsärenden*

sig skyldig till en könsskillnad som inte kan motiveras utifrån medborgarskapslagen.

Om kategorierna unga studerande med normal studieprestation, ålderspensionärer, förtidspensionärer, änka i arbetsför ålder med pensionsförmåner tillräckliga för hennes och barnens försörjning och personer som blivit permitterade på grund av arbetsbrist anses uppfylla försörjningskravet, så måste naturligtvis hemmafrun behandlas enligt samma praxis.

Kungl. Maj:t har i några fall, när det gäller ensamstående med minderåriga barn, dispenserat från försörjningskravet och därvid hänvisat till s. k. särskilda skäl. Men detta synes också vara en onödig och inte helt lyckad omväg. Det vittnar, som herr Molin sade, om en förlegad syn på de viktiga funktioner en kvinna har i hemmet.

Låt mig sedan, herr talman, gå ett stycke vidare och knyta några reflexioner vid den utförliga och utmärkta redovisning av naturalisationsprocedur och medborgarskapsärenden som utskottets sekretariat har utarbetat och som återfinns i bilaga 5. Lagen om svenskt medborgarskap har ju varit och är en väsentlig lag för många invandrare som sökt sig hit till vårt land. I genomsnitt är det 10 000 utlännningar som varje år får svenskt medborgarskap. Det skall gärna erkännas att det måste ställa sig ytterligt svårt att tillämpa en fullt enhetlig praxis när det gäller att ta ställning till de många olika livssituationer som de olika sökandena representerar. Det ena fallet är aldrig likt det andra. De olika villkoren för svenskt medborgarskap skall tillsammans inte utgöra något stelbent system utan ett smidigt sådant som kan tillåta befogade deldispenser.

När det gäller Kungl. Maj:ts dispensrätt från de fyra naturalisationsgrunderna finns möjligheten att anföra att vederbörande på något sätt är till "gagn för riket" -- en något dubiös kvalifikationsgrund som man har försökt anföra i vissa fall när t. ex. prominenta fotbollsspelare och andra idrottsutövare har behövts här i landet för sin funktion.

Näväl, man har inte tillämpat den här möjligheten. Regeringen har inte gjort det under de senare åren utan i förekommande fall i stället utnyttjat möjligheten att anföra att s. k. särskilda skäl förelegat -- nu tänker jag ingalunda på idrottsutövare. Utskottet har nämligen konstaterat att i stort sett samtliga Kungl. Maj:ts dispenser motiverats av dylika "särskilda skäl".

Det är klart att en sådan bedömningsgrund saknar konkretion. Fördenskull kan den också komma att inrymma ett mycket heterogent klientel. Den intresserade läsaren hänvisas till bilaga 5. Där kan man finna exempel på mycket olikartade bedömningar. Jag kan hänvisa speciellt till s. 103 och inte uppta tiden med något referat. Man kan som sagt finna mycket olikartade bedömningar, där de "särskilda skälen" i några bifallsärenden varit svåra att finna och i andra ärenden varit uppenbara nog men ändå inte kunnat beveka Kungl. Maj:t. Det har emellertid upplysts om att departementet uppmärksammat de mest remarkabla fallen och i efterhand åstadkommit rättelse, vilket är gott och väl. Att väga de särskilda skälen så att man i någon mån kan tala om en enhetlig praxis får förbli Kungl. Maj:ts svåra prövning i dubbel bemärkelse.

Ett ohägn som Kungl. Maj:t fortfarande envisas med är att i dessa

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Kungl. Maj:ts
praxis i natura-
lisationsärenden*

sammanhang sällan eller aldrig motivera avslagsbeslut. Nu menar man att den som besvärar sig hos Kungl. Maj:t redan fått mottaga ett motiverat avslagsbeslut från invandrarverket. Han kan därför på goda grunder också tolka Kungl. Maj:ts beslut. Men under mellantiden kan nya argument ha tillkommit, vilka den klagande kan ha anfört hos Kungl. Maj:t och dessa borde kunna ge anledning till en motivering. Det är att hoppas att inrikesdepartementet i likhet med vad som börjat ske i andra departement finner för gott att motivera de beslut som för den enskilde många gånger berör mycket känsliga och kanske till och med livsavgörande frågor. Vi har haft just denna del av ärendet – Kungl. Maj:ts beslutsmotivering – uppe i fjolårsgranskningen.

Jag vill med dessa ord sätta punkt, herr talman!

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Herrar Molin och Werner i Malmö har här tagit upp några punkter i det mer än 100 sidor omfattande material som utskottet här lägger fram. Jag ber att få kommentera dem i sitt sammanhang i det ärende jag vill redovisa inför kammaren.

Vid sin årliga genomgång av statsrådets ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning har konstitutionsutskottet på senare år vid sidan av speciellt uppkomna frågor också tagit upp vissa områden av Kungl. Maj:ts praxis i förvaltningsärenden för närmare studium, såsom här tidigare har anförts. I år har utskottet ägnat sig åt en omfattande och systematisk genomgång av utvecklingen av praxis i s. k. naturalisationsärenden. Sådan praxis har även tidigare studerats av utskottet, t. ex. 1967 och 1968.

Årets granskning har skett mot bakgrund av den decentralisering som genomförts från och med 1 juli 1969 då invandrarverket inrättades och avser ärenden från och med denna tid. Decentraliseringen av vissa medborgarskapsärenden har kunnat minska konseljärendenas antal med mellan 5 000 och 6 000 per år eller ungefär 20 procent av det totala antalet konseljärenden. Herr Larsson i Luttra nämnde i sitt anförande något om den minskning som hade skett under 1969/70, vilket till stor del får skrivas just på decentraliseringen.

Numera avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet endast två slag av naturalisationsärenden, nämligen dels besvär som anförts mot invandrarverkets beslut, dels ärenden av större principiell eller särskilt grannliga natur, vilka invandrarverket överlämnar till Kungl. Maj:t för avgörande. Vid genomförandet av förändringen infördes § 9 a i medborgarskapslagen med rätt för invandrarverket att hänskjuta ärenden till Kungl. Maj:t när särskilda skäl föreligger, varvid också förutsattes att utlänningsmyndigheten skulle undantagslöst utnyttja möjligheten i de ärenden, för vilka förfarandet i första hand är avsett. Trots att de naturalisationsärenden som numera avgöres av Kungl. Maj:t endast utgör ca 2 procent av samtliga dylika ärenden, synes det utskottet som om detta ger Kungl. Maj:t tillräckliga möjligheter att på förutsatt sätt följa och även styra utvecklingen av praxis.

I sina huvuddrag tycks Kungl. Maj:ts praxis i naturalisationsärenden vara oförändrad sedan 1968 (enligt propositionen 1968:158) men ett par

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Kungl. Maj:ts
praxis i natura-
lisationsärenden*

förändringar bör noteras. Nämnas kan exempelvis, att personer som naturaliseras med villkor att de får befrielse från tidigare medborgarskap numera i fall, då det tar relativt lång tid att erhålla sådan befrielse, kan få viss dispens från kravet på sju års hemvisttid i Sverige. Likaså har den stipulerade villkorstiden förlängts från ett till två år för att undvika en onödig omgång vid behandlingen av sådana ärenden. Utlänning som bosatt sig här i riket har enligt gammal hävd haft möjlighet att vinna erkännande som svensk medborgare, men först år 1858 infördes regler härom i vår grundlag. De senaste ändringarna har genomförts från den 1 juli 1969 med decentralisering till invandrarverket och den 1 januari 1972 då länsstyrelsernas befattning med vissa hithörande ärenden upphörde. Kungl. Maj:t beslutar i ärenden av natur som jag tidigare anfört.

I utskottets betänkande redovisas vissa uppgifter om antalet utlänningar som under de senaste tio åren erhållit svenskt medborgarskap. Utan att gå närmare in på denna statistik vill jag nämna att i genomsnitt 10 000 utlänningar om året blivit svenska medborgare under denna tid.

Beträffande fördelningen på länder konstateras att andelen nordiska medborgare utgör den största gruppen och uppnådde sin största andel eller 70 procent år 1969.

Kungl. Maj:t beslutar i ärenden som tidigare här anförts.

Vid sin granskning har utskottet funnit att i stort sett samtliga Kungl. Maj:ts dispenser ges med hänvisning till föreliggande "särskilda skäl", och det har även anförts här av herr Werner. I många av de fall där beslutsmotivering ej lämnats och där "särskilda skäl" anförts, möter inga svårigheter att av handlingarna utläsa vilka grunder som varit vägledande för Kungl. Maj:ts bedömning. Men naturalisationsärendenas mångskiftande natur med betydande individuella variationer gör det ändå angeläget att Kungl. Maj:t som praxisstyrande myndighet lämnar så utförlig motivering i sina beslut som det är möjligt. Det bör dock observeras – som utskottet också anför – att av hänsyn till såväl enskilda som allmänna intressen motivering av besluten i vissa fall *ej bör* lämnas.

Den omfattande exempelsamlingen som redovisas i bilaga 5 visar på svårigheter med bedömningarna.

Som inledningsvis anförts kan enligt 12 § medborgarskapslagen talan föras mot den centrala utlänningsmyndighetens -- dvs. statens invandrarverk -- beslut genom besvär hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Under den aktuella undersökningsperioden har Kungl. Maj:t avgjort sammanlagt 281 dylika ärenden, avseende 303 personer. Dessa ärenden kan fördelas efter ifrågasatta brister vad gäller hemvist-, vandels- och försörjningsvillkor enligt medborgarskapslagens 6 §.

Ungefär 70 procent av dessa besvärärenden har gällt kravet på hemvist här i riket, knappt 15 procent har gällt vandelsvillkoret (att ha fört en hederlig vandel) och drygt 15 procent försörjningsvillkoret (att ha möjlighet att försörja sig och sin familj).

Endast i två fall, avseende tre personer, har dispenserats från kravet på fyllda 18 år. Eljest är åldersgränsen för självständig naturalisation 18 år och någon övre åldersgräns tillämpas inte. För att undvika dubbelt medborgarskap tas hänsyn till myndighetsåldern i hemlandet om den

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Kungl. Maj:ts
praxis i natura-
lisationsärenden*

sökande är mellan 18 och 21 år. Som regel upptas barn under 18 år till svenska medborgare tillsammans med utländsk vårdnadshavare. Adoptivbarn till svenska medborgare kan erhålla självständig naturalisation, och barn som bor i Sverige och är födda i bestående äktenskap mellan svensk mor och utländsk far brukar erhålla självständig naturalisation, om föräldrarna gemensamt ansöker därom.

Jag har velat nämna detta litet utförligt, herr talman, då jag vet att det är aktuella frågor för många människor. Jag hänvisar också till den informationsverksamhet som invandrarverket bedriver i bl. a. hithörande frågor.

För naturalisation krävs enligt medborgarskapslagen att vederbörande "sedan sju år har hemvist i Sverige". Jag kan här skjuta in att för nordiska medborgare gäller avsevärt kortare hemvisttid, i praktiken tre år. Såvida övriga förutsättningar föreligger bör sålunda naturalisation beviljas så snart sökanden haft hemvist i Sverige under sju år, och då förutsättes att hemvisttiden skall ha varit oavbrutet fram till naturalisationen. Dock kan dispens medges t. ex. vid avbrott för utomlandsvistelse, när omständigheterna kunnat visa att sökanden haft för avsikt att återvända till Sverige. I vissa fall kan sökanden tillgodoräkna sig någon del av den tidigare vistelsetiden. Jag kan endast nämna ett par av sådana dispensskäl som omnämns i föreliggande betänkande.

Personer som vistas i Sverige med diplomatisk immunitet anses ej äga hemvist här, ej heller deras familjer.

I 1971 års förvaltningslag fastslås kommunikationsprincipen mellan myndighet och part i ett ärende – dock med undantag i vissa fall, t. ex. om åtgärderna är uppenbart obehövligen eller om ärendets avgörande inte kan uppskjutas.

Förvaltningslagen är inte direkt tillämplig på ärenden hos Kungl. Maj:t. Enligt anvisningar från statsrådsberedningen utfärdade i januari 1972 anses dock att förvaltningslagen i *möjligaste mån* bör följas beträffande förvaltningsärenden hos Kungl. Maj:t. Detta bl. a. för att få så likartad behandling som möjligt inom de olika departementen.

Som en dispensgrund angives i 6 § medborgarskapslagen "gift med svensk medborgare" då kravet på hemvisttid ofta kan reduceras. Härvid krävs dock att även äktenskapet har haft viss varaktighet. Enligt praxis krävs i dylika fall hemvist sedan minst fyra år och äktenskap sedan minst tre år. För nordiska medborgare är *praxis mildare* och i dylika fall krävs endast två års hemvist och ett års äktenskap för naturalisation jämlikt 6 §.

I en del fall kan naturalisation ske utan krav på hemvist i Sverige. Av tidsskäl kan jag inte gå in på dem närmare utan hänvisar till utskottets betänkande nr 20, varav även framgår att ytterligare uppmjukning av kravet på viss remisstid torde vara att förvänta.

Ett av kraven för naturalisation är vandelsvillkoret. Dispens från detta villkor kan förekomma men bör meddelas mera restriktivt än dispens från andra naturalisationsvillkor – enligt departementschefen och första lagutskottet år 1950.

I propositionen 158 år 1968 fanns en redovisning av Kungl. Maj:ts praxis i naturalisationsärenden, där även det då aktuella kravet på

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Kungl. Maj:ts
praxis i natura-
lisationsärenden*

hederlig vandel redovisades, och dessa synpunkter äger alltså giltighet. Dispens från vandelsvillkoret förekommer i praxis främst då vederbörande vistats mycket längre tid i Sverige än den i lagen stipulerade hemvisttiden liksom i några andra fall.

I sammanhanget bör uppmärksammas att även i vissa av de fall då invandrarverket jämlikt 9 a § medborgarskapslagen överlämnat ansökningar om medborgarskap till Kungl. Maj:t för avgörande har det varit vandelsvillkoret som ifrågasatts.

Dispens från försörjningsvillkoret som krav för naturalisation har från början lämnats synnerligen restriktivt, men till följd av den allmänna samhällsutvecklingen har kravet i det avseendet blivit alltmera nyanserat och i propositionen 1968:158 angavs olika grupper som kunde få anses fylla kravet.

Under den aktuella undersökningsperioden har Kungl. Maj:t avgjort sammanlagt 48 ärenden där besvär anförts över invandrarverkets beslut att med hänvisning till bristande försörjningsvillkor avslå ansökan om medborgarskap jämlikt 6 § medborgarskapslagen. Avslagen har i några fall grundats på att inte heller hemvist- eller vandelsvillkoret varit uppfyllt. I den exempelsamling som bilagts utskottets betänkande har ett par ärenden uppmärksamats i ett särskilt yttrande till detta betänkande, och herr Molin har här utvecklat några av de synpunkter som framförts i yttrandet.

Utskottet har i den undersökning som nu företagits inte funnit anledning att gå närmare in på redovisade sakfrågor eller några enskilda fall, bl. a. för att ej komma in på inrikesutskottets ämnesområde. Jag vill dock något kommentera vad som sägs i det särskilda yttrandet.

Exemplen som åberopas avser hemmafruar med minderåriga barn, och det anses att Kungl. Maj:t gör en enligt medborgarskapslagen inte avsedd könsskillnad härvidlag. Herr Molin nämnde att det gällde förhållandet mellan män och kvinnor. Utan att gå in i ärendena, av anledning som jag tidigare nämnt, vill jag förneka att det har med kön eller jämlikhet att göra. Det skulle bedömas precis likadant om det hade gällt en hemman.

Här har det ju gällt att i stort följa den praxis som rätt och lagar som gäller — och som faller under annat utskotts verksamhetsområde. Det har inte med någon annorlunda socialdemokratisk kvinnosyn att göra.

I medborgarskapslagen föreskrivs ej kunskaper i svenska som villkor för naturalisation, men vid prövning av naturalisationsansökan beaktas om sökande behärskar svenska språket. Bristande kunskaper i detta avseende synes ej ha hindrat vederbörandes naturalisation i något fall.

En ledande princip inom svensk medborgarrätt har alltid varit att undvika dubbelt eller flerfaldigt medborgarskap — liksom statslöshet, som också berörs i undersökningen — eftersom sådana förhållanden kan medföra olägenheter för såväl stater som enskilda.

Tidigare har länsstyrelsen handlagt dessa villkorliga naturalisationsärenden, men genom lag med verkan fr. o. m. den 1 januari 1972 har de överflyttats till invandrarverket. Samtidigt förlängdes villkorstiden till två år från tidigare ett, för att undvika onödig omgång — men även en längre tid än två år borde enligt departementschefen kunna föreskrivas, om

detta i särskilda fall var nödvändigt enligt invandrarverkets erfarenhet.

Bevis om svenskt medborgarskap borde inte slutligt utfärdas förrän villkoret uppfyllts eller undanröjts.

Vilken typ av ärenden som överlämnas till Kungl. Maj:t för avgörande har tidigare redovisats, och jag vill därutöver hänvisa till det utdrag ur propositionen 158 år 1968 som återges i utskottets betänkande på s. 61, då det skulle ta för lång tid att här upprepa det. Betänkandet och den bifogade exempelsamlingen ger en bild av praxis, men exemplen visar också svårigheten vid bedömningarna då nästan icke något av fallen är likt de andra.

Den undersökning som utskottet utfört – säkert den mest omfattande hittills – har väl, herr talman, ej fått en rättvis behandling genom den komprimerade redovisning jag här försökt att ge, men det tycks finnas ett stort intresse för dessa frågor, och konstitutionsutskottet vill gärna medverka till information som kan vara av vikt såväl för enskilda som för kommunala förtroendemän och myndigheter. Herr Larsson i Luttra underströk ju i sitt anförande informationen som en mycket viktig uppgift, som givetvis är av intresse också för kammarens ledamöter.

Även beträffande handläggningen inom Kungl. Maj:ts kansli är det av värde att kännedom sprids om Kungl. Maj:ts beslut i dessa ärenden – i varje fall då de avser väsentligare ändringar av praxis.

En ytterligare uppföljning av och spridd kännedom om vissa av Kungl. Maj:ts beslut av vidare allmänt intresse torde även vara att förvänta. Jag vill till sist också nämna att invandrarverket i skriften Ny i Sverige givit en överskådlig redovisning av hur det går till att bli svensk medborgare.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Fru Thunvall har nu hållit en lång lektion för oss i hur det går till att vinna svenskt medborgarskap, och det har väl i och för sig varit värdefullt, men det är kanske inte riktigt det som avses med denna debatt.

Fru Thunvall menade att det som framhållits i det särskilda yttrandet var missvisande. Det skulle inte föreligga någon könsskillnad vid behandlingen av en hemmafru med minderåriga barn utan samma förhållande kunde lika väl gälla för en hemmaman. Det är gott och väl, men i så fall är det hemmatillvaron och hemarbetet som underskattas i detta sammanhang, och det är ju lika illa.

De kategorier som jag tidigare räknat upp och som återfinns överst på s. 55 i betänkandet, nämligen ”unga studerande med normal studieprestation, person som blir berättigad till ålderspension eller förtidspension som svensk medborgare, änka i arbetsför ålder med pensionsförmåner tillräckliga för hennes och hennes barns försörjning och person som på grund av arbetsbrist blivit permitterad”, anses ju ha en tillfredsställande försörjningssituation. Fru Thunvall får väl ändå hålla med om att man mot denna bakgrund inte bör behandla den hemarbetande annorlunda.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Kungl. Maj:ts uppfattning redovisas med uttrycket att man inte anser att besluten för närvarande kan ges en så vittgående

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Kungl. Maj:ts
praxis i natura-
lisationsärenden*

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Kungl. Maj:ts
praxis i natura-
lisationsärenden*

tolkning att hemmafruar med minderåriga barn anses uppfylla försörjningsvillkoret. Vi som har skrivit ett särskilt yttrande har reagerat mot det. Vi tycker att det är absurt att en hemmafru med minderåriga barn är diskvalificerad att bli svensk medborgare under återopande av att hon är försörjningsoförmögen.

Nu tog fru Thunvall upp det här och sade: "Det är inte något uttryck för en socialdemokratisk kvinnosyn, utan vi diskriminerar hemmavarande män också." Det gjorde ju inte saken bättre på något sätt och det var det enda fru Thunvall sade. Min fråga blir naturligtvis då: Var står fru Thunvall, var står socialdemokraterna och de socialdemokratiska kvinnorna i sakfrågan? Och om nu fru Thunvall här skall uppträda som advokat för fru Odhnoff, tycker fru Thunvall alltså att det är riktigt att hemmafruarna just i denna sin egenskap skall vara diskvalificerade för svenskt medborgarskap?

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! I det här fallet är ju utskottet i sak enigt. Det föreligger bara ett särskilt yttrande, där man vill peka på att det kan vara fråga om en viss diskriminering i ett särskilt fall.

I övrigt är det ju väldigt väsentligt att man uppmärksammar den praxis som råder och också den förändring i praxis som inträffar då och då. Om man går till exempel 80 i exempelsamlingen, ser man att invandrarverket i ett fall har avslagit ansökan om medborgarskap. Sedan blev det besvär, och då tillstyrkte invandrarverket bifall till besvären med orden -- enligt utskottets referat -- att "det enligt tidigare gällande praxis ansetts tveksamt om hemmafru i fall som detta uppfyllde försörjningsvillkoret enligt 6 § MbL. Efter beslut av Kungl. Maj:t i ett likartat ärende -- meddelat efter invandrarverkets avslagsbeslut i förevarande ärende -- hade det emellertid, enligt verket, kommit att stå klart att det arbete hemmafrun nedlade på sitt hem och sin familj från försörjningssynpunkt var likvärdigt med förvärvsarbete utom hemmet i vart fall när minderåriga barn fanns i hemmet."

Där har alltså uppenbarligen skett en förändring i Kungl. Maj:ts bedömning, en förändring som invandrarverket har tagit ad notam vid sin behandling av ärendena i fortsättningen.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Som jag sade förut är det inte många av de här ärendena som är alldeles lika varandra. I de fall som nämnts har det blivit tillstyrkan, i något fall "av särskilda skäl", trots att invandrarverket vid något tillfälle från första början avslag ansökan. Herr Werner i Malmö och jag har ju talat om att vi önskar så ofta som möjligt få en utförligare motivering. Vid sitt beslut i dessa fall har Kungl. Maj:t dock erinrat om innehållet i 6 § tredje stycket medborgarskapslagen. Det är inrikesutskottet som har lagfrågorna om hand, och skall bestämmelserna ändras så får det ske där. Men praxis har ju förut varit ännu strängare, som framgår av den redovisning jag gav tidigare. Det är på senare tid som den har blivit generösare när det gäller försörjningsvillkoret. Jag tror att varken fru Odhnoff eller jag har någon som helst önskan att diskriminera vare sig

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Riksdagens
skrivelser till
Kungl. Maj:t*

hemmafruar eller hemmamän eller kvinnor över huvud taget. Frågan ligger inte riktigt på det planet.

Herr Werner i Malmö nämnde att jag hade givit en redogörelse för detta. Jag gjorde det mot bakgrunden av hur vi diskuterade i utskottet, att vi hade sysselsatt oss så länge – jag tror för resten det var herr Werner som sade det – med just detta ärende och att det hade skett en så omfattande och innehållsrik utredning. Eftersom jag vet att det är många människor utanför det här huset som kan ha intresse av detta och som också prenumererar på värt snabbprotokoll, har jag ansett det värdefullt att i en sådan här viktig informationsfråga – med tanke på det stora antalet invandrare i landet och kommuner som ibland också kan ha anledning att ta upp detta – lämna en redovisning av vad som finns i det material som kanske för många är för stort att komma igenom. Med de hänvisningar jag här har gjort kan man kanske få intresse av att gå tillbaka och titta i dessa handlingar.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Jag förstår fortfarande inte riktigt om fru Thunvall står på statsrådet Odhnoffs sida eller på vår sida i den här frågan. Det var nämligen så att invandrarverket ville att man skulle göra en generell ändring av praxis, så att invandrarverket kunde få bifalla ansökningar från hemmafruar utan att behöva avvisa dem med hänsyn till försörjningsvillkoret. Men när Kungl. Maj:t gav dispens i ett specifikt ärende, ville Kungl. Maj:t inte gå med på en sådan vittgående och generös tolkning. Fru Odhnoff, som var föredragande, sade då att man inte utan vidare kunde anse att hemmafru med minderåriga barn uppfyllde försörjningsvillkoret. Detta är såvitt jag förstår i varje fall en diskriminering av hemmavarande, som karakteriseras som försörjningsoförmögna.

Man kan säga att det här gäller ett litet antal fall och att det inte är någon stor fråga. Men det är när vi ställer samman ett antal av regeringens avgöranden som vi får en uppfattning om, låt mig säga spännvidden i åsikterna inom regeringen. Ena dagen kan man ge skattebefrielse åt aktieägare för miljonbelopp i vinst, och andra dagen kan man vägra en utlandsfödd hemmafru med fyra barn att bli medborgare under hänvisning till att hon inte kan försörja sig.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag vill bara ge fru Thunvall en eloge för hennes lektion; jag tycker den var bra. Den var kanske litet hastig, som Hasse Alfredson säger, men den kan säkert bidra till informationen utåt i dessa väsentliga frågor.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN anförde:

Sedan de under punkten ”Kungl. Maj:ts praxis i naturalisationsärenden” anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera ”Riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t”.

Herr FISCHE: SJÖ (c):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har, som vi hört några gånger i dag, att granska statsrådets ämbetsutövning och regeringsärendenas

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Riksdagens
skrivelser till
Kungl. Maj:t*

handläggning. En viktig del av denna granskningsuppgift är, som jag ser det, att undersöka hur beslut som riksdagen fattat efterkommes av regeringen.

KU har också i år ägnat dessa frågor viss uppmärksamhet. I ett par fall, som anges under punkten 10 och vid reservationen G i utskottsbetänkandet, har meningarna gått isär inom utskottet vad gäller frågan om regeringen på ett tillbörligt sätt beaktat riksdagens beslut eller ej. Jag skall uppehålla mig något vid det första där angivna fallet som gäller riksdagens beslut i mars 1972 om inriktningen av länsberedningens arbete.

Samhällsplaneringen på olika nivåer har kommit att bli alltmer betydelsefull. Det gäller planeringen i kommunerna, det gäller riksplaneringen och det gäller även den planering som sker på länsplanet. Dessa frågor har också i allt högre grad kommit att engagera breda grupper av medborgare, vilket är naturligt med hänsyn till den direkta betydelse som dessa frågor har för levnadsförhållandena i olika delar av vårt land.

Det är således av olika skäl mycket viktigt att dessa frågor handläggs på ett sätt som så långt det går möjliggör inflytande från medborgarnas sida och ett politiskt ansvarsutkrävande. På det primärkommunala planet och på riksplanet ligger också huvudansvaret för dessa viktiga frågor hos politiskt valda organ, kommunfullmäktige och riksdag. Ingen ifrågasätter denna ordning. Det är självklart att det skall vara så. Det borde, tycker man, vara självklart att huvudansvaret för den övergripande planeringen på det regionala planet låg hos ett folkvalt organ. Men så är det inte. Det är ett statligt förvaltningsorgan, länsstyrelsen, som har ansvaret på det regionala planet.

Från vårt håll har vi sedan länge arbetat för en annan ordning. Huvudansvaret för den regionala planeringen och för en rad med denna sammanhängande frågor skall enligt vår mening ligga hos det folkvalda organet i länen, landstinget. Därmed skulle man uppnå en vidgad folklig självstyrelse, ett ökat medborgarinflytande och en ordning som helt allmänt innebär att handhavandet av väsentliga samhällsuppgifter sker under demokratisk kontroll och direkt ansvar inför medborgarna i val.

Vi har också haft glädjen att uppleva att våra förslag om en vidgad länsdemokrati undan för undan fått allt bredare stöd. Det har varit lätt att få uppslutning kring länsdemokratitanken ute bland medborgarna, detsamma gäller politiker av olika schatteringar inom kommuner och landsting, och här i riksdagen är det numera endast socialdemokraterna som av för mig svårförståeliga skäl ständigt spjärnar emot. Man har på den kanten försökt komma undan frågan bl. a. genom länsstyrelsereformen 1970 och genom ett samma år igångsatt långsiktigt och tämligen opreciserat utredningsarbete. Men vi har från vårt håll inte förtröttats utan ständigt på nytt i olika sammanhang aktualiserat länsdemokrati-frågan här i riksdagen. Och i mars 1972 uppnådde vi en som jag betraktar det mycket betydelsefull framgång. Riksdagen beslöt då som bekant att länsberedningens arbete skulle inriktas på en utbyggnad av landstingen till regionala självstyrelseorgan med ansvar för bl. a. den regionala planeringen.

Efter detta förväntade vi oss naturligtvis att regeringen skulle

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Riksdagens
skrivelse till
Kungl. Maj:t*

efterkomma beslutet och ge länsberedningen i uppdrag att ta fram det utredningsunderlag som behövs för att förverkliga länsdemokratitanken. Så har inte skett. Länsberedningens uppdrag kvarstår oförändrat, och civilminister Lundkvist har till yttermera visso i en frågedebatt här i riksdagen understrukt att regeringen inte tänker ändra sig på den punkten. Det innebär således att regeringen inte bryr sig om det beslut som riksdagen fattat i en mycket viktig fråga.

I en reservation till konstitutionsutskottets betänkande har oppositionens representanter i utskottet påtalat detta och samtidigt framhållit att det ur principiella parlamentariska synpunkter bör vara så att regeringen alltid söker handla på ett sådant sätt att folkrepresentationens önskemål förverkligas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen G av herr Larsson i Luttra m. fl.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! De senaste årens dechargearbete har i hög grad inriktats på frågan hur regeringen har följt riksdagens beslut och meningsyttringar. Flera gånger har man hos regeringen kunnat påvisa en ganska liten lyhördhet för folkrepresentationens viljeyttringar och en betydande maktmedvetenhet. Mot de stigande kraven på medinflytande, decentralisering och när demokrati har denna regeringens maktfullkomlighet starkt kontrasterat.

Förra året – 1972 – antog riksdagen följande uttalande: ”I dessa båda fall ” – det gällde socionomutbildningen och vuxenutbildningen – ” har sålunda riksdagsbesluten inneburit modifikationer av regeringens förslag i propositionerna, medan regeringens sedermera fattade beslut innebar en återgång till propositionernas förslag. På grund härav har riksdagens uppfattning inte i sin helhet kommit att förverkligas.”

Detta är alltså ett uttalande av utomordentligt allvarlig art, som föregående år vann riksdagens gillande.

Också i år har konstitutionsutskottet uppmärksammat flera fall där regeringen nonchalerat riksdagens mening och valt att driva sin egen linje, trots riksdagens meningsyttring. Det i den allmänna debatten mest uppmärksamade fallet – länsdemokratien – har just berörts av herr Fiskesjö. Innan jag säger några ord därom skall jag i all korthet peka på den andra punkten i reservationen G.

Riksdagen begärde 1971 enhälligt efter förslag av ett enigt näringsutskott att få förslag om beskattningsregler och tillståndsvång i fråga om automat- och roulettspel våren 1972, så att reglerna skulle kunna träda i kraft senast den 1 juli 1972. Detta är riksdagens form för att besluta, då ju riksdagen oftast själv inte utformar lagtext. Så blev det inte, och handelsminister Feldt försvarade det uteblivna förslaget med formuleringen att ”då riksdagens näringsutskott utfärdade beställningen om skärpt kontroll över den här sortens spel borde utskottet ha varit medvetet om att det satt en utredning med direktiv att undersöka huruvida en beskattning kunde införas för vissa slag av sådant spel”. En reprimand åt riksdagen alltså från en regeringsledamot som visste bättre.

Herr talman! Civilminister Lundkvists handlande har flera gånger

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Riksdagens
skrivelser till
Kungl. Maj:t*

uppmärksammats vid dechargegranskningen med hänsyn till hans bristande lyhörddhet för folkviljan sådan den kommer till uttryck här i riksdagen. År 1971 diskuterade vi herr Lundkvists principer för att utnämna lekmanaledamöter i de nya länsstyrelserna. Statsrådets utnämningssprinciper hade lett till en stark snedfördelning av de partipolitiska sympatierna i länsstyrelserna. Mer än 60 procent av de utsedda var politiskt aktiva socialdemokrater. Särskilt påfallande var detta i län där befolkningen hade en icke-socialistisk majoritet och där regeringen efter det att landstingen hade utnämnt sina ledamöter genom Svante Lundkvist såg till att det blev socialdemokratisk majoritet också i de länsstyrelserna. I den dechargedebatten karakteriserade jag detta som en "kuriös form av länsdemokrati".

Herr talman! Länsberedningens arbete skulle inriktas på en utbyggnad av landstingen till regionala självstyrelseorgan med ansvar för bl. a. den regionala samhällsplaneringen. Detta var riksdagens mening förra året. Har det blivit så? Nej! Riksdagen väntade sig förslag från länsberedningen om hur länsdemokratin konkret skulle genomföras. Får riksdagen något sådant förslag? Nej!

Vi vet alltså nu hur mycket riksdagsuttalanden av det här slaget är värda så länge vi har den nuvarande regeringen. Den följer riksdagen och dess meningstryningar så länge riksdagens beslut passar regeringen. När riksdagen går emot regeringen söker de olika statsråden antingen genom finurligheter i formuleringar slingra sig undan riksdagsbesluten, som herr Moberg i fjol, eller öppet nonchalera riksdagens vilja, som statsrådet Lundkvist i år.

Även om jag i och för sig tycker att både statsrådet Mobergs agerande i samband med socionom- och vuxenutbildningen 1971 och statsrådet Feldts agerande i samband med riksdagens begäran om förslag till regler för tillstånd i fråga om spel är klandervärda, tycker jag ändå att Svante Lundkvists agerande är mer stötande just därför att han inte söker dölja att han nonchalerar riksdagen. Händelserna i samband med kommunsammanslagningarna nyligen har inte precis förstärkt bilden av statsrådet Lundkvists demokratiska sinnelag i detta avseende. Jag passar nu på tillfället att ställa följande fråga till Svante Lundkvist här i riksdagen:

Är herr Lundkvist beredd att medverka till att riksdagen på sitt bord får ett förslag om vidgad länsdemokrati genom överföring av statliga förvaltningsenheter till landstingen, i huvudsak enligt riksdagsbeslutet 1972?

Herr talman! Sedan skall jag gå över till frågan om utskottsskrivningen på den här punkten. Utskottsmajoriteten söker nu rädda civilministern genom att hävda att regeringen alltid måste ha rätt att låta utredningar pröva alla de synpunkter som regeringen själv bedömer som viktiga för sitt arbete för förberedelser av propositioner till riksdagen. Detta är obestridligt och tjänar bara som ett försök att glida undan det grundläggande demokratiska problem som här är aktuellt. Vad det gäller är huruvida riksdagens eller regeringens utredningsönskemål skall förverkligas i de fall önskemålen står i strid med varandra. Och på den frågan svarar vi reservanter klart och entydigt: Då skall riksdagens vilja ta över regeringens önskemål. Min fråga till utskottsmajoriteten är: Har ni en annan mening på den punkten?

Torsdagen den
26 april 1973*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.**Riksdagens
skrivelser till
Kungl. Maj:t*

Redan i 1971 års dechargedebatt framhöll jag att eftersom riksdagens meningsyttringar i allmänhet måste få formen av utredningsönskemål är det ett rimligt krav på god administrativ praxis inom regeringen att riksdagens utredningsönskemål också tillgodoses av regeringen. Jag har uppfattat och uppfattar det alltså som en huvuduppgift för konstitutionsutskottet att vid sin granskning beivra en sådan administrativ praxis inom kanslihuset som missgynnar riksdagen. Folkviljan kommer till uttryck i riksdagen, och den kan inte få retuscheras av en maktlysten regering, som förlorat sin majoritetsställning i riksdagen.

Med det anförda vill jag instämma i herr Fiskesjös yrkande om att anmälan på denna punkt läggs till handlingarna med gillande av reservationen G.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag avser att väsentligen begränsa mig till frågan om direktiven för länsberedningen. Fru Thunvall kommer senare att tala om kontrollerna av roulettspel etc.

Men helt allmänt vill jag göra två reflexioner. Herr Molin talade om flera fall. När man går till reservationerna finner man att de borgerliga tillsammans har tagit upp två fall som de fäst uppmärksamhet på. Härutöver har de moderata ledamöterna ensamma tagit upp ett tredje fall. Tre fall är för mig inte "flera fall".

Vidare konstaterar jag att folkpartisterna i dag tydligen valt taktiken att de skall resonera med statsråd; de anser sig rent principiellt inte behöva gå in i något resonemang med sina utskottskamrater, men de gör det ändå.

När det sedan gäller länsberedningens direktiv vill jag helt lämna därhän frågorna om länsdemokratin. Dem har vi haft tillfälle att diskutera tidigare, och vi får säkert ytterligare tillfällen till det. Låt mig därför hålla mig till frågan om utredningen på detta område.

Får jag då påpeka att utredningarna inom en kommitté traditionellt uppfattas som ett led i propositionsarbetet. Inför behandlingen av ärendet har jag gått igenom litteratur på detta område, och jag har inte kunnat finna att någon hävdar annat än att kommittéarbetet är att betrakta som ett första led i propositionsarbetet. Bl. a. har jag färskat upp mitt minne med två doktorsavhandlingar om det svenska kommittéväsendet, Gunnar Hesseléns och Hans Meijers. Såvitt jag förstår uttrycker de samma mening som den jag har, nämligen att utredningarna är ett led i propositionsarbetet.

De två föregående talarna hävdade att riksdagen genom uttalanden skulle kunna förbjuda regeringen att utreda vissa sidor av ett problem eller att man skulle kunna inrikta utredningen på speciella lösningar. Det för med sig vissa praktiska olägenheter som jag vill fästa uppmärksamheten på. Det skulle kunna leda till att regeringen parallellt med kommittéutredningarna bedrev ett utredningsarbete inom respektive departement. Det har både inom och utom riksdagen klagats över att utredningarna blir dyra. Självfallet betyder ett sådant förfarande en fördyring av utredningsverksamheten och gör den också onödigt betungande. På längre sikt kan resultatet av sådana uttalanden bli att regeringen,

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Riksdagens
skrivelser till
Kungl. Maj:t*

vilken partifärg den än har, tvingas lägga betydande delar av förberedelsearbetet för propositionerna inom departementet.

Ur oppositionspartiernas synpunkt kan detta kappast innebära någon fördel. Men inte heller gör det det ur riksdagens synpunkt. Vi får ett sämre underlag vid bedömningen av frågorna, men framför allt tvingar det riksdagen att ta ställning på ett tidigare stadium. Man söker ju här binda utredningsarbetet redan på ett mycket tidigt stadium, kanske rent av när riksdagen begär utredningarna. I andra fall bryter man in under utredningsarbetets gång och beslutar om en bestämd inriktning av det. Det betyder att riksdagen reellt sett kommer att ta ställning på ett tidigt stadium, innan den haft möjlighet att få del av utredningarna och det material de presenterar. Ledamöterna tar ställning på grundval av utredningar inom de egna partierna. Jag underskattar på intet sätt dessa utredningar. Det arbete som utredningsgrupper utför inom olika partier är värdefullt. Men jag har svårt att tänka mig att riksdagen skall bygga sitt ställningstagande på detta.

Jag har märkt att det är en speciell, folkpartistisk taktik att köra fram ärenden som man behandlat i egna utredningsgrupper, ledda av Björn Molin och andra. När en sådan utredningsgrupp nått fram till vissa ståndpunkter anser man tydligen saken vara klar; riksdagen skall godta denna uppfattning och sedan skall de statliga utredningarna styras mycket hårt med utgångspunkt i dessa ståndpunkter och möjligen göra tekniska utredningar. Nu är ju inte folkpartiet det enda politiska partiet i Sverige och det har inte heller en sådan styrka att man alltid kan utgå ifrån att de uppfattningar dess arbetsgrupper når fram till blir riksdagens beslut. Men det är den här tekniken man vill tvinga på den svenska riksdagen, och av olika anledningar har tyvärr de båda andra borgerliga partierna i det här fallet godtagit den folkpartistiska strategin.

För utredningarnas del innebär det betydande svårigheter. De får svårt att fullfölja sin egen planering, deras arbete förrycks ibland kan det bli mycket stor ryckighet. Detta belyses på ett utomordentligt intressant sätt av det material som KU redovisar i detta ärende.

Både herr Fisksjö och herr Molin har hänvisat till det beslut om länsdemokratien som riksdagen fattade på våren 1972. Låt mig då få erinra om att frågan var uppe även under hösten 1972. Frågan om länsdemokratien aktualiserades nämligen vid behandlingen av propositionen om regional utveckling och hushållning med mark och vatten. Det skedde i en motion av herr Fälldin m. fl. Motionen gick ut på att riksdagen vid behandlingen av propositionen skulle uttala att den regionala utvecklingsplaneringen skall handhas av länskommunalt organ samt hos Kungl. Maj:t hemställa om att i bl. a. detta syfte förslag till länsdemokratireform snarast möjligt förelägges riksdagen. Ärendet behandlades i civilutskottet, där majoriteten avstyrkte motionen. Vid behandlingen i kammaren bifölls utskottets förslag.

Drar man ut konsekvenserna av detta kommer man fram till följande: Först skulle civilministern efter beslutet på våren ha utfärdat nya direktiv för utredningen, vilka innebar att den skulle begränsa sitt arbete efter vissa linjer. När sedan riksdagen på hösten hade fattat nytt beslut skulle civilministern ha kommit med nya direktiv till kommittén, där han skulle

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Riksdagens
skrivelser till
Kungl. Maj:t*

ha sagt att den begränsning som de tidigare direktiven innebar för utredningen nu skulle upphävas. — Det är omöjligt att i en statlig utredning arbeta under sådana villkor.

Nu blir den principiellt viktiga frågan, huruvida en regering är skyldig att under ett parlamentariskt system utfärda ändringar i direktiven av det slag som herr Fiskesjö och herr Molin har talat om, dvs. om man skall inrikta utredningsarbetet på ett av de alternativ som presenterats i debatten.

Vi är medvetna om att det inte finns någon allmänt godtagen definition av begreppet parlamentarism, men i allmänhet uppfattar man väl ändå parlamentarismen i dess ideala form som en harmoni, en allmän överensstämmelse mellan representationen och regeringen. Under alla förhållanden utgår man från att regeringen godtas av representationen. Detta godtagande kan sedan variera från ett grundmurat förtroende till en tillfällig tolerans.

Med utgångspunkt i detta har parlamentarismens teoretiker och historiker väsentligen sysslat med två frågor, nämligen när en ministär skall avgå och hur en ny ministär skall bildas. På dessa punkter har vi nått fram till en mycket stor enighet, och även om det förslag som konstitutionsutskottet kommer att framlägga kanske inte blir enhälligt, kommer det dock att i det stora hela vara samstämmigt.

De här reglerna, som vi allmänt godtar, betyder att en majoritet i riksdagen när som helst kan fälla en ministär och att en regering i denna situation har att välja mellan att avgå och att utlysa nyval. En regering kan också ställa sina platser till förfogande — det finns regler för hur detta skall gå till och hur en ny ministär då skall bildas.

Nu vill man tydligen på borgerligt håll föra in ytterligare en regel, litet vagt formulerad men innebärande att när riksdagen gör ett uttalande i en utredningsfråga är regeringen skyldig att skjuta andra alternativ åt sidan i sitt utredningsarbete.

Konstitutionsutskottet erinrar om att utskottet ”i flera sammanhang framhållit vikten av att Kungl. Maj:t respekterar riksdagens viljeyttringar och i möjligaste mån effektuerar utredningsönskemål från riksdagen”. Det framgår av handlingarna att riksdagens skrivelse har lämnats över till länsberedningen. Enligt sina direktiv har den att pröva de principförslag som länsdemokratiutredningen på sin tid lade fram. Av detta drar vi inom utskottsmajoriteten slutsatsen att den av riksdagen aktualiserade frågan blir förutsättningslöst prövad. Det material som herr Fiskesjö talade om kommer på riksdagens bord på grund härav.

Jag kan inte finna att det föreligger något stöd i den parlamentariska doktrinen för uppfattningen att en regering skall vara skyldig att avgränsa eller inrikta utredningsarbetet enligt de krav som förs fram i riksdags-skrivelsen. Det kan efter herr Molins anförande vara intressant att ta del av de synpunkter som Karl Staaff på sin tid anförde i denna fråga. I sin kända bok *Det demokratiska statsskicket* skriver han:

”Det faller av sig självt på grund av den allmänna överensstämmelsen mellan en parlamentarisk regering och en representationsmajoritet, att den förra i de allra flesta fall skall finna sig både kunna och böra bringa till utförande de skrivelsevis uttalade önskemålen. Men det är en alldeles

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Riksdagens
skrivelser till
Kungl. Maj:t*

oriktig uppfattning av parlamentarismens väsen, då man säger, att när en representation har uttalat det eller det så är det klart att en parlamenta-
risk regering är pliktig att ställa sig detta till efterrättelse.”

Såvitt jag förstår stämmer detta väl med Karl Staaffs hela syn på parlamentarismen. Regeringen skall spela en ledande roll, den skall ta ansvaret. Har jag fattat Staaff rätt ville han avvärja en utveckling mot ett utpräglat riksdagsvälde. Man kan bortse från Karl Staaffs bedömningar — man kan dela dem eller ogilla dem — men man kan inte frånkänna en regering rätten att ta egna initiativ. Godtar man en regering måste man också ge den rätt till självständiga initiativ. Sådana initiativ tar regeringen genom propositionerna. I Sverige förankras denna initiativrätt i grundlagarna. Det är en parodi på parlamentarism om en regering endast får lägga fram de propositioner som oppositionspartierna har begärt.

För att en regering skall kunna lägga fram propositioner fordras att den bereder ärendena genom olika typer av utredningar. Den måste då få möjlighet att själv bedöma vilka utredningsuppgifter som är nödvändiga för propositionsarbetet. Riksdagsuttalanden om inriktning av arbete inom en pågående utredning skall givetvis uppmärksammas, men de kan inte hindra en regering från att pröva de frågor och utreda de sammanhang som den anser nödvändiga för propositionsarbetet.

Håller man inte på denna rätt till utredningar från regeringens sida blir det omöjligt för en regering att ta de initiativ som den har rätt att ta enligt våra grundlagar och som den bör ta enligt parlamentarisk praxis. I dag gäller det rätten att allsidigt få belyst ett frågekomplex som behandlas av en utredningskommitté. I morgon kan det gälla rätten att inom ett departement få pröva olika alternativ innan en proposition läggs fram. En regering kan inte, oberoende av partifärgen, vara en expeditör åt oppositionspartierna i riksdagen. Ingen parlamentarisk doktrin säger att regeringens uppgifter skall begränsas till att ordna tekniska utredningar av de uppslag som oppositionspartierna för fram, även om de skulle utgöra en majoritet i riksdagen.

Den parlamentariska prövningen kommer in när propositionen föreläggs riksdagen. Då är det riksdagen som bestämmer. Dess majoritet kan anta propositionen, förkasta den eller radikalt ändra den. Här kommer också den parlamentariska ansvarigheten in. En regering kan avgå på grund av att dess proposition har blivit underkänd av riksdagen, och riksdagen kan begära regeringens avgång på grund av missnöje med propositionen. Men en regering har initiativrätt. Denna förankras i både grundlag och parlamentarisk praxis. Detta ger regeringen även rätt att företa de utredningar den anser behövliga som ett led i propositionsarbetet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Var länsberedningen kommer att hamna när den någon gång slutför sitt utredningsuppdrag är ju omöjligt att förutse. Det är möjligt, att man kommer att föreslå att landstingen helt och hållet skall

avskaffas. Det har ju inte saknats propåer om detta i den allmänna debatten. Beslutet i mars 1972 får ses mot bakgrunden av farhågorna för vad som kan bli resultatet av länsberedningens arbete. Detta beslut innebar en klar precisering av vad riksdagen önskade att länsberedningen skulle inrikta sitt arbete på, dvs. på att förbereda förverkligandet av den länsdemokratiska linjen.

Herr Johanssons inlägg kan, såvitt jag förstår, tolkas på det viset att han anser att en mycket stor del av de förslag som läggs fram här i riksdagen och de debatter som förs med anledning av dessa förslag är utan all rimlig mening. Våldigt många förslag mynnar ju ut i krav på utredning eller i krav på ändrad inriktning av en sittande utredningsarbete. Det är ganska naturligt att det är så, dels därför att varken oppositionspartierna som sådana eller enskilda riksdagsledamöter har resurser att företa de utredningar som krävs för att konkreta lagförslag skall kunna läggas fram i komplicerade frågor, dels därför att arbetande utredningar täcker in stora delar av samhällslivet. Det är naturligtvis förslagsställarnas förhoppning att riksdagen skall biträda de krav som förslagen innehåller. Vi vet att dessa förhoppningar ofta grusas genom att riksdagen avslår förslagen. Då och då händer det emellertid att riksdagen bifaller förslagen. När så sker är det enligt min mening rimligt att regeringen rättar sig efter riksdagens beslut. Det gäller ju inte för regeringen att rätta sig efter oppositionspartiernas beslut utan efter riksdagsmajoritetens beslut, och om riksdagen inte skall göra det, herr Johansson, vad tjänar det då till att regeringen över huvud taget fattar beslut? Senast i går kväll när riksdagen behandlade u-hjälpens inriktning fattades ett beslut som gick regeringen emot. Det innebar att riksdagen begärde förslag med angivet innehåll från regeringen. Anser herr Johansson att regeringen skall bortse även från detta riksdagens beslut?

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan började med att tala om folkpartiets utredningsstrategi som han med jämna mellanrum ondgör sig över här i kammaren. På den punkten lär vi inte kunna övertyga varandra. Herr Johansson sade att denna utredningsstrategi tyvärr har anammats av andra partier. Ja, det var liksom utgångspunkten för debatten! Om vi hade varit ensamma om vår strategi hade vi inte fått någon majoritet i riksdagen. Sådant är läget dess värre. Då hade den här debatten inte behövt föras. I själva verket var det så, att denna folkpartistrategi som herr Johansson ogillade vann så bred anslutning att riksdagen för ett år sedan anslöt sig till denna linje. Jag menar att det är först i den här situationen som det blir principiellt betänkligt att säga, att regeringen får sätta sig över riksdagen med motivet att regeringen anser att riksdagens beslut inte var tillräckligt väl underbyggt, att det krävs en vidare utredning och att riksdagen därför får finna sig i att regeringen inte nu kan effektuera vad riksdagen begärt. Detta är betänkligt i ett läge där riksdagens beslut rätt ofta måste ta formen av begäran om utredning eller tillkännagivanden av olika slag. Herr Fiskesjö har just givit ett exempel på sådana.

Herr Johansson i Trollhättan hade en hel del rätt intressanta

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Riksdagens
skrivelser till
Kungl. Maj:t*

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Riksdagens
skrivelse till
Kungl. Maj:t*

synpunkter om tolkningen av parlamentarismen, som det väl kanske inte är möjligt att gå in på i en replik. I och för sig är det väl riktigt att alla som resonerat kring parlamentarismen har hävdat att det inte kan krävas att regeringen skall följa riksdagen i den meningen att regeringen skall vara förhindrad att lägga fram förslag som man fruktar att riksdagen inte kommer att anta. Det är inte detta det är fråga om. Det är inte fråga om att vi vill begära av regeringen att den bara skall lägga fram av oppositionspartierna begärda utredningar eller att vi vill begära att oppositionen, även när den är i majoritet i kammaren, skall få styra departementens arbetsuppgifter. Det är inte detta det gäller. Det gäller att uppnå den harmoni, som herr Johansson i Trollhättan talade om, den som skall råda mellan exekutiven och legislaturen. Den skall åstadkommas genom att regeringens handlande anpassas till riksdagens viljeyttringar. En harmoni som uppstår på motsatt sätt är svår att förena med ett parlamentariskt synsätt.

Får jag till sist bara säga att vi vill resonera med statsråden. I och för sig är det väl inte så konstigt, herr Johansson i Trollhättan, om oppositionens företrädare vill att det skall föras en debatt med regeringen om den granskning som gjorts av regeringens handlande. Jag tycker nog att det är mera rimligt än att i debatten ta in vad olika journalister har begärt, eftersom de inte kan delta i debatten från kammarens talarstol.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Den centrala frågan är denna: Skall riksdagen kunna hindra regeringen att utreda vissa sidor av ett problem? Den frågan går man här förbi. Vad man önskar är att regeringen inte skall få pröva annat än de tankegångar som länsdemokratiutredningen har lagt fram. Jag går helt förbi om dessa är riktiga eller oriktiga eller om det beslut riksdagen tidigare fattat varit väl underbyggt eller inte. Man kan vilja pröva olika alternativ innan en proposition skrives. Skulle herrarnas mening bli allmänt accepterad, då får man inte göra detta, utan då blir det bara de alternativ, som framföres från riksdagens sida, som får prövas.

Jag skall svara på herr Fiskesjös frågor. Jag gör det i två satser. För det första anser jag det vara riktigt att om riksdagen gör ett uttalande lämnas detta över om ärendet behandlas av en sittande utredning. Det har skett i detta fall. För det andra är det naturligt att man på det ena eller andra sättet utreder de frågor som riksdagen begär en utredning om.

När det talas om detta, går både herr Molin och herr Fiskesjö förbi det beslut som höstriksdagen 1972 fattade. Detta beslut kan inte heller nonchaleras. De som nu talar om att regeringen är nonchalant mot riksdagen, borde ha alldeles särskild anledning att stryka under även det beslut som riksdagen fattat på hösten 1972. Drar man ut konsekvenserna av herrarnas resonemang kommer man fram till att vi skulle pröva, precis så som länsberedningen gör, olika alternativ.

Herr FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall ta upp vad herr Johansson i Trollhättan sade sist. Hösten 1972 behandlades regionalpolitiken som helhet, och då ingick som ett moment i den linje som vi drev att besluten på den regionala

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Riksdagens
skrivelser till
Kungl. Maj:t*

nivån i vad gällde lokaliseringsfrågor i betydande utsträckning skulle läggas hos landstinget. Men det stora principiella beslutet i vad gäller länsdemo-kratifrågan som helhet fattades av riksdagen den 8 mars 1972. Det kan man inte komma ifrån. Sedan säger herr Johansson i Trollhättan att regeringen verkställer riksdagens beslut genom att man överlämnar det till sittande utredningar. Ja, det må så vara, om detta överlämnande åtföljs av instruktioner för utredningen att följa det beslut som framgår av riksdagens skrivelse. Men så har inte skett i det här fallet. Tvärtom har civilministern i olika sammanhang och även här i riksdagen understrukit att avsikten icke har varit att länsberedningen skulle rätta sig efter det beslut som framgår av denna skrivelse.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först säga att det utredningsönskemål som riksdagen framförde i mars 1973 kvarstår oberoende av beslutet om regionalpolitiken förra hösten. Jag vill återigen understryka att det inte är fråga om att vi vill hindra regeringen att utreda vissa saker och ta fram visst material eller framföra vissa propositioner. Men om riksdagens utredningsönskemål inte kan förverkligas därför att det kommer i konflikt med regeringens utredningsönskemål, då säger vi att man måste prioritera riksdagens utredningsönskemål.

Till sist, herr talman, eftersom jag inte i min förra replik hann fullfölja resonemanget om statsrådets deltagande i dechargedebatten, vill jag nu säga att jag tycker det vore rimligt att statsråd som i konstitutionsutskotets dechargegranskning blivit föremål för kritik av hur de har handlagt ärenden avlyssnade och tog del i dessa debatter. Vi vet nu att de inte gör detta, och jag tar det som ett ytterligare exempel på den nonchalans mot folkrepresentationen som är en följd av ett alltför långt maktinnehav.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr Fiskesjö har säkert rätt i att man från centerpartihållet drev en linje i de regionalpolitiska frågorna i höstas, men på denna punkt -- liksom på en rad andra punkter -- vann denna linje inte riksdagens majoritet. Då menar herr Fiskesjö att man kan se bort ifrån detta och gå tillbaka till vårbeslutet i stället. Hur går det ihop?

Herr Molin säger att man inte vill hindra regeringen att företaga vissa utredningar. Det noterar jag med tillfredsställelse. Men beslutet på våren 1972 innebär en begränsning av det arbete som länsberedningen skulle utföra, och det betyder följaktligen i sak ett hinder för regeringen att få pröva andra alternativ.

Nu fullföljer herr Molin detta genom att säga att riksdagens önskemål alltid skall gå före regeringens önskemål.

Men riksdagens önskemål skjutes inte åt sidan. Riksdagen får prövat det som en majoritet nått fram till, genom att en del ledamöter lade ned sina röster. Samtidigt får man pröva andra alternativ, och slutprodukten blir att man får möjligheter att bedöma olika alternativ mot varandra. Ingen har ju bundit sig i det här stycket ännu.

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Riksdagens
skrivelser till
Kungl. Maj:t*

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Jag skall i denna del endast ta upp något av det som förekommer i den reservation som behandlas. Reservanterna anser att riksdagens viljeyttring beträffande tillståndstvång för vissa typer av spel -- vad man kallar automat- och roulettspel -- tidsmässigt inte blivit vederbörligen beaktad.

Jag hade förstått kritiken bättre om regeringen hade underlåtit att framlägga något förslag eller om man hade varit missnöjd med förslaget utformning. I stället gäller kritiken att regeringen har velat framlägga ett så bra förslag som möjligt.

Det är sant att näringsutskottet ansåg att förslag till författningsbestämmelser i ämnet borde föreläggas riksdagen, så att bestämmelserna kunde träda i kraft senast den 1 juli 1972. Men utskottet åberopar också punktskatteutredningen, som hade fått i uppdrag att behandla hithörande frågor. Denna utredning kommer inom kort att avge betänkande i detta ämne, sade utskottet för sin del. Utskottets betänkande kan tolkas så, att utredningens förslag borde inväntas. Utredningen avlämnades sedan i april och skulle då ut på remiss.

I svaret på en fråga i riksdagen i mars 1972 meddelade handelsministern, att propositionen i väntan på utredningen inte kunde avlämnas förrän under hösten 1972. Då kom den också och antogs av riksdagen. Av svaret framgick även att då gällande lagar var mycket stränga men att lagen överträdde och var svår att kontrollera.

Vad som måste vara avgörande var en beskattning, varigenom kontrollen skulle kunna skärpas.

Utöver det citat som herr Molin nyss gav kammaren sade handelsministern också, om vi skall fortsätta att citera: "Det har över huvud taget inte varit möjligt för oss i handelsdepartementet att konstruera kontroll- och tillsynsföreskrifter för de här spelformerna innan vi vet om en beskattning skall införas och i så fall hur den kommer att se ut."

Jag har själv varit mycket intresserad av att få en mera skärpt kontroll på detta område. Det viktigaste för mig har varit att få en lag, som ger möjlighet just till en skärpt kontroll och tillsyn. Att först gå ut med en lag med lika liten effekt som den redan gällande och omedelbart därefter komma igen med beskattningsregler ter sig för mig -- och, tror jag, för utskottsmajoriteten -- som en krånglig omgång, besvärlig för dem som skall efterleva lagarna. Tidningarnas reaktion när beslutet trädde i kraft bevisar ju att det nu verkligen innebar skärpning och restriktivitet.

Som jag tidigare sade kom sedan under hösten den utlovade propositionen, som alltså verkligen, får vi hoppas, skall ge den skärpta kontrollen och rätta till ett förhållande som vi alla gärna skulle se förbättrat. Jag tror alltså att kritiken kunde ha framförts från reservanterna även om regeringen lagt fram detta förslag utan att invänta en utredning, som låg så nära i tiden.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Ehuru mitt namn återfinns under avsevärt fler av de vid konstitutionsutskottets betänkande fogade reservationerna och särskilda yttrandena, skall jag begränsa mig till att med några ord kommentera reservationerna G och H.

Tidigare talare har uppehållit sig vid reservationen G, i vilken påtalas regeringens underlåtenhet att efterkomma riksdagens hemställan att länsberedningens arbete skulle inriktas på "en utbyggnad av landstingen till regionala självstyrelseorgan med ansvar för bl. a. den regionala samhällsplaneringen".

Även om jag kan ha viss förståelse för socialdemokraternas uppfattning i sakfrågan, måste jag helhjärtat ansluta mig till reservanternas kritik mot regeringen, då denna så uppenbart nonchalerat riksdagens klart uttalade vilja. Utskottsmajoritetens uttalande, att utskottet finner att riksdagens önskemål blivit tillbörligen beaktade genom de åtgärder som vidtagits av regeringen, måste, såvitt jag förstår, för varje objektiv bedömare framstå som ofattbart.

Konstitutionsutskottets ordförandes utläggning här nyss var onekligen intressant men kan inte rubba vårt krav att regeringen skall respektera riksdagens beslut. Jag måste i likhet med övriga reservanter understryka det principiellt betydelsefulla i att regeringen i en demokratisk och parlamentarisk stat alltid söker handla så att folkrepresentationens önskemål förverkligas.

I reservationen H berörs ett av skolledare, elever, målsmän m. fl. såsom absurt betecknat förhållande på skolområdet, som påtalats av moderata samlingspartiet i motioner åren 1971, 1972 och 1973. Det gäller det ytterligt otillfredsställande förhållandet att den som söker in på en spärrad utbildningslinje måste återropa sitt senaste avgångsbetyg och ej får utnyttja sitt mest konkurrenskraftiga betyg. Jag skall här inte gå närmare in på de olyckliga konsekvenser som denna ordning innebär. Konstitutionsutskottet har ju ej att behandla sakfrågan utan frågan om hur regeringen beaktat riksdagens skrivelser.

Det är då att notera att riksdagen redan 1971 enhälligt godtog utbildningsutskottets betänkande, i vilket utskottet förutsatte att allvarliga ansträngningar skulle göras för att rätta till icke önskvärda effekter av gällande bestämmelser utan att riksdagen gjorde någon särskild anhängan därom.

1972 års riksdag biföll likaså enhälligt och på förslag av ett enhälligt utbildningsutskott moderaternas förnyade motion i ärendet. Utskottet erinrade om sitt fjolårsuttalande och föreslog nu att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna att allvarliga ansträngningar måste göras för att rätta till icke önskvärda effekter av intagningsnormerna.

Trots detta har såvitt känt Kungl. Maj:t icke vidtagit någon åtgärd som tillgodoser riksdagens klart uttalade krav. Moderaterna har därför nödgats att i januari 1973 åter motionsledes återkomma i ärendet.

Statsrådet Ingvar Carlsson har i februari 1973 tillsatt en betygsutredning, som har att behandla betygsfrågan i dess helhet. Till denna utredning har nu hänskjutits den av moderaterna tre år i följd framförda speciella frågan om rätt för elev att vid ansökan till spärrad utbildningslinje utnyttja sitt mest konkurrenskraftiga betyg. Denna regeringens åtgärd kan enligt moderata samlingspartiet inte anses tillfredsställande. Den tillgodoser icke riksdagens tydligt uttalade vilja. I stället för att äntligen snabbt undanröja ett absurt förhållande hänskjuter man denna speciella fråga till en stor utredning vars resultat kan låta vänta på sig,

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Riksdagens
skrivelser till
Kungl. Maj:t*

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Riksdagens
skrivelser till
Kungl. Maj:t*

kanske i flera år. I sakfrågan är detta helt otillfredsställande, och i den formella frågan som konstitutionsutskottet har att ta ställning till är åtgärden lika otillfredsställande.

Herr talman! Även om den allmänna debatten är slut kan jag inte underlåta att uttala min förvåning över den tillfredsställelse som konstitutionsutskottets ärade ordförande här i dag uttalat med att inget statsråd behagat hedra denna dechargedeblatt med sin närvaro. För min del finner jag denna nonchalans från regeringens sida stötande och hade väntat att konstitutionsutskottets ordförande i omtanke om utskottets och riksdagens anseende i varje fall ej så demonstrativt accepterat denna stötande nonchalans.

Herr talman! Jag får hemställa att kammaren behagade lägga utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationerna G och H.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Herr talman! Jag skall inte närmare gå in på de synpunkter som herr Schött anför i anslutning till reservationen G om länsberedningens uppdrag, utan där hänvisar jag bara till vad som tidigare sagts av utskottets ordförande, herr Johansson i Trollhättan. Också statsråds närvaro har diskuterats tidigare i dag, men jag kan ju förstå att herr Schött är besviken över att han skall diskutera den här frågan med mig och inte med ett statsråd.

Jag skall för min del närmare beröra endast vad som framförts i reservationen H. Konstitutionsutskottet har ju att granska statsrådets ämbetsutövning och inte att bedöma de skolpolitiska frågorna. Som jag ser det har vi inte någon som helst anledning att nu föra en skolpolitisk debatt. Den måste föras när vi har ärenden från utbildningsutskottet uppe till behandling. Vad det här gäller är ju om en viljeyttring från riksdagen i ett ärende som beretts av utbildningsutskottet har av Kungl. Maj:t tillbörligen beaktats.

I reservationen H behandlas frågan huruvida Kungl. Maj:t beaktat riksdagens tillkännagivande angående vissa spärrade utbildningslinjer och kvotbestämmelserna i kungörelsen om grundskolans kompetensvärde. Om en omedelbar förändring hade skett här, skulle den säkert ha stött på svåra tekniska problem av rättvisenatur. Kungl. Maj:t har också bedömt frågan vara så komplicerad att sakkunniga med uppdrag att pröva frågan om betygsättningen i grundskolan och gymnasieskolan, 1973 års betygsutredning, har fått ta hand om ärendet som en del av sitt arbete.

I direktiven till betygsutredningen sägs att de sakkunniga bör beakta utbildningsutskottets uttalande i betänkandet 1972:31 om att man bör söka rätta till icke önskvärda effekter av nu gällande kvotbestämmelser. En sådan förändring bör dock ske med bibehållande av grundläggande syften med nuvarande kompetensregler. Frågan om urval av sökande till spärrade utbildningslinjer är inte så enkel att den kan särbehandlas, utan den bör ses i ett större sammanhang. I och med att betygsutredningen nu skall överväga frågan har Kungl. Maj:t, som jag ser det, åtgärdat saken på ett tillfredsställande sätt och således beaktat vad riksdagen har anförts. Åtgärder har vidtagits i den utsträckning som kan anses nödvändig, och

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Riksdagens
skrivelser till
Kungl. Maj:t*

då kan det ju också sägas att man på ett tillbörligt sätt beaktat de krav som riksdagen framfört.

Herr talman! Jag hemställer att riksdagen vad beträffar denna del av betänkandet lägger utskottets anmälan till handlingarna med vad utskottet anfört.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag konstaterar att herr Karlsson i Malung inte har så stora anspråk på regeringen. För min del finner jag det anmärkningsvärt att regeringen i den här frågan, där riksdagen klart uttalat sig både 1971 och 1972, inte vidtagit någon åtgärd utan att man från moderata samlingspartiet var nödsakad att återkomma med motion i januari 1973. I februari 1973 överlämnade statsrådet det här ärendet till en utredning som egentligen skall syssla med något helt annat.

Herr Karlsson trodde att jag var besviken över att inte i dag få debattera med några statsråd. Jag vill då erinra om att jag under de senaste veckorna haft möjlighet att två gånger i interpellationsdebatter diskutera sakfrågan med vederbörande statsråd. Men jag kan inte underlåta att än en gång uttala min förvåning över att regeringsbanken står tom. Det är inte bara vi i riksdagen som finner detta anmärkningsvärt, utan det gör också den stora allmänheten. Den är förvånad över denna nonchalans från regeringens sida. Måhända var det för flera av statsråden sista chansen att visa riksdagen tillbörlig respekt genom att övervara en dechargedebatt.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Herr talman! Jag tycker att herr Schött borde vara glad åt att regeringen sett så seriöst på den här frågan att den beslutat att överlämna ärendet till betygsutredningen, som ju har i uppdrag att snabbt behandla de frågor som hänskjutits dit. Jag tycker således att man också från moderata samlingspartiet borde vara i högsta grad nöjd med handläggningen av det här ärendet.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Det är orimligt att jag skulle kunna vara glad och tillfredsställd med denna ordning. Här är ett förhållande som av skolledare betraktas som absurt. Det går ut över många ungdomar som finner den nuvarande ordningen grym och orättvis. Jag tycker det är närmast ofattbart att man inte rättar till detta snabbt.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Herr talman! Men det gäller ju också att på ett tillfredsställande sätt se till att de rättvisekrav tillgodoses, som man har rätt att ställa i en så komplicerad fråga.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Det har från vår sida aldrig varit fråga om att här skulle införas några regler, som skulle innebära någon orättvisa.

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Arbetsplan för
Nynäsvägen, Fällan*

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Sedan samtliga under punkten "Riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t" anmälda talare nu haft ordet, övergår kammaren till att debattera "Arbetsplan för Nynäsvägen, Fällan".

Herr NORRBY i Äkersberga (fp):

Herr talman! Vid sin granskning av regeringens handläggning av arbetsplanen för Nynäsvägens utbyggnad vid Trångsund och Fällan har utskottet inte funnit något formellt fel. Ändå är det något fel när det uppstår sådana konflikter mellan myndigheter och grupper av enskilda som skett i både det här fallet och en rad liknande under senare år. Felet finns delvis inbyggt i lagstiftningen, både den som gällde när det nu aktuella ärendet behandlades och den nya väglagen; delvis är det fråga om hur lagen tillämpas.

Om miljöskyddslagens bestämmelser så som folkpartiet krävt i riksdagen skulle tillämpas även för sådan miljöstörande verksamhet som en stor väg, skulle sannolikt bättre möjligheter finnas att allsidigt tillgodose miljökraven. Kritiken mot Nynäsvägen inriktas ju just på buller för närliggande bebyggelse och ingrepp i ett naturskönt område. Här tillgodoser inte arbetsplanen den aktuella, brett förankrade miljöopinionen. Vidare hävdas att vägen är dimensionerad för en trafikvolym som sannolikt aldrig kommer att bli aktuell. Vi reserverar avvisar därför utskottsmajoritetens kategoriska påstående att väglagens krav på aktualitet hos arbetsplanen är tillgodosett.

Även om väglagens bestämmelser och inte miljöskyddslagens tillämpas vid fastställelse av en arbetsplan kan mycket mer göras för information och samråd. Informationen måste tillgodose allmänhetens behov, inte bara experternas. Samråd måste ske i sådana former att kommuner, organisationer, berörda sakägare osv. får verkliga möjligheter att behandla förslaget till arbetsplan. I utskottet har Huddinge kommuns handläggning av arbetsplanen för Nynäsvägen diskuterats och tillmätts stor betydelse. Jag vill därför uppehålla mig litet vid just den delen av beredningen av ett sådant ärende.

Utställningen av förslaget till arbetsplan skedde den 25 maj–28 juni 1964, dvs. för snart nio år sedan. Vägens utbyggnad är ju just inledd. Utställningstiden var så kort att den inte medgav behandling i kommunalfullmäktige av ärendet. Kommunens yttrande skedde i form av två ordförandeskrivelser utan redovisad behandling i kommunalnämnden. Två år senare har även byggnadsnämnden yttrat sig i själva arbetsplaneärendet. En allsidig belysning i kommunfullmäktige skedde först i september 1972 efter ett folkpartiinitiativ. Och då var det för sent att få till stånd en omprövning i sak även om man skulle ha önskat det. Ett krav framställdes dock, nämligen om bullerskydd för bebyggelsen i Trångsund, men inte ens det tycks vägverket kunna tillgodose. Skulle hela det här ärendet tas upp förutsättningslöst som ett helt nytt ärende i dag blev resultatet förmodligen något helt annat än det projekt som nu kommer till utförande.

Men hur behandlas en arbetsplan i dag? Ges en kommun bättre möjlighet till en bred behandling nu? Utställningen av en omfattande

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Arbetsplan för
Nynäsvägen, Fällan*

arbetsplan för en väg i min egen hemkommun Österåker kungjordes den 27 mars 1973. Den 30 mars fick kommunen delgivningen. Den 24 april var första tillfälle för kommunstyrelsen att behandla ärendet. Den 25 april gick utställningstiden ut. Ingen möjlighet alltså till bredare behandling eller ordentliga diskussioner. På förslag från folkpartihåll beslutade då kommunstyrelsen att begära förlängd tid för yttrandet så att kommunfullmäktige skall få tillfälle att ta ställning i ärendet.

Fortfarande finns det alltså stora brister i informations- och samrådsförfarandet, som lätt kan avhjälpas inom ramen för gällande lagstiftning. Tydligt saknas viljan hos regeringen att avhjälpa sådana brister. Viljan att låta åsikter komma fram och att lyssna till dem innan de prestigemässigt bindande besluten tas. Det finns många exempel på den här okänsligheten från regeringen: kommunsammanläggningar, vägarbetsplaner, bristen på samråd vid organisationsförändringar inom den statliga sektorn. Bilden av en maktfullkomlig regering tonar fram.

Konstitutionsutskottets granskning av ett ärende avser ju endast den formella handläggningen på regeringsnivå, och då även beredningen av beslutet i ärendet, och kan aldrig avse en omprövning i sak. Däremot kan utskottet genom sina uttalanden påverka handläggningen av kommande ärenden av liknande slag. Den möjligheten försitter utskottets socialdemokratiska majoritet genom att inte dra några slutsatser av det inträffade, inte lyssna på den opinion som gör sig hörd. Vi reserverar oss inte acceptera handgripliga metoder som syftar till att förhindra verkställighet av beslut som tillkommit i laga ordning och prövats i högsta instans. Men vi är beredda att utveckla och förbättra lagstiftningen och dess tillämpning, så att den står i bättre samklang med den breda och engagerade miljöopinion som har växt fram. Personligen upplever jag allmänhetens stora miljöintresse som mycket stimulerande. Det utgör ett outhärligt stöd för oss miljöpolitiker när vi kräver att miljöfrågorna skall ges förtur, att det hot mot mänsklighetens framtid, som miljöförstörelsen utgör, skall avväjas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen I som är fogad vid punkten 12 i utskottets betänkande.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det ärende som nu behandlas aktualiserar utan tvivel många ur principiell synpunkt viktiga frågor. Jag skall inte försöka göra någon allmän genomgång men vill säga några ord, eftersom jag något sysslat med ett likartat fall, nämligen frågan om sträckningen av väg nr 816 mellan Holmeja och Sturup i Skåne.

Det är ju så att sträckningen av nya vägar och även omläggningen och breddningen av gamla ofta innebär djupgående ingrepp i såväl naturmiljön som boendemiljön. Det är också så, att allmänheten numera på ett helt annat sätt än förr fått upp ögonen för detta och kräver insyn i vägbesluten och möjlighet att påverka dem. Detta är krav som man enligt min mening på allt sätt måste försöka att tillmötesgå. Myndigheterna

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Arbetsplan för
Nynäsvägen, Fällan*

ställs härvidlag inför ett informationsproblem som visserligen är besvärligt men som man fördenskull inte får nonchalera. Det är ytterligt viktigt att myndigheterna på ett tidigt stadium i beslutsprocessen går ut med en fyllig och allsidig information. Alltför ofta inträffar det -- och det var det som skedde vid byggandet av väg nr 816 -- att de berörda först på ett sent stadium får upp ögonen för vad som håller på att hända, och när ingenting annat hjälper frestas de lätt att i sista stund gripa till desperata metoder för att stoppa redan beslutade projekt, som de ogillar. En sådan utveckling är naturligtvis i sig olycklig. Den leder till en beklaglig motsättning mellan myndigheter och allmänhet, vilket man i alla sammanhang bör försöka undanröja grunderna för.

När det gäller vägärenden tillkommer en ytterligare komplikation, som herr Norrby i Åkersberga var inne på och som stridigheterna kring skilda vägprojekt under senare år i rikhaltig mängd illustrerat. Det förflyter ofta mycket lång tid mellan den tidpunkt då de grundläggande besluten fattas och den tidpunkt då vägprojekten skall förverkligas. Under mellantiden kan allmänhetens inställning till ett planerat vägprojekt ha förändrats radikalt. Vi har ju under senare år fått något av en glädjande väckelse i vad gäller synen på miljöfrågorna. Detta har medfört att man ser med andra ögon på många vägbyggen än vad man gjort för bara några få år sedan. Det är inte längre enbart, eller ens framför allt, kommunikationstekniska aspekter som bör få avgöra vägsträckningarna. Miljöaspekterna är minst lika viktiga.

Det är således enligt min mening viktigt att myndigheter och politiker inte känner sig så hårt bundna av tidigare -- kanske långt tillbaka i tiden -- fattade beslut, att de inte är beredda att ånyo pröva besluten när nya relevanta fakta kommer fram. En öppnare och mindre prestigebundna attityd i sådana här frågor kan endast vara till fördel för alla.

Herr WICTORSSON (s):

Herr talman! Mina företrädare här i talarstolen har tagit upp flera vägprojekt, t. ex. väg 816 och ett vägbygge i Österåker. Det ärende vi har haft anledning att studera i konstitutionsutskottet på framställning av de borgerliga partierna har varit Nynäsvägens utbyggnad och Fällan, och jag kommer i fortsättningen att hålla mig till det vägprojektet. Där föreligger, som mina företrädare också sagt, en reservation i konstitutionsutskottets betänkande. Den reservationen är vagt skriven och utmynnar inte i något konkret yrkande. Några synpunkter som har ett direkt samband med konstitutionsutskottets dechargegranskning framför man inte.

Jag vill i anslutning till utskottsmajoritetens ställningstagande och skrivning i betänkandet inledningsvis precisera några utgångspunkter för hur utskottsmajoriteten ser på just de mera principiella frågor som aktualiseras i samband med det här ärendet.

Vi vill ha en folklig förankring av samhällets planeringsarbete på olika nivåer. Det innebär krav på information och samråd men också krav på delaktighet i beslutsfattande och ansvarstagande för beslut, fattade i de former den representativa demokratin anvisar. Det innebär också att vi reser krav på att i planeringssituationer skall man ta hänsyn till alla föreliggande omständigheter, inte enbart till någon speciell som en grupp av

medborgare bryter ut och gör till huvudsak, exempelvis miljöaspekterna. När besluten en gång fattats kräver vi respekt för dem till dess att man eventuellt i annan ordning med demokratiska metoder ändrar besluten. Vi kan inte och kommer aldrig att acceptera att tillfälliga opinioner, uppblåsta av kraftiga kampanjer i massmedia och manifesterade genom åtgärder som står våldet nära, får hindra genomförandet av i laga ordning fattade beslut. Vi värnar om demokratin och dess folkliga förankring, men det kräver också av oss att vi är beredda att slå vakt om demokratin vid de tillfällen då det blåser snålt. Demokratin kan bara utvecklas med demokratis metoder.

Arbetarrörelsens pionjärer arbetade i ett samhälle som var vrängt och djupt orättfärdigt på många sätt. För den tidens människor var miljöfrågan en fråga om mat för dagen och bostad för natten. Ohälsa, olycksfall, undernäring och sjukdom var ofta deras lott. Demokratin var i det samhället dåligt utvecklad. Ofta hade de här människorna inte ens rösträtt. Ändå valde pionjärerna att förändra det samhället med demokratiska metoder och avvisade tankarna på att genom våldsamma förändringar få snabba förbättringar. De slöt sig samman i folkrörelser för att med enade krafter verka för sina mål. Vi hälsar med glädje de nya folkrörelser som i dag startar med miljöfrågorna som utgångspunkt – i den utsträckning som de verkligen är folkrörelser. Av dessa organisationer fordrar vi dock respekt för demokratis arbetsformer och förståelse för att även andra synpunkter än exempelvis skydd för vackra träd och områden måste komma in i samhällsplanering, samhällsbyggande och därmed också i vägbyggande. Vi accepterar inte att enskilda personer eller grupper gör anspråk på att företräda någon högre moral på detta område. Svarvare Karlssons i Haninge röst och åsikt är här lika mycket värd som Evert Taubes. Vare sig vi möter grupper som går till storms mot demokratin under svarta fanor eller till synes röda eller gröna, kommer vi att mot dessa grupper värna om demokratin.

Vi ställer oss inte bara bakom miljökraven. I folkrörelserna formar vi själva kraven och för fram dem på nya områden som gäller de många människorna i vårt samhälle – hushållningen med mark och vatten, arbetsplatsernas miljö, tätorternas bostadsmiljö etc. Men våra miljökrav omfattar också en god trafikmiljö, ökad trafiksäkerhet och förbättrade kommunikationer. Dessa krav måste i samhällsplaneringen läggas samman till en helhet. Det är fel, som herr Fiskesjö påstod, att den nuvarande vägplaneringen bygger på förutsättningen att inte miljösynpunkterna skall komma med i sammanräkningen. Tvärtom är det ju en av huvudpunkterna i planeringen att man skall ta hänsyn till miljöfrågorna.

Mycket återstår att göra på dessa områden innan man fått tillfredsställande insyn och inflytande för den breda allmänheten. Därför vilar det ett stort ansvar på oss alla för att fördjupa och utveckla en debatt om samhällsplaneringen.

Låt mig efter dessa konstateranden gå in på det aktuella ärendet. Fällanområdet är utan tvivel naturskönt. Det omfattar 17 hektar och är beläget vid Trångsund sydost om Stockholm. Av den allmänna debatten har man kunnat få det intrycket att det varit möjligt att undvika att bygga en väg genom Fällan; herr Norrby i Åkersberga antydde något

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Arbetsplan för
Nynäsvägen, Fällan*

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Arbetsplan för
Nynäsvägen, Fällan*

sådant. Så har inte varit fallet. En väg måste under alla förhållanden gå genom området, och Fällan har inte kunnat räddas från denna vägdragning. Vad diskussionen gällt har varit hur dragningen och utförandet av vägen skulle ske.

På det aktuella vägavsnittet uppgår motortrafiken till ca 30 000 fordon per dygn. Utomlands anser man att det behövs en motorväg då trafiken uppgår till ca 9 000 fordon per årsmedeldygn; här i Sverige talar vi om ca 12 000 fordon. Nynäsvägen är således mycket hårt belastad. Antalet olyckor uppgår till ca 40 per år på det aktuella avsnittet. I Haninge, som ligger söder om Fällan, bor nu ca 50 000 människor och antalet växer. Nu pendlar ca 17 000 varje dag till Stockholm och tillbaka.

Diskussionen om vägens planering påbörjades redan 1955. Planeringen har skett i nära samarbete med samhällsplaneringen i Huddinge kommun. År 1960 överlämnade vägförvaltningen till Huddinge kommun förslag till sträckning av vägen. Under 1960 pågick diskussioner mellan Huddinge kommun och regionplanekontoret, och regionplanekontoret upprättade ett förslag till sträckning av Nynäsvägen inom det aktuella området. Detta förslag godkändes i december 1960 av Stockholmstraktens regionplanenämnd och byggnadsnämnden i Huddinge. I januari 1961 begärde regionplanekontoret hos vägförvaltningen att det av regionplanenämnden och Huddinge kommun godkända förslaget skulle läggas till grund för fortsatt utredningsarbete.

I februari 1961 godkände Huddinge kommunalmän förslaget. I maj 1962 hölls markägarsammanträde, då ett vägförslag framlades som utarbetats i samråd mellan regionplanekontoret, Huddinge kommun, Stockholms stad och vägförvaltningen. I juli 1963 hölls nytt markägarsammanträde. Planen hade då justerats för att bevara Fällans gård. Vägverket hade därmed i denna planering penetrerat ca 18 olika förslag till vägsträckningar. Arbetsplanen blev klar 1964 och utställdes av länsstyrelsen. Senare kom under själva utställningstiden och därefter in ytterligare förslag till olika vägsträckningar, bl. a. två förslag av major Uhlén som lämnades in på våren 1972.

Striden i år har framför allt gällt en sträckning enligt vägverkets arbetsplan eller enligt ett av major Uhléns förslag. På begäran av Huddinge kommun i juni 1972 har vägförvaltningen undersökt även dessa förslag. Därmed har vägförvaltningen penetrerat ca 20 olika varianter. I september 1972 beslutade Huddinge kommunfullmäktige att inte begära ändring i den fastställda arbetsplanen.

Den år 1964 utställda arbetsplanen berörde vissa byggnads- och avstyckningsplaner som hindrade att arbetsplanen omedelbart kunde fastställas. Genom olika beslut under perioden 1964–1969 upphävde länsstyrelsen dessa byggnads- och avstyckningsplaner. Arbetsplanen kunde senare fastställas av vägverket i juli 1969. Besvär över länsstyrelsens beslut om planupphävande lämnades utan bifall av Kungl. Maj:t 1968 och 1970. Besvär över vägverkets fastställelse av vägplanen lämnades utan bifall av Kungl. Maj:t i april 1971.

Under den tid som det tagit att upprätta arbetsritningarna och entreprenadhandlingarna har ytterligare framställningar till Kungl. Maj:t gjorts av organisationer och enskilda, bl. a. av Alternativ stad och Evert

Taube. Kungl. Maj:t har avslagit samtliga. Vägförvaltningen JO-anmälades i september 1972. Anmälningen avvisades av JO den 18 januari 1973. Högsta domstolen prövade ärendet och avvisade det från sin handläggning den 18 januari 1973. Ägaren till Fällans gård begärde hos länsstyrelsen den 8 januari 1973 att Fällan skulle göras till naturreservat. Länsstyrelsen avslag framställningen den 22 januari 1973.

Vid en jämförelse mellan de två vägalternativ som diskuterats under senare tid kan man konstatera att det alternativa förslaget till vägsträckningen i förhållande till vägförvaltningens förslag innebär en sämre trafiklösning. Man får två trafikplatser i stället för en. Bullret skulle komma att öka, förslaget skulle spoliera Forsåns dalgång, medföra en kostnadsökning på 20 till 25 miljoner kronor och innebära att den nya Nynäsvägen blir färdig först under år 1981 i stället för i slutet av 1975. Förslaget skulle hindra en förbättring av trafiksäkerheten under dessa år och hämma utvecklingen av de kommuner som berörs av vägen.

Fällan har tidigare varit ett inhägnat område där allmänheten inte fått tillträde. Det är således ganska sent som området upphört att vara ett privilegium för ett fåtal.

En sammanvägning av de olika fördelarna och nackdelarna med de förslag till vägdragning som varit föremål för debatt visar att den fastställda arbetsplanen är överlägsen det alternativ som presenterats. Handläggningen visar vidare att det system som finns för planering av vägfrågor i detta fall har fungerat, inte så att alla har blivit nöjda – det är sannolikt omöjligt – men ändå så att man på ett hyggligt sätt sökt bereda utrymme för alla olika uppfattningar.

Därmed vill jag inte påstå att vi från utskottsmajoritetens sida är beredda att säga att systemet med utarbetande av arbetsplaner för vägbyggnader i alla situationer fungerar på ett tillfredsställande sätt. Allmänhetens krav på medinflytande är inte särskilt väl tillgodosett i det regelsystem som nu gäller. Vägbyggnadernas alltmer komplicerade natur gör att det kan dröja lång tid mellan en arbetsplans antagande och vägbyggets utförande, vilket kan medföra risker för lösningar som på ett eller annat sätt är mindre aktuella vid utförandet. Systemet med utställning av arbetsplaner ger föga möjligheter för allmänheten till direkt insyn i planeringsarbetet.

Däremot är inflytandet för kommunerna bättre, vilket ger ett meransvar för förtroendemännen i kommunerna att medverka i ett direkt samråd med allmänheten, vilket inte alla gånger fungerar. I det ärende som här har varit aktuellt kan dock inte dessa skäl hävdas. Här har det, delvis genom opinionsbildning utanför beslutfattarnas krets verkligen funnits möjligheter till diskussion av alternativa lösningar och en insyn från allmänhetens sida i slutskedet som har få motsvarigheter. De här anförda synpunkterna bör därför beaktas i andra sammanhang.

Det kan tilläggas att både bygglagutredningen och utredningen om den kommunala demokratin har i uppdrag att se över dessa frågor. Det är alltså inte så, som herr Norrby i Åkersberga försökte göra gällande, att ett nytt behov här har dykt upp som inte har beaktats. Tvärtom ingår det i de utredningsuppdrag som dessa utredningar har fått.

I detta ärende finns det också en annan aspekt, som kanske förtjänar

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Arbetsplan för
Nynäsvägen, Fällan*

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Arbetsplan för
Nynäsvägen, Fällan*

någon ytterligare kommentar. Det gäller massmediernas roll och ansvar. I tidningar, radio och TV spelades i januari den stora ödesmatchen upp mellan miljöaktivisterna och det otäckta polissamhället, när vägbyggandet skulle börja inom området. På helsida efter helsida speglades samhällets brutalitet mot aktivisterna. 15-åringar som klättrade upp i granar för att hindra vägjobbet gjordes till helsideshjältar när de skolkade från skolan och sökte förhindra förverkligandet av samhällets i demokratisk ordning fattade beslut. Radions Stockholmskvart gav utomordentligt stort företräde för aktivisternas synpunkter. Miljöaktivisterna förvandlades till hjältar, som kämpade mot ett brutalt och hårt samhälle. En mycket liten del av spaltutrymmet ägnades åt att verkligen ge utrymme för synpunkter från befolkningen i det aktuella området, eftersom en stor del av aktivisterna kom från andra områden än det där vägen skulle byggas.

Nyhetsjakten i vårt samhälle leder lätt till denna form av snedbalans. Detta är olyckligt, och det är önskvärt med en bättre tingens ordning. Men det skall självfallet inte utesluta en allsidig information och en levande samhällskritik. Massmedierna har en stor uppgift när det gäller att granska och noggrant följa vad olika makthavare har för sig, men vi måste även från massmediernas sida kräva respekt av demokratins arbetsformer. På samma sätt som vi konstaterar att samhällets planeringsarbete liksom folkrörelsernas verksamhet i olika former behöver förbättras och utvecklas för att ge ett verkligt folkligt inflytande måste vi också kräva av massmedierna att de förändrar och förbättrar sin verksamhet och undviker att med hjälp av en vinklad nyhetsinformation hetsa till angrepp mot samhällets verksamhetsformer. Dagens brister i massmediernas verksamhet kan bli ett hot mot vår representativa demokrati. Orsaken härtill är en nyhetsvärdering, där man framför allt tar hänsyn till de nyheter som slår. Men man måste i det sammanhanget också kräva att massmedierna ger medborgarna kompletterande information, så att människorna har möjligheter att sätta in händelserna i deras riktiga sammanhang.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Jag delar ovanligt många av de synpunkter som herr Wictorsson anförde. Det enda jag saknade i hans anförande var en anslutning till de synpunkter som anfördes i reservationen, för reservationen är en alldeles utmärkt sammanfattning av vad herr Wictorsson i väsentliga delar sade i sitt inlägg.

Det finns anledning att instämma i herr Wictorssons synpunkter på respekt för i demokratisk ordning fattade beslut. Det framgår också av reservationen att vi har den uppfattningen att man skall visa sådan respekt. Herr Wictorsson berörde kanske inte riktigt så mycket som jag skulle önska behovet av nya former och ytterligare resurser för information och samråd. Även det tas upp i reservationen men inte i majoritetens skrivning. Också önskemålet att man skall ta större hänsyn till miljökrav fanns med i herr Wictorssons anförande, och det finns även i reservationen.

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Tillämpning av all-
männa prisregle-
ringslagen*

Vad utskottsmajoriteten avstår ifrån är att dra de slutsatser i betänkandet som herr Wictorsson har dragit i sitt anförande. Vi reservanter drar dessa slutsatser.

Jag skulle litet närmare vilja kommentera några detaljer i herr Wictorssons anförande. Han sade bl. a. att kommunernas insynsmöjligheter i sådana här ärenden är bättre än allmänhetens, och därför har kommunerna större ansvar. Jag vill då ställa frågan: Varför får kommunerna så kort tid för sina yttranden eller förslag till arbetsplaner att de helt enkelt inte hinner föra ut de slutliga förslagen till arbetsplan för en vidare debatt? Varför skall remisstiden vara så kort som mellan tre och fyra veckor när det kanske behövs ett par månader för att man skall kunna få fram den information som behövs, för att man skall kunna uppnå det breda samråd och tillämpa den när demokrati som herr Wictorsson anser att det är kommunernas skyldighet att ta med i bilden i sådana här fall?

Herr Wictorsson beskrev vidare mycket utförligt hur det här ärendet har handlagts, och det intressanta var att man, genom en rad enskilda människors och organisationers initiativ, i den här frågan har fått en allsidig debatt. Men de initiativen från enskilda människor och grupper har inte påverkat myndigheternas ställningstaganden!

Det vi har att göra är alltså ingen omprövning i sak av den aktuella arbetsplanen, utan att ur våra iakttagelser i anslutning till det här granskningsärendet dra slutsatser för framtiden, se vad vi kan lära av de misstag som har begåtts, se vad det är som är bra i det nuvarande systemet för fastställande av arbetsplan för väg som kan utvecklas och förbättras. Och då måste vi komma till någon slutsats. Varken utskottsmajoriteten eller reservanterna har i framläggandet av sina synpunkter helt avgränsat sig till arbetsplanen för Nynäsvägen utan tagit in mer generella tankegångar i sina skrivningar. Det gör att det här ärendet får en principiell innebörd.

Vi kan alltså konstatera att det inte är bra är som det är – det är tydligen alla överens om. Vad som skiljer oss åt är om vi vill markera i skrift riktningen inför framtiden, och det är på den punkten som reservanterna går ett steg längre än utskottsmajoriteten.

Herr TALMANNEN anförde:

Sedan de under punkten ”Arbetsplan för Nynäsvägen, Fällan” anmälde talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera ”Tillämpning av allmänna prisregleringslagen”.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Det finns ett försonande drag i detta ärende, och det försonande draget är den öppenhet med vilken finansminister Sträng deklarerar att han efter eget skön satt sig över vad regeringen, han själv och riksdagen uttalat. Det förekom i denna kammare den 28 februari i år en debatt mellan herrar Bohman och Sträng – den finns refererad på s. 190 i betänkandet. Herr Bohman erinrade om att herr Sträng, när prisregleringslagen tillkom 1956, framhöll att prisreglering självfallet inte fick tillgripas i onödan utan bara då det befanns oundgängligen nödvändigt. Enbart en stegring av jordbrukspriserna i producentledet,

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Tillämpning av all-
männa prisregle-
ringslagen*

hade han framhållit, ”som håller sig inom de gränser vilka dragits upp av statsmakterna i samband med jordbruksregleringen kan givetvis *icke* åberopas som grund för en tillämpning av prisregleringslagen”. Men i december i fjol var det just detta herr Sträng åberopade.

Herr Sträng svarade denna dag att det hade runnit mycket vatten under broarna sedan han skrev under den proposition som åberopades, att man hade sett sakfrågan som den väsentliga och att man inte tyckte att botanisera i kriterier från 1956 som hade sin naturliga bakgrund lönade sig så mycket när det gällde ställningstaganden i dag.

Herr Bohman återkom och sade att han tyckte att detta var en allvarlig sak. Herr Sträng återkom också och sade att han från sina praktiska utgångspunkter hade den uppfattningen att det var rimligt att här tillämpa prisregleringslagen.

Detta var alltså ett klart och uppriktigt erkännande. Detta erkännande gjordes av herr Sträng, som i en berömd debatt i gamla första kammaren den 27 maj 1970 kraftigt deklarerade -- det finns på s. 138 i protokollet -- att det var lagens anda och mening som skulle vara rättesnöret för handlingarna. Själv satte han sig enligt mångas mening över denna lags anda och mening några månader senare, då det första prisstoppet infördes. Nu har han än mer flagrant satt sig över vad som uttalades i motiven.

Inom parentes sagt tycks det, herr talman, vara så att ett prisstopp hör valåren till. Någon har rent av föreslagit att prisstoppet skall inskrivas i vallagen. Det kanske är något att fundera på för framtida bruk.

Men saken blir värre än så. Den 6 april i år sade statsrådet Lidbom -- s. 38 i protokollet -- i denna kammare följande: ”Det är dock tradition i svensk lagstiftning att lagen skall tolkas med ledning av vad regering och riksdag har sagt om hur den skall tolkas. Det återfinner man, när det gäller regeringens uttalanden, i propositionen under rubriken Föredragande statsrådet. Det återfinner man, när det gäller riksdagen, i utskottets betänkande under rubriken Utskottet.”

Detta kraftiga uttalande om traditionen i svensk lagstiftning hade inte hindrat att herr Lidbom några månader dessförinnan, den 21 december, var ett av de fyra statsråd som deltog i den konselj som utfärdade prisstoppet. Hade herr Lidboms uttalande av den 6 april av mig kunnat förutses under mars månad, hade jag sällat herr Lidbom till de statsråd, mot vilka anmärkning riktats. Han har nämligen uppenbarligen mot bättre vetande varit med om att sätta denna lag i kraft i ett läge då den inte skulle ha satts i kraft.

Herr Bohman fann denna situation allvarlig. Jag skulle vilja säga att det är djupt beklämmande att regeringsledamöter, vilkas uppriktiga vilja att följa lag och förordning ingen ifrågasätter, med sådan cynism öppet sätter sig över vad som är klart uttalat och stadgat. Det är djupt beklämmande. Det enda motiv som åberopas är egentligen att det passar. Det är knappast i enlighet med lagens anda och mening, för att citera 1970 års debatt. Det är knappast att följa traditionen i svensk lagstiftning, för att citera statsrådet Lidbom i april.

Herr talman! Jag ber att få yrka att utskottets anmälan i förevarande del läggs till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen J av herr Werner i Malmö och mig.

Herr WICTORSSON (s):

Herr talman! Under punkten J i detta betänkande framför moderata samlingspartiets företrädare i konstitutionsutskottet såsom herr Hernelius nyss har framhållit yrkande om anmärkning mot två av statsråden – finansministern och handelsministern. Motivet för detta är införandet av det partiella prisstoppet från den 1 januari 1973.

Regeringens beslut om införande av det partiella prisstoppet på livsmedel godkändes av riksdagen den 2 februari i år med övervägande majoritet: 262 röster mot 37. Moderaterna vill nu av konstitutionella skäl rikta anmärkning mot regeringen för ett beslut som redan godkänts av riksdagen. De 37 nejrösterna i februari gavs till förmån för en moderatreservation, där det sades att det var tveksamt om ett fullföljande av jordbruksavtalet, med en prishöjning med drygt 1 procent på priserna inom dagligvaruhandeln som följd, kunde anses fylla de krav som i prisregleringslagen uppställts för dess tillämpning, nämligen att fara hade uppkommit för en allmän stegring av det allmänna prisläget inom riket.

Mot denna bakgrund ansågs kungörelsen om det partiella prisstoppet utfärdad på juridiskt och politiskt bräcklig grund. Moderatreservanterna ville dock, trots den redovisade tveksamheten, inte motsätta sig Kungl. Maj:ts förordnande om tillämpning av den allmänna prisregleringslagen utan biträdde detta till en del. Prisreglerande åtgärder av tillfällig karaktär kunde nämligen i vissa lägen ge rådruum för att överväga andra åtgärder som kunde komma i fråga för att hålla tillbaka prisstegringar.

Det som i februari varit tveksamt och vilade på bräcklig grund men som moderaterna ändå till en del biträdde förvandlas nu i april till en stor konstitutionell fråga, där man anser sig kunna komma med krav på anmärkning mot sittande statsråd. Jag har funderat på vad som kan ha åstadkommit denna sinnesförändring under de här tre månaderna. Är det de förbättrade opinionssiffrorna som gett er råg i ryggen för att ytterligare söka profilera er politik, eller vad är det som har hänt?

Man får lätt känslan av att ni drivs av ett behov av ytterligare profilering, om man sätter den aktuella reservationen i samband med det ärende som vi har att behandla senare i dag, nämligen förslaget om utvidgning av möjligheterna att använda prisreglering som ett instrument i stabiliseringspolitiken. Även detta förslag går ni emot i finansutskottet. Den logiska slutsatsen av dessa ställningstaganden måste bli att vid en eventuell seger för de borgerliga partierna i valet i september kommer ni i moderata samlingspartiet såsom en förutsättning för ert deltagande i en borgerlig regering att uppställa krav på slopande av prisstopp på vissa livsmedel. Det är ett värdefullt besked som vi på det viset i dag får från moderata samlingspartiet: med en borgerlig regering kommer prisstoppet på vissa baslivsmedel att slopas.

KU:s majoritet har konstaterat, på samma sätt som riksdagen gjort i februari, att det partiella prisstoppet på livsmedel faller inom ramen för den gällande prisregleringslagen. Skälen för prisstoppet är ju inte, såsom moderaterna påstår i sin reservation, höjningarna till följd av jordbruksavtalets kompensation till lantbrukarna, eftersom dessa höjningar samtidigt kompenseras av skattemedel via budgeten. I stället har skälet varit risken för de prisstegringar som förelåg i övrigt, särskilt från mellanleden. Vill

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådens ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Tillämpning av all-
männa prisregle-
ringslagen*

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Exportkreditga-
rantier till Chile*

man — som regeringen och större delen av riksdagen — garantera att skattesubventionerna på livsmedel verkligen kommer konsumenterna, barnfamiljerna och låginkomsttagarna oförändrat till godo, är det tämligen naturligt att man vill se till att en sådan åtgärd inte utnyttjas för prishöjningar av andra orsaker. Så handlar en klok regering och en klok riksdag. Åtgärderna har utan tvivel haft effekt. Under tiden januari—mars i år har prisökningarna på dagligvaror varit 1,7 procentenheter lägre än för motsvarande tid föregående år. Detta har bl. a. lett till att prisökningarna i vårt land legat under genomsnittet i andra västeuropeiska länder.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets betänkande.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag tycker nog att några av de socialdemokratiska talarna i dagens debatt har börjat få alldeles onödiga skräckvisioner. Det är faktiskt så att ett val avgörs valdagen, och det finns inga profetior som är gångbara i dag. Jag säger det med anledning av herr Johanssons i Trollhättan försök att insinuera att det amerikanska systemet i fråga om ämbeten skulle tillämpas i händelse av att det blir en borgerlig regering. Det har såvitt jag vet ingen ansvarig politiker, ingen ansvarig debattör någonsin yrkat på eller ens ifrågasatt. Jag säger det med anledning av att herr Wictorsson nu börjar få skräckvisioner av hur det skall bli med priserna om en borgerlig regering träder till — skräckvisioner som förefaller mig mer höra hemma under den regim som vi har för ögonblicket.

Sedan måste jag faktiskt upplysa herr Wictorsson om att en sak är att införa ett prisstopp, en annan sak är att upphäva detsamma när det väl har införts. Vad voteringen gällde i det av herr Wictorsson återopade fallet var att upphäva ett prisstopp när det väl hade införts, när hela den administrativa apparaten hade satts i gång, när dispositioner var vidtagna i olika led inom produktion och handel etc. Det går inte att jämföra de två sakerna.

Vad vår anmärkning nu gäller är att regeringen fattade sitt beslut den 21 december utan lagligt underlag. Och man återopade därvid stegringen av jordbrukspriserna i producentledet, trots att det i propositionen står att detta skäl icke kan återopas som grund för en tillämpning av prisregleringslagen.

Herr TALMANNEN yttrade:

Sedan samtliga under punkten ”Tillämpning av allmänna prisregleringslagen” anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera ”Exportkreditgarantier till Chile”.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Den 23 november ägde i denna kammare rum en interpellationsdebatt. En ledamot av kammaren, herr Takman, hade frågat om importen till Sverige av koppar från Chile och om regeringens hållning i det sammanhanget. Herr Wickman meddelade i sitt svar att

Torsdagen den
26 april 1973*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.**Exportkredit-
garantier till Chile*

svenska staten inte kunde träda in som köpare av denna koppar och att det inte heller fanns några civil- eller folkrättsliga möjligheter för regeringen att blanda sig i frågan. Men, tillade herr Wickman i ett senare debattinlägg, man skulle överväga exportkreditgarantier till Chile. Nu var dessa konsumerade för Chiles del – detta återges på s. 26 i betänkandet -- och därför krävdes speciella insatser. De skulle tekniskt ha den formen att de risker som är förknippade med fortsatt garantigivning belastar biståndsanslaget. Herr Wickman sade vidare: "Det är på den grunden som jag i dag på regeringens vägnar kan utfästa ett stöd till Chile för en import av storleksordningen 100 miljoner kronor." Observera det magistrala tonfallet – det är "jag" som utlovar. Regeringen konfirmerade den 8 december löftet från denna talarstol.

Ja, man gör ju den reflexionen att Sverige måste vara ett mycket rikt land, eftersom 100 miljoner kronor utlovas så att säga direkt. Man frågar sig också vad grunden var för detta löfte. Vad var anledningen till att herr Wickman återopade biståndsanslaget? Det märkliga är att i biståndspropositionen för i år fanns det inte ett ord om Chile. Det fanns inte heller någonting i utskottsbetänkandet. Vad som fanns var en summa på ett bidrag på ca 25 miljoner i fjol och 30 miljoner i år, s. k. indikativa belopp. I övrigt står ingenting omnämnt om denna kredit på 100 miljoner. Var kommer dessa pengar ifrån? Om de skall belasta biståndsanslaget, är de då inte ens värda att omnämnas i en proposition eller i ett utskottsbetänkande som gäller biståndet? Skall man spara ett omnämnande till den dag när garantin måste tas i anspråk? Det är i så fall en ganska dålig bokföring. Trots att Chiles ekonomi är som den är, och Chiles valuta är i ett mycket bekymmersamt läge, är dock Chile som det framhölls i går knappast berättigat till att vara ett biståndsland i egentlig mening, eftersom landets tillgångar i övrigt är så stora. Det är inte meningen att bistånd skall ges till följd av direkt vanskötsel av ekonomin. Men det är en annan sak som jag inte skall gå in på här.

Det är här fråga om en anmärkning mot chefen för utrikesdepartementet, statsrådet Wickman, och chefen för handelsdepartementet, statsrådet Feldt. Jag yrkar på att utskottets anmälan i denna del läggs till handlingarna med tillägg av innehållet i reservationen K.

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! Den här reservationen bygger på uppfattningen att regeringen har gjort ett avsteg från de principer som fastlagts i riksdagen när det gäller exportkrediter. Dessa principer innebär att vid export av betydelse för u-ländernas ekonomiska utveckling kan exportkrediter lämnas på särskilt gynnsamma villkor. Om exportkreditnämnden hade bifallit alla ansökningar som förelåg vid tillfället skulle det ha blivit en viss anhopning av kreditgarantier till Chile jämfört med till andra länder. Det kunde kanske inbjuda till en viss tveksamhet hos nämnden, men den gick inte på direkt avslag. Hade gällande principer givit ett klart utslag i negativ riktning, hade det inte funnits något skäl till att avvakta med beslutet. Då hade det inte funnits skäl att först underställa regeringen det hela. Om man läser reservationen, finner man att det är agerandet hos exportkreditnämnden som reservanterna återopar som skäl

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Exportkreditga-
rantier till Chile*

för att regeringens beslut skulle stå i strid med de principer som fastlagts i riksdagen. Några andra försök att dokumentera att beslutet inte överensstämmer med riktlinjerna görs inte.

Jag fann att herr Hernelius föredragning bara var – ursäktat uttrycket – löst prat. Han ondgjorde sig över att herr Wickman uttryckt sig i magistrala tonfall och filosoferade litet allmänt kring det. Följaktligen kan man förstå, och moderaterna kom att stå helt isolerade i sin uppfattning i utskottet.

Jag hemställer att reservationen K läggs med ogillande till handlingarna.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Herr Bergqvist kallade min argumentering för löst prat. Det kan han naturligtvis göra. Det är han i sin fulla rätt att göra. Jag känner mig inte heller träffad, eftersom min argumentering bygger på herr Krister Wickmans anförande. Det lösa prätet är i så fall hans och inte mitt. Det som jag anförde är faktiskt kärnpunkten i anmärkningen. Det hade varit intressant om herr Bergqvist med ett enda ord hade motiverat varför denna exportkreditgaranti icke fanns med i biståndspropositionen när biståndsanslagen återopas i herr Wickmans anförande.

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! I debatten i riksdagen den 23 november talade herr Wickman om att regeringen avsåg att göra vissa saker för att stödja Chile. Jag tolkar detta som om det hade föregått allmän beredning och att konseljbeslutet skulle komma senare. I ett senare inlägg klagör herr Wickman ytterligare att regeringen har för avsikt att fastlägga ett visst konseljbeslut. Det är väl inte något märkligt att regeringens talesman på detta sätt talar om vad som kan komma att ske i ett konseljbeslut.

Herr Hernelius talade enligt min uppfattning löst, därför att han inte hade någon klar distinktion i sin framställning. Han talade om krediter som skulle gå förlorade. Han talade om de 100 miljonerna som om det vore svenska staten som lånade ut dem. Men det är fråga om garantiutfästelser. I den mån det skulle bli fråga om förluster kommer det att bli aktuellt att redovisa dessa för riksdagen. Men det är inte säkert att detta över huvud taget kommer att innebära några förluster eller någon belastning på biståndsanslagen. I så fall kommer det inte heller att behövas någon redovisning.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Får jag säga herr Bergqvist att borgensåtaganden av detta slag brukar redovisas. Det vore märkligt annars och det vore en mycket dålig bokföring. Jag upprepar detta. Av den riksdagsdebatt som åberopades framgår det alldeles klart att regeringen icke med avsteg från gängse civilrättsliga och folkrättsliga principer kunde räkna ut en hjälpande hand i Västerås i fråga om kopparlasten. Men man ville ordna på annat sätt och lovade då ståtligt och snabbt i svenska folkets namn ett borgensåtagande på 100 miljoner kronor. Det är de höga talens politik.

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! Jag vill konstatera att man med en moderat politik inte säger att det skulle vara omöjligt att göra sådana här utfästelser. Tvärtom tar man ett konkret exempel och säger att om det varit fråga om naturkatastrof av typ Bangladesh, skulle man mycket väl kunna tänka sig att det vore ett ömmande fall som kunde motivera en handling av detta slaget. Det skulle inte ha föranlett någon anmärkning.

Men vad är det som säger att inte Chile är ett ömmande fall, ett land som utsätts för ekonomisk krigföring av mycket starka makter. Om man lyckas med denna krigföring leder det till svårigheter och social nöd för människorna. Om man kan säga att det ena gången är ett ömmande fall men inte när det gäller Chile, är detta snarast ett uttryck för att moderaterna har en betydande okänslighet för social nöd i u-länderna och inför dessa länders sociala och nationella frigörelsekamp.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag kan lugna herr Bergqvist med att vi känner varmt för nödsituationer och för nödställda människor i världen. Vi känner varmt för alla som drabbas av naturkatastrofer och tvekar inte att vara med om bidrag till dem. Det skulle bara fattas annat.

Däremot kanske vi – här ligger en skillnad mellan moderaterna och herr Bergqvists parti – känner mindre starkt när det gäller att vara med och hela vad som kan uppfattas vara följder av en socialistisk ekonomi. Vi tror att Sverige förlyfter sig på uppgiften, om man inte bara skall klara socialismen i Sverige utan också klara socialismen utomlands.

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! Det var ett klargörande inlägg. Det är klart att om herr Hernelius anser att regimen Allende är en olycka för landet, kan han komma till den uppfattningen att den här kreditgarantigivningen inte är av betydelse för framåtskridandet i Chile. Enligt de riktlinjer som utfärdats gäller för garantigivningen att exporten skall vara av betydelse för u-landets ekonomiska och sociala framåtskridande.

I så fall är det mera fråga om moderaternas allmänt konservativa syn på u-ländernas nationella och sociala frigörelse än en konstitutionell fråga.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag har ju aldrig förut mött någon som jämfört naturkatastrofer med en politisk händelseutveckling. Har herr Bergqvist inte tidigare, i utskottet, förstått att jag inte är beredd att dra den parallellen, så förstår han väl inte det nu heller, men jag vill ändå till kammaren i övrigt säga att så är förhållandet.

Här är det Sverige som riskerar ett stort åtagande. Det sker i det nit som uppstått när man inte kunde göra vad som begärdes av interpellanten herr Takman. Då valde man i stället en annan väg, den nu beträdda.

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Exportkreditga-
rantier till Chile*

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Prägling av
guldmynt*

*Befrielse från reli-
gionsundervisning*

Herr TALMANNEN anförde:

Sedan de under punkten "Exportkreditgarantier till Chile" anmälda talarna nu haft ordet övergår kammaren till att debattera "Prägling av guldmynt".

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Om detta ärende skall jag fatta mig mycket kort. Jag rekommenderar kammaren att studera handlingarna. I dem kan man konstatera att detta visserligen är en liten fråga, men det är dock en fråga om en försummelse, en underlåtenhet att anpassa lagstiftningen efter en situation som inträtt genom annan lagstiftning.

Jag ber rent allmänt under hänvisning till vad som anförts i reservationen att få yrka att utskottet lägger anmälan till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen L av herrar Werner i Malmö och Wijkman.

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Herr talman! Under punkten L i konstitutionsutskottets betänkande nr 20 finns en reservation av utskottets moderata ledamöter, herrar Werner och Wijkman. Reservationen är föranledd av att ett bolag i Stockholm, som till mynt- och justeringsverket inlämnat ett parti guld med anhållan om att få prägla detta till guldmynt, har förvägrats detta. Denna anhållan inlämnades den 27 december 1971 med stöd av 1873 års myntlag.

Mynt- och justeringsverket har därefter den 31 december 1971 hos Kungl. Maj:t begärt instruktion i ärendet.

1873 års lag ersattes den 1 januari 1972 av en ny lag varigenom 1873 års lag upphävdes. Någon motsvarighet till 9 § i 1873 års lag om rätt för enskild att hos rikets myntverk inlämna guld för myntning återfinnes inte i den nya lagen.

Den 28 januari 1972 meddelade Kungl. Maj:t beslut i ärendet och lämnade framställningen utan åtgärd.

När guldpardiet inlämnades till myntverket gällde alltså 1873 års lag, men när Kungl. Maj:t avgjorde ärendet gällde den nya lagen. Beslutet överklagades, men besvärerna lämnades utan bifall.

Nu menar reservanterna att framställningen bort behandlas efter den gamla lagens bestämmelser, och därför har man ansett sig böra rikta en principiell invändning mot ifrågavarande beslut.

Konstitutionsutskottet har, för sin del inte funnit anledning att göra något särskilt uttalande i frågan och, herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets skrivning.

Herr TALMANNEN yttrade:

Sedan samtliga under punkten "Prägling av guldmynt" anmälda talare nu haft ordet övergår kammaren till att debattera "Befrielse från religionsundervisning".

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Frågan om befrielse från grundskolans religionsunder-

visning aktualiserades i fjol. Den gången hade det nämligen väckt stor uppmärksamhet att en svensk luthersk församling, S:t Martin i Stockholm, hade känt sig nödsakad att hänvända sig till Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna för att få sin sak prövad eftersom regeringen avslagit församlingens ansökan om att själv få svara för undervisningen i religionskunskap. Ärendet upptogs också till behandling och kommissionen infortrade yttrande av den svenska regeringen. Församlingen hänvisade bl. a. till tilläggsprotokollet av den 20 mars 1952 beträffande konventionen om de mänskliga rättigheterna, artikel 2, som ratificerades av Sverige påföljande år. Där heter det bl. a. att staten skall respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en undervisning som slår i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.

I en reservation till artikeln har Sverige förklarat, med hänsyn till den objektiva undervisning som vi menar oss bedriva, att befrielse endast kan beviljas barn som tillhör samfund med annan trosbekännelse än svenska kyrkans. I den andan tolkas också skollagens 27 §.

Utöver de möjligheter till befrielse från religionsundervisning som 27 § skollagen ger har regeringen också beviljat befrielse i s. k. administrativ ordning för enskilda elever.

I fjol var utskottsmajoriteten rörande enig om att S:t Martins församling inte själv kunde få svara för religionsundervisning av sina barn eftersom församlingen inte hade en från svenska kyrkan avvikande trosbekännelse.

Några av oss i utskottet tyckte att religionsfriheten, som vi sätter så högt och som i en senare utredning – beträffande kyrka och stat – har fått en sådan framträdande plats, den borde man kunna slå mera vakt om i de här frågorna. Religionsfriheten borde bättre kunna komma till uttryck så att befrielse just i s. k. administrativ ordning hade kunnat medges i detta fall. Vi fick inte gehör hos utskottsmajoriteten. Den slöt enigt upp kring regeringens avslag och menade att Kungl. Maj:t handlat helt korrekt.

Innan Europarådets kommission avgjort ärendet vände emellertid regeringen och biföll församlingens anhållan. Jag vill betona att församlingen inte förnyade sin anhållan utan det var den ursprungliga som regeringen biföll. Den gav alltså befrielse just i administrativ ordning, som vi hade förespråkat i fjol.

Nu tycker utskottsmajoriteten att regeringen handlat korrekt igen trots att den gått stick i stäv mot tidigare beundrade beslut. Ett följsammare konstitutionsutskott, herr talman, får man verkligen söka efter.

Det borde väl vara någon ordning på Kungl. Maj:ts praxis i dessa frågor. Att ändra praxis tid efter annan kan vara motiverat men att ändra praxis mitt i behandlingen av ett och samma ärende måste ge ett högst förvirrande intryck.

Herr talman! Med hänsyn till att regeringen nu börjat tillämpa den praxis som vi förordade i fjol har vi inte funnit anledning till något yrkande, men vi tycker ändå att det är värt att påtala regeringens virrighet i ett särskilt yttrande.

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Befrielse från reli-
gionsundervisning*

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Befrielse från reli-
gionsundervisning*

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Som herr Werner i Malmö framhållit har det sedan fjolårets dechargegranskning i konstitutionsutskottet, då detta ärende också var uppe till behandling, inträtt en ny situation. Regeringen tog med sitt beslut av den 28 december 1972 ny ställning till frågan om befrielse från religionskunskapsundervisning för elever som tillhör S:t Martins församling av den luthersk-evangeliska kyrkan. Beslutet innebar att eleverna efter begäran från föräldrarna finge befrias från att delta i undervisningen i religionskunskap. Regeringens beslut var enligt min mening helt riktigt och borde ha fattats redan ett år tidigare.

Sverige har för det första undertecknat konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, där artikel 2 har följande lydelse:

”Ingen må förvägras rätten till undervisning. Vid utövande av den verksamhet som staten kan påtaga sig i fråga om uppfostran och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.”

I en reservation härtill har Sverige såvitt avser religionskunskapen förklarat att befrielse från skyldigheten att delta i de allmänna skolornas kristendomsundervisning endast kan medgivnas för barn med annan trosbekännelse än svenska kyrkans, för vilka tillfredsställande religionsundervisning är anordnad.

För det andra har Sverige undertecknat UNESCO-konventionen av 1960, där man framhåller som väsentligt att föräldrarnas frihet att tillförsäkra sina barn en religiös och moralisk uppfostran i överensstämmelse med föräldrarnas egen övertygelse respekteras.

För det tredje heter det i vår skollags 27 § bl. a. att elev på föräldrarnas begäran skall befrias från deltagande i undervisning i religionskunskap, om eleven tillhör trossamfund som fått Konungens tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning.

Detta är förvisso en grannlaga och ömtalig fråga. Det gäller en avvägning mellan å ena sidan föräldrarnas rätt att bestämma över den religiösa och moraliska uppfostran som deras barn skall erhålla – en rätt som jag menar i möjligaste mån måste tillgodoseas – och å andra sidan den undervisning som skall lämnas enligt lgr 69, vilken undervisning skall vara objektiv, dvs. saklig och allsidig. Vad som särskilt komplicerar frågan är den integrerade undervisning som införts i de olika orienteringsämnena, som gör det svårare att bryta ut religionskunskapen. Själv anser jag att kristendomskunskapen skall vara så saklig och byggd på kristendomens urkund, Bibeln, att alla elever kan ta del av densamma.

Jag har flera gånger betonat att jag tror det vore olyckligt, om man i större utsträckning tog bort elever från detta ämne för att upprätta alternativa skolor. Konsekvensen härav skulle kanske – som utbildningsministern nyligen framhöll – bli den att religionskunskapen bleve kvar som inslag i undervisningen i ämnen som historia och samhällskunskap. Jag håller med om att delta för en stor förlust för den enskilde, för skolan, för de kristna samfundet och för samhället som helhet.

Det bör vara angeläget för skolöverstyrelsen och för utbildningsdepar-

tementet att de beslut vi fattat i riksdagen om skolans målsättning och läroplaner följs upp både vad gäller lärarnas undervisning och beträffande de läroböcker och hjälpmedel som används i denna. Det är i allas intresse – framför allt de ungas – att så sker. Alla som från skolan går ut i livet skall medföra en fond av kunskap just på detta område.

Jag har, herr talman, i anslutning till denna fråga velat göra dessa reflexioner men har inget yrkande.

I detta anförande instämde herr Larsson i Luttra (c).

Herr MOSSBERG (s):

Herr talman! Det är klart att man skulle kunna tala ganska länge om den här frågan, men jag skall bemöda mig att fatta mig kort i den här timman strax före votering och paus.

Grundvalen för undervisningen i religionskunskap i grundskolan och även i gymnasieskolan är att den skall vara objektiv, dvs. allsidig och saklig, vilket också herr Nelander har berört. Det skall därigenom vara möjligt för alla barn och ungdomar, oavsett vilken trosuppfattning som kan finnas i deras hem, att delta i denna undervisning. De närmaste principerna framgår av utbildningsministerns svar på herr Zachrissons interpellation i det ämnet den 20 mars detta år.

Antalet ansökningar om befrielse från deltagande i religionskunskapsundervisning har varit granska begränsat. När ansökan från S:t Martins församling kom in bedömdes den därför på vanligt sätt av regeringen, och det blev avslag. Det visade sig emellertid att församlingen fäste mycket stort avseende vid möjligheterna till befrielse, och från regeringens sida har man inte ansett att frågan om utformningen av religionskunskapsämnet eller reglerna för befrielse skall tolkas av en internationell domstol. Av den anledningen ändrade man, som herr Werner i Malmö berörde, sin inställning och gav bifall till församlingens framställning.

Nu tyckte herr Werner att det här gick stick i stäv mot det tidigare beslutet. Ja, det gör det naturligtvis. Man har återtagit ett beslut som man har fattat tidigare. Men det är väl ganska förmätet att överlämna avgörandet av en sådan här fråga till ett internationellt forum. Och eftersom det var en så liten församling – det finns ju en enda församling i Sverige, nämligen här i Stockholm, och den består, om jag är rätt underrättad, av 13–15 medlemmar och ärendet berör 4 å 5 barn – frågar jag: Är det angeläget att låta en internationell domstol pröva och avgöra ett sådant ärende? Det tycker jag inte. Herr Werner menade att regeringens handlande har gjort ett förvirrat intryck. Jag anser att den har handlat rätt.

Jag hoppas att jag är siste talare i den här dechargedebatten, och jag hemställer, herr talman, att kammaren med gillande till alla delar måtte lägga konstitutionsutskottets betänkande nr 20 till handlingarna.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Herr Mossberg säger att regeringen inte ville att det här ärendet skulle avgöras av Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna, men det är just jämnt vad den ville. Den anför nämligen att

Nr 74

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Befrielse från reli-
gionsundervisning*

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

*Befrielse från reli-
gionsundervisning*

”det är -- i beaktande av hur komplext ärendet är -- skäligt att Kommissionen grundar sina slutsatser på en ingående undersökning av vad som talar för och emot i fallet”. Det var förvisso regeringens mening -- ända tills den ändrade mening.

Jag tycker inte att man skall ta in ett resonemang om huruvida vår undervisning bedrivs objektivt eller ej, utan här är det fråga om Kungl. Maj:ts praxis. Klart och tydligt är att i fjor tog regeringen en ställning som konstitutionsutskottet uppskattade -- i synnerhet dess ordförande, som då sade att regeringen här har följt de linjer som har dragits upp av riksdagsmajoriteten. Han tillade: ”Därmed faller alla konstitutionella anmärkningar.” Han fortsatte sedan med att säga att ”för min del anser jag att det beslut som har fattats” -- alltså regeringens avslag på församlingens ansökan -- ”står i överensstämmelse även med de konventioner som vi har undertecknat”.

Nu har alltså regeringen tagit en helt annan ställning. Står då den ställningen också i överensstämmelse med utskottsmajoritetens beslut och de internationella konventionerna? Jag menar att någon ordning och reda får det väl vara. Vi diskuterar huruvida regeringen här har haft en enhetlig praxis, och det kan jag då inte finna. Det är inte särskilt tillfredsställande att konstitutionsutskottet sluter upp ena året på den ena sidan och andra året på den andra; utskottet skall ju vara en kontrollinstans.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr TALMANNEN anförde: Propositioner ställs först beträffande envar av de frågor som berörs i de reservationer, till vilka bifall yrkats. Därefter ställs proposition gemensamt på övriga i betänkandet upptagna spörsmål.

Fråga om diarieföring av vissa skatteärenden

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen A av herr Hernelius m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Befrielse från aktievinstbeskattning

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen C av herr Hernelius m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t

L ä n s b e r e d n i n g e n s u p p d r a g

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen G

av herr Larsson i Luttra m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Fiskesjö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 20 gjorda anmälan beträffande avsnittet Riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t, länsberedningens uppdrag, röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen G av herr Larsson i Luttra m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Fiskesjö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 147
Nej — 130

Tillsynen av automat- och roulettspel

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen G av herr Larsson i Luttra m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Tillkännagivande ang. vissa spärrade utbildningslinjer

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen H av herrar Schött och Wijkman, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Schött begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 20 gjorda anmälan beträffande avsnittet Riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t, tillkännagivande ang. vissa spärrade utbildningslinjer, röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen H av herrar Schött och Wijkman.

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Schött begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	240
Nej	—	35
Avstår	--	2

Arbetsplan för Nynäsvägen, Fållan

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen I av herr Larsson i Luttra m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Åkersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 20 gjorda anmälan beträffande arbetsplan för Nynäsvägen, Fållan, röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen I av herr Larsson i Luttra m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	132
Nej	—	127
Avstår	--	17

Tillämpning av allmänna prisregleringslagen

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen J av herrar Hernelius och Werner i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 20 gjorda anmälan beträffande tillämpning av allmänna prisregleringslagen röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen J av herrar Hernelius och Werner i Malmö.

Torsdagen den
26 april 1973

*Granskning av stats-
rådets ämbetsutöv-
ning m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 239
Nej — 35
Avstår — 1

Exportkreditgarantier till Chile

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen K av herrar Hernelius och Werner i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren utan särskilt uttalande lägger till handlingarna konstitutionsutskottets i betänkandet nr 20 gjorda anmälan beträffande exportkreditgarantier till Chile röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej lägges utskottets anmälan i förevarande del till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen K av herrar Hernelius och Werner i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 240
Nej — 35

Herr Claeson (vpk) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Prägling av guldmynt

Propositioner gavs på dels att utskottets anmälan i förevarande del lades till handlingarna utan särskilt uttalande, dels att utskottets anmälan lades till handlingarna med gillande av vad som anförts i reservationen L av herrar Werner i Malmö och Wijkman, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Övriga i betänkandet upptagna frågor

Utskottets anmälan lades till handlingarna.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående på dagens föredragningslista upptagna ärenden till kl. 19.30.

§ 17 Meddelande ang. omkastning på föredragningslistan

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter vederbörligt samråd får jag meddela att vid kvällens sammanträde kommer lagutskottets betänkande nr 13 angående ändring i jordabalken, m. m. att företas till avgörande omedelbart efter justitieutskottets betänkande nr 15.

§ 18 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 123 med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen.

§ 19 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 1926 av herr *Tobé m. fl.*

Nr 1927 av herr *Wennerfors m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:22 med förslag till bostadssaneringslag m. m.

Nr 1928 av herr *Johansson i Skärstad m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:78 om utformning av praktiken för studerande vid lärarhögskolas lågstadie-, mellanstadie- och ämneslärarlinje m. m.

Nr 1929 av fru *Berglund m. fl.*

Nr 1930 av fru *Marklund m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:84 angående särskild studiegång för grundutbildning till sjuksköterska/sjukskötare m. m.

Nr 1931 av herr *Winberg m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:87 med förslag till lag om rättegången i tvistemål om mindre värden, m. m.

Nr 1932 av herr *Bohman m. fl.*

Nr 1933 av herr *Helén m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:93 med förslag till lag om konvertibla skuldebrev m. m.

Nr 1934 av herr *Levin*

Nr 1935 av herrar *Levin och Taube*

Nr 1936 av herrar *Lothigius och Dahlgren*

Nr 1937 av herr *Wirtén m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:94 om ändringar i vägtrafikbeskattningen m. m.

Nr 1938 av herr *Kristiansson i Harplinge*

Nr 1939 av herr *Takman m. fl.*

Nr 1940 av herr *Taube*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:96 angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Nr 1941 av herr *Bohman m. fl.*

Nr 1942 av herr *Helén m. fl.*

Nr 1943 av herr *Hermansson m. fl.*

Nr 1944 av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:97 med förslag till lag om ändring i reglementet (1959:293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning, m. m.

Nr 1945 av fröken *Ljungberg m. fl.*

Nr 1946 av herr *Ullsten m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:101 med förslag till lag om ändring i naturvårdslagen (1964:822), m. m.

Nr 1947 av herr *Hermansson m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:112 angående vissa åtgärder på olje- och naturgasområdet

Nr 1948 av herr *Molin*

Nr 1949 av herr *Norrby* i Gunnarskog *m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:113 med förslag till riktlinjer för totalisatorverksamheten vid trav- och galopptävlingar, m. m.

§ 20 Kammaren åtskildes kl. 17.46.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 74

**Torsdagen den
26 april 1973**
